ΜΕΝΕΛΑΟΥ ΜΟΥΣΤΟΥ (ΔΑΦΝΗ)

ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΣΤΡΑΤΟ

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
1954

ΑΡΧΕΙΟ ΚΚΕ

αρ. εισαγωγής 372

ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ
ΓΙΑ ΤΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΣΤΡΑΤΟ

ΑΡΧΕΙΟ ΚΚΕ

ΜΕΝΕΛΑΟΥ ΜΟΥΣΤΟΥ — (ΔΑΦΝΗ)

ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΣΤΡΑΤΟ

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
1954

ΑΡΧΕΙΟ ΚΚΕ

Ταξ.αρ
938.774Δ
ΜΟΥ

ΑΡΧΕΙΟ ΚΚΕ

ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ

Δέν εἶμαι συγγραφέας κι οὔτε ἔχω τέτια ἀξίωση. Συνεπαρμένος ἀπ' τό ἡρωικό μεγαλεῖο τῶν μαχητῶν τοῦ ΔΣΕ, νιώθοντας τό καθῆκον ἀπέναντι στό κόμμα καί στό λαό, γράφω αὐτές τίς γραμμές μέ τή σκέψη πώς θά βοηθήσω σέ κάτι. Ἡ «Νιάλα» καί τό «Μέσα ἀπό πύρινο κλοιό» εἶναι ἀληθινές ἱστορίες, λαμπρές σελίδες ἀπ' τή θρυλική ἐποποιία τοῦ ΔΣΕ. Οἱ τοποθεσίες καί τά περιστατικά εἶναι πραγματικά. Τά ὀνόματα αὐτῶν πού ζοῦν τά ἀλλάζω ξεπίτηδες. Δέν ὑπάρχει καμιά ὑπερβολή στήν ἀφήγηση. Ἀντίθετα εἶναι φτωχές οἱ εἰκόνες ἀπό ἀπειρία τῆς πένας Ἄς κάνουν κι οἱ ἄλλοι τό καθῆκον τους. Ὁ πλούσιος ἀγώνας μας, ὁ αἱματηρός ἀγώνας μας, ὁ σκληρός κι ἀνελέητος πόλεμος πού ἔκανε ὁ ΔΣΕ γιά νά λευτερώσει τήν Ἑλλάδα, πρέπει νά μαθευτεῖ παντοῦ. Ὅμως ἔτσι θά μαθευτεῖ. Ὅταν ὁ καθένας εἴτε συγγραφέας εἶναι εἴτε ὄχι, γράψει αὐτά πού ἔζησε, εἴτε τοῦ ἀφηγήθηκαν ἄλλοι. Αὐτό εἶναι σήμερα ἕνα σοβαρό καθῆκον. Ἄς τό ξεπληρώσει ὁ καθένας ὅπως μπορεῖ καλύτερα.

ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΜΟΥΣΤΟΣ—(ΔΑΦΝΗΣ)

ΝΙΑΛΑ

ΑΡΧΕΙΟ ΚΚΕ

Στό δρόμο Παλιόκαστρο-Βλάσδο ἕνα κάρο κυλάει ἀργά-ἀργά κι οἱ ρόδες του τρίζουν λές κι εἶναι ἕτοιμες νά κομματιαστοῦν. Ὁ καροτσέρης, ἕνας ἀσπρομάλλης γεροντάκος, μέ παχύ μουστάκι στριμμένο ἀνεμίζει κάθε λίγο τό καμτσίκι του πάνω ἀπ' τό κεφάλι τοῦ ἀλόγου κι ὅλο φωνάζει:

—Ἄντε ντορή μου. Ἄντε, ἀκόμα λίγο, καί φτάσαμε. Καί θά σέ βάλω στό τριφύλλι.

Καί τό ἄλογο σά νά καταλαβαίνει τή λιχουδιά παίρνει κουράγιο καί τρέχει πιό γρήγορα, ἐνῶ οἱ ρόδες τρίζουνε δαιμονισμένα. Κάπου-κάπου ὁ γεροντάκος παίρνει τή στροφή τοῦ τραγουδιοῦ:

Κλείσαν οἱ στράτες τοῦ Μωριᾶ
Κλείσαν καί τά Δερβένια...

Μά κοντανασαίνει, δέν ἔχει κουράγιο νά τό συνεχίσει καί τ' ἀφήνει στή μέση. Ποιός ξέρει τί νά τοῦ θυμίζει τοῦτο τό τραγούδι πού τόσο τ' ἀγαπάει. Γιατί κάθε φορά πού σταματάει, ἀναστενάζει ἀπ' τά βάθια τῆς ψυχῆς του καί συλλογιέται. Τό ἄλογο κοντένει τό βῆμα του σά νιώθει πώς δέν τοῦ τραβάει κανένας τά χαλινάρια. Ὕστερα ὁ γέρος πετάγεται, ξανεμίζει τό καμτσίκι καί ξαναφωνάζει:

—Ἄντε ντορή μου. Κουράγιο καί φτάσαμε στό παχνί.

Μόλις ζύγωσε στό γιοφύρι τράβηξε τά χαλινάρια καί τ' ἄλογο σταμάτησε. Ἔβγαλε ἀπ' τήν τσέπη του τήν καπνοσακούλα. Τή στιγμή ὅμως πού πῆγε νά γεμίσει τό τσιμπούκι του, πετάχτηκε σά ζεματισμένος.

—Βρέ, μουρμούρισε. Κι ἐγώ χασομεράω;

Ἔπιασε τά χαλινάρια καί σφύριξε τό καμτσίκι.

—Ἄντε ντορή μου! Γρήγορα. Ἄντε καί θά σοῦ δόσω διπλό τριφύλλι. Πιό γρήγορα νά φτάσουμε στόν τόπο μας!

Τ' ἄλογο ζορισμένο ἀπ' τίς ἀπανωτές καμτσικιές ἄρχισε νά τρέχει μέ καλπασμό στό δημόσιο. Τά πέταλα ἔβγαζαν φωτιές χτυπώντας στό στρωμένο δρόμο.

—Πιό γρήγορα, ἔκανε ὁ γέρος καθώς τόν τραμπάλιζε τό σαραβαλιασμένο παλιόκαρο. Πάει καί τό τραγούδι, πᾶνε καί οἱ συλλογισμοί.

Κάποτε ἔφτασε κοντά στίς θέσεις μας. Ἡ διμοιρία μας ἔκανε κείνη τήν ὥρα καθαριότητα ὁπλισμοῦ. Ὁ διμοιρίτης σάν ἀγνάντεψε τό γέρο καροτσέρη κατέβηκε ἀπ' τό ὑψωματάκι πού ἦταν ἡ διμοιρία, στή δημοσιά καί τόν περίμενε. Εἶχανε, ὅπως ἔλεγε, παλιές φιλίες καί συχνά ἀπ' τήν πόλη μας μᾶς ἔφερνε τσιγάρα, καί ἄλλα μικροπράγματα πού χρειαζόμασταν.

Καλό γεροντάκι. Μᾶς ἀγαποῦσε πολύ, ἐμᾶς τούς ἀντάρτες, γιατί κι αὐτός ἔκανε παλιότερα στ' ἀνταρτικά γιά τή Λευτεριά τῆς Πατρίδας. Εἶχε καί γιό ἐλασίτη πού τώρα βρίσκονταν στή φυλακή.

—Καλῶς τό μπαρμπα-Σταμάτη, ἀκούστηκε πρόσχαρη ἡ φωνή τοῦ διμοιρίτη μας.

—Γειά σας, παιδιά, φώναξε ὁ γέροντας καί τό πρόσωπό του φωτίστηκε ἀπό ἕνα φαρδύ καί γκαρδιακό χαμόγελο.

—Τί χαμπέρια παπού;

—Ὅλο καλά, παιδιά μου. Κι ἔβγαλε ἀπ' τό τσιμπούκι του, τινάζοντας τόν καπνό ἕνα μικρό, λεπτό, τσαλακωμένο χαρτάκι:

«Ὁ ἐχθρός ἑτοιμάζεται γιά ἐκκαθαριστικές ἐπιχειρήσεις. Ἀπό Καρδίτσα μιά συμπληρωμένη ταξιαρχία. Θέλουν νά ξεσηκώσουν τό πεσμένο ἠθικό τῶν μαύρων. Πάρτε τά μέτρα σας».

—Χμ! μουρμούρισε ὁ διμοιρίτης διαβάζοντας τό σημείωμα. Ἄς δοκιμάσουν καί τά λέμε. Ἄλλο τί μᾶς ἔφερες μπαρμπα-Σταμάτη; Ξέρεις εἴμαστε χαρμάνι γιά τσιγαράκι.

—Σᾶς ἔχω δυό κοῦτες παιδιά μου, ἀπάντησε ὁ παπούς καί τράβηξε ἀπ' τό κάρο τό λαχταριστό δῶρο τῶν συντρόφων ἀπ' τήν πόλη.

Ὕστερα ἀποχαιρέτησε μέ μιά κίνηση ὅλους μας, τράβηξε ξανά τά χαλινά κι ἀλαφρωμένος συνέχισε ἀργά τώρα τό δρόμο του γιά τό χωριό. Πίσω μας εἶναι τό χωριό του τό Βλάσδο, δέκα λεφτά ἀπό δῶ. Σέ μιά πλαγιά τά σπίτια σκαρφαλωμένα τό ἕνα πάνω στ' ἄλλο λές γιά ν' ἀγναντεύουν οἱ χωριανοί τόν ἀπέραντο θεσσαλικό κάμπο.

Ὁ διμοιρίτης ξαναδιάβασε τό σημείωμα καί σταμάτησε στή φράση: «Πάρτε τά μέτρα σας». Τί μέτρα; Ἔστειλε τό χαρτί μέ ἔκτακτο σύνδεσμο στή διοίκηση τοῦ τάγματος, στό Νιοχώρι. Τό τάγμα μας κρατοῦσε τά ψηλώματα τοῦ Βουνεσιοῦ καί τῆς Κερασιᾶς καί τά ριζά τοῦ Μεσενικόλα καί τοῦ Βλάσδου. Στά ριζά τοῦ Βλάσδου ἦταν ἡ διμοιρία μας. Ἔτσι τί μέτρα νά παίρναμε; Μήπως περιμέναμε νά μᾶς στείλουν ἀπό πουθενά ἐνίσχυση ἤ ἐφεδρεία; Αὐτοί κι αὐτοί εἴμαστε. Ἕνα τάγμα σέ ἕνα τόσο μεγάλο τομέα. Ὡστόσο ἡ ἐντολή δέν ἦταν νά κρατήσουμε τά ὑψώματα. Τό σχέδιο τῆς διοίκησης ἔλεγε καθαρά: «Μάτωμα τοῦ ἐχθροῦ ὅσο γίνεται πιό πολύ καί ὑποχωρητικό ἐλιγμό. Μάτωμα χωρίς δικές μας ἀπώλειες». Κάναμε παρτιζάνικο πόλεμο. Σήμερα θά τόν χτυπούσαμε αἰφνιδιαστικά ἐδῶ ἀπ' αὐτές τίς θέσεις, αὔριο ἀλλοῦ, ὕστερα θά τό στρίβαμε γιά νά τοῦ βγοῦμε ἀνεπάντεχα στά πλευρά καί νά τόν τσακίσουμε. Αὐτή ἦταν ἡ ταχτική μας. Νά ματώνουμε τόν ἐχθρό, νά τόν ζαλίζουμε, νά τόν ἀναγκάζουμε νά μήν ἔχει ποῦ νά σταθεῖ. Ὥσπου νά συγκροτηθοῦν οἱ ταξιαρχίες καί οἱ μεραρχίες μας. Ὕστερα θ' ἄλλαζε τό σχέδιο δράσης. Θά περνούσαμε σέ ταχτικό πόλεμο, σέ ταχτική ἐπίθεση γιά τή λευτεριά. Δυναμώσαμε τά μέτρα ἐπαγρύπνησης καί βάλαμε διπλοσκοπιές.

Ἔπεσε ἀργά-ἀργά ἡ νύχτα καί μᾶς τύλιξε τό

σκοτάδι της. Πέρα μακριά στό βάθος τοῦ κάμπου ξεχώριζε σά νησί μέ τά ἠλεκτρικά φῶτα της ἡ πόλη, ἡ Καρδίτσα. Μέ τά πλουσιόσπιτα καί τά φτωχά καλύβια. Μέ τούς ἀσφαλτοστρωμένους δρόμους καί τά σκοτεινά στενοσόκακα. Μέ τά γραφικά ἐξοχικά της καί τά ὑπόγεια μαγέρικα. Μέ τό βασανισμένο μά ἀδάμαστο λαό της, πούδοσε χιλιάδες παλικάρια στόν ΕΛΑΣ κι ἄλλες ἑκατοντάδες στόν καινούργιο στρατό πού δημιουργοῦνταν, στό στρατό μας τό Δημοκρατικό.

Στήν καλύβα μας ἡ φωτιά καίει καί τρίζει ροκανίζοντας τά ξερά ξύλα καί τά κλαδιά κι ἀναδίνοντας φλόγα πού φωτάει τά πρόσωπα. Ὁλόγυρα καθισμένοι οἱ μαχητές τῆς διμοιρίας κουβεντιάζουμε γιά τίς μάχες πού περιμέναμε.

Ξαπλωμένος ὁ Θωμᾶς ὁ Νίκας πλάι στή φωτιά καί κοντά του ὁ ἀχώριστος φίλος του, ὁ Θανάσης Σιάρας, ἀφουγκράζονται.

—Θά τούς τίς βρέξουμε κι αὐτή τή φορά, λέει μπαίνοντας στή συζήτηση ὁ Θωμᾶς.

—Οὔτε λόγος, τ' ἀποκρίνεται ὁ Γιώργης ὁ Κατσάρης ὁ ὁπλοπολυβολητής τῆς 2ης ὁμάδας. Θά δοῦν τρομάρες πού θά τίς θυμοῦνται σ' ὅλη τή ζωή τους.

—Μόνο νάχουμε τά μάτια μας δεκατέσσερα, προσθέτει ὁ διμοιρίτης. Στό σταυρό νά χτυπᾶμε καί οἰκονομία στίς σφαῖρες, γιατί τίς ἔχουμε λίγες καί μετρημένες.

—Καλά λές, εἶπε ὁ Θωμᾶς καί σάν κάτι νά θυμήθηκε σηκώθηκε καί πῆρε τό σακίδιο μέ τίς σφαῖρες γιά νά τίς δεῖ. Ὁ Θωμᾶς εἶχε μιά συνήθεια. Πάντα πρίν ἀπ' τήν μάχη μέτραγε τίς σφαῖρες του γιά νά ξέρει καί νά κανονίζει πῶς θά τίς ξοδεύει. Τίς μέτρησε λοιπόν μιά-μιά καί γυρίζοντας στόν Κατσάρη εἶπε:

—Κατσάρη! Μοῦ πῆρες τίς σφαῖρες. Δόστες.

—Εἶσαι στά καλά σου Θωμᾶ ἤ θά βάλω τίς φωνές; Ἐγώ νά σοῦ πάρω τίς σφαῖρες;

—Κατσάρη! Χωρίς φασαρίες καί μαλώματα: μοῦ πῆρες τίς σφαῖρες. Νά μοῦ τίς γυρίσεις.

Ὁ Κατσάρης πού ἦταν ἀθῶος καί τόν ἔπνιγε τό δίκιο δέ μποροῦσε ν' ἀνεχτεῖ τέτια προσβολή.

—Δέ σοῦ τίς πῆρα! Νά βρεῖς ποῦ τίς ἔχασες, ἀπάντησε κοφτά καί σοβαρά. Κι ἄλλη φορά μή μοῦ κάνεις ἐμένα τέτιες σκηνές γιατί δέν τίς σηκώνω. Νά προσέχεις τίς σφαῖρες σου καλύτερα γιά νά μήν ἔχουμε χειρότερα!

—Σάν τί ρέ Κατσάρη; μίλα καθαρά! Τί ἐννοεῖς χειρότερα; Μέ φοβερίζεις κι ὅλας; Ἄντε νά δοῦμε.

—Αὐτό πού σοῦ εἶπα! Δέ θέλω νά κάνω ἄλλη συζήτηση.

—Βρέ Θωμᾶ; Πετάχτηκαν οἱ ἄλλοι ἀπό γύρω πού ὥς ἐκείνη τή στιγμή νόμισαν πώς ἀστειεύονται. Στό κάτω-κάτω χρυσάφι δέν εἶναι, καημένε! Σφαῖρες εἶναι. Θά βροῦμε κι ἄλλες.

—Γιά μένα χρυσάφι εἶναι σύντροφοι! Τό χρυσάφι τῆς ζωῆς μας. Θά βροῦμε κι ἄλλες ἀλλά θά στάξουμε αἷμα γιά νά τίς πάρουμε.

—Ναί ἀλλά δέν κάνει νά μαλώνετε. Σύντροφοι εἶστε.

—Δέ μαλώνουμε, συζητᾶμε.

Κι ἁρπάζοντας ἀπ' τό χέρι τό Θανάση θυμωμένος.

—Ποῦ ἔχασες μωρέ τίς σφαῖρες;

—Πουθενά.

—Ἐσύ σέρνεις τό σακίδιο. Ποιός ἄλλος τίς ἔχασε; Ἔ, βρέ Θανάση, Θανάση, ὥς πότε θά σέ δασκαλεύω;

Ὁ Θωμᾶς ὁ Νίκας εἶναι ἕνα ἀμούστακο παλικάρι ἴσαμε 23 χρονῶν, μέ ροδοκόκκινα μάγουλα καί πυρόξανθα μαλλιά. Μέ γαλανά μεγάλα ἐκφραστικά μάτια καί σφιχτά χείλια. Σωματώδης, μέ φαρδιούς ὤμους καί γερά μπράτσα. Φτωχός, πάμφτωχος ὁ πατέρας του ἀπ' ἕνα ἀγραφιώτικο χωριό, εἶχε πεθάνει, ὅταν ὁ Θωμᾶς ἦταν δυό χρονῶν, ἀπό σκωληκοειδίτιδα. Οὔτε τόν θυμότανε καθόλου ὁ Θωμᾶς τό γέρο του. Ὅταν ἔνιωσε τόν ἑαυτό του βρέθηκε ἁλυσωμένος ἀπ' τή δυστυχία καί τή φτώχια. Τότε ἡ μάνα του τόν ἔστειλε σ' ἕναν τσέλιγκα παραγιό γιά νά φυλάγει τά πρόβατα.

Ὀρφανό καί παντέρημο τό παιδί, χωρίς προστάτη, πότε νηστικό καί πότε χορτάτο, μεγάλωσε μέσα στά δάκρυα καί στόν πόνο, μές στό παράπονο καί τή θλίψη. Φορές-φορές, ὅταν τά γιδοπρόβατα ξέφευγαν λίγο κι ἔμπαιναν σέ ξένα σπαρτά, ἔτρωγε ξύλο ἀπ᾽ τ᾽ ἀφεντικό καί τό κορμί του μαύριζε. Μέσα του ἔβραζε ἡ ὀργή καί τό μίσος ἀλλά τί νάκανε; Ἦταν ἕνα ἀδύναμο τσοπανάκι στά χέρια τοῦ χοντρονοικοκύρη, τοῦ τσέλιγκα. Ὥσπου μιά μέρα, σάν μεγάλωσε κι ἔγινε πιά ἄντρας, δέ βάσταξε ἄλλο. Τσακώθηκε μέ τόν τσέλιγκα καταμεσήμερο στή στάνη, πάνω στό ἅρμεγμα. Δάρθηκαν μέ τίς γκλίτσες κι ὁ Θωμᾶς, ἀφοῦ τόν συγύρισε γιά καλά ἅρπαξε τήν κάπα του καί διάβηκε στά βουνά. «Ἀρκετά, εἶπε, ὡς πότε θά σᾶς περετάω σά δοῦλος; Εἶμαι ἄνθρωπος κι ἐγώ. Δέν εἶμαι σκύλος, ὅπως μοῦ φέρεστε!» Κι ὁ Θωμᾶς ἔγινε ἀντάρτης γιά νά βρεῖ τό κλεμμένο δίκιο του.

Ἀντάμωσε παιδιά ἀπ᾽ τή Μακεδονία καί τή Ρούμελη, ἀπ᾽ τή Θεσσαλία καί τήν Ἤπειρο. Κι ἀδερφώθηκε μαζί τους. Κι ὅλοι τόν ἀγαποῦσαν στή διμοιρία γιατί ἤτανε σταθερός καί τίμιος, καθαρός σάν τό κρουστάλλινο νερό τῆς βρυσομάνας. Μέ κανέναν δέ γκρίνιαζε κι οὔτε παραπονιότανε. Εἴχαμε δέν εἴχαμε νά φᾶμε τό ἴδιο τοῦ ἔκανε. Γεννημένος καί μεγαλωμένος στή στέρηση ὑπόφερνε τίς δυσκολίες χωρίς βογγητά, δίνοντας κουράγιο καί στούς ἄλλους. «Ὅταν φκιάσουμε δικό μας κράτος, θά τάχουμε ὅλα», ἔλεγε μ᾽ ἕνα ἀγαθό χαμόγελο καί τό πίστευε μ᾽ ὅλη τήν καρδιά του. Γράμματα λιγοστά ἤξερε, ὡστόσο εἶχε μιά δίψα γιά μάθηση καί διάβαζε. Πάντα διάβαζε, σά δέν εἴχαμε μάχες. Διάβαζε τά σοβιετικά διηγήματα μέ πάθος. Γιά τούς ἥρωες τοῦ σοβιετικοῦ στρατοῦ. Γιά τό Ματρόσοφ καί τή Ζώγια καί θαύμαζε τήν ἀνδρεία καί τήν τόλμη τους. «Δέ θά γίνω κι ἐγώ τέτιος;» σκεφτόταν. Μ᾽ αὐτή τή σκέψη νυχτοξημέρωνε. Φιλοδοξοῦσε νά μοιάσει σ᾽ ὅλα του τούς σοβιετικούς πολεμιστές.

Γι' αὐτό ἡ ἀποψινή σκηνή μέ τίς σφαῖρες, ἔκανε ἐντύπωση σ' ὅλους τούς ἄντρες τῆς διμοιρίας καί τό σχολίαζε ὁ καθένας μέ τόν τρόπο του.

—Τί τόν ἔπιασε τό Θωμᾶ μέ τίς σφαῖρες, ἔλεγε ἕνας κοντοκιανός νεολαῖος μέ σπιθουράκια στό πρόσωπο. Αὐτός ποτέ δέν ἔκανε τέτιους καυγάδες.

Ὁ καυγάς τοῦ Θωμᾶ εἶχε χαλάσει τό κέφι στή διμοιρία. Πάψανε οἱ κουβέντες καί ξαπλώσαμε. Κοντά στή φωτιά κάθονταν ὁ διμοιρίτης κι ὁ ἐπίτροπος πού διάβαζε ἕνα παλιό καπνισμένο βιβλίο.

—Ἔ, παιδιά, οἱ σύντροφοί μας οἱ Κινέζοι τούς πῆραν κυνηγώντας τούς δικούς τους, τό εἴδατε;

Ὅλοι πετάχτηκαν πάλι ἀπ' τή θέση τους.

—Ὁ Κόκκινος στρατός τῆς Κίνας προχωρεῖ ἀκράτητος συνέχισε ὁ Δημήτρης, ὁ ἐπίτροπος. Ἄντε παιδιά καί στά δικά μας. Δέ θ' ἀργήσει νά γίνει καί σέ μᾶς αὐτό τό πανηγύρι. Καί τότε σίγουρα ὁ Θωμᾶς δέ θά μαλώνει γιά τίς σφαῖρες του.

Ὅλοι γέλασαν. Ὁ πάγος ἔσπασε πάλι. Ἄρχισε γιά δεύτερη φορά τό εὔθυμο κουβεντολόι.

—Καί πότε μέ τό καλό, σύντροφε ἐπίτροπε, θ' ἀρχίσει τό δικό μας πανηγύρι; ρώτησε ἕνας μαχητής.

—Ἔ! αὐτό δέν τό ξέρω. Μά ὄχι ἀργά. Γρήγορα θά πατήσουμε καί στίς πολιτεῖες. Θά τίς λευτερώσουμε καί θά τίς κρατήσουμε μιά γιά πάντα.

—Ποῦ εἶναι ντέ! λέει ὁ Θωμᾶς ἤρεμος τώρα. Πότε θά ροβολήσουμε τόν κατήφορο νά τά μαζέψουνε οἱ μαῦροι, πού τώρα μᾶς κάνουν τόν καμπόσο γιατί ἔχουνε τίς πλάτες τίς ἀμερικάνικες;...

Ἡ φωτιά σιγά-σιγά ὅσο πάει καί σβήνει. Κάποιος τή συμπάει γιά νά φέξει.

—Φτάνει τώρα παιδιά. Κοιμηθεῖτε, ἐπεμβαίνει ὁ διμοιρίτης. Κοιμηθεῖτε νά εἴμαστε ξεκούραστοι. Δέν ξέρουμε τί μᾶς συμβαίνει αὔριο.

* * *

Ἀπρίλης. Γλυκοχάραζε. Στόν ὁρίζοντα φάνηκαν οἱ πρῶτες ὁλοκόκκινες ἡλιαχτίδες. Σκόρπισε ἡ καταχνιὰ ποῦχε πέσει ἀποβραδίς. Τά πουλάκια ἀρχίσανε νά κελαϊδοῦν, νά τιτιρίζουν χαροῦμενα καί νά πηδοῦν ἀπό κλωνάρι σέ κλωνάρι ἀπολαβαίνοντας τήν ἄνοιξη πού ἔμπαινε.

Στή δημοσιά Καρδίτσα—Βλάσδο, ἀκούστηκε κάποιο ἀσυνήθιστο βουητό πού πλησίαζε κι ἕνα σύννεφο σκόνες διακρίνονταν κοντά στό Παλιόκαστρο. Ὅλοι ἀνησυχήσαμε. Τί γίνεται; Μήπως ἔρχονται; Στό νοῦ μας εἴχαμε τήν ἐπίθεση πού περιμέναμε, μά δέν τό φανταζόμαστε πώς θά κινούσανε τόσο γρήγορα.

Ὁ σκοπός ἀνάφερε στό διμοιρίτη πώς μιά φάλαγγα αὐτοκίνητα ξεμύτισαν ἀπ' τό Παλιόκαστρο πρός τό Βλάσδο. Ξύπνησαν ὅλοι οἱ ἄντρες καί πιάσαμε τίς θέσεις μας. Τό ὕψωμα πού κρατούσαμε ἤτανε ἀκριβῶς στήν ἄκρη τῆς δημοσιᾶς Παλιοκάστρου—Βλάσδου κι ἔβλεπε φάτσα ὅλο τό δρόμο. Γιά πόλεμο ἦταν θαυμάσιο, γιατί μᾶς ἔφερνε τόν ἐχθρό κάτω ἀπό τά πόδια μας.

Ὁ ὁπλοπολυβολητής τῆς 1ης ὁμάδας, ὁ Θωμᾶς ὁ Νίκας σκούντησε τό γεμιστή του πού δέν εἶχε ξυπνήσει ἀκόμα:

—Ἔ, ἀρκετά κοιμήθηκες. Θ' ἀρχίσει τό πανηγύρι καί σύ θά μείνεις ἀπ' ὄξω, φουκαρά μου! ἀστειεύτηκε. Κι ὁ ἄλλος ρώτησε μαχμουρλίδικα:

—Τί εἶπες Θωμᾶ;

—Ξύπνα, ἀρχίζει τό πανηγύρι!...

Στό δρόμο φάνηκαν καθαρά τώρα τά ἐχθρικά αὐτοκίνητα. Μιά ὁλόκληρη φάλαγγα. Ἄλλη φάλαγγα προχωράει στό δρόμο Καρδίτσα—Μεσενικόλα—Βουνέσι. Πᾶνε ἀργά καί μέ κάποια ἀπόσταση γιατί ἔχουνε πολύ πικρή πεῖρα ἀπ' τούς ἀντάρτικους αἰφνιδιασμούς. Μόλις τό πρῶτο αὐτοκίνητο ἔφτασε στό γεφύρι σταμάτησε κι οἱ ἄντρες του κατέβηκαν. Φορτώθηκαν τούς γυλιούς καί ἔριξαν στίς πλάτες τά ὅπλα. Πίσω σταμάτησαν

καί τ' ἄλλα αὐτοκίνητα. Μονάχα τέσσερα πού ἦταν στήν οὐρά τῆς φάλαγγας συνέχισαν ὥσπου ἔφτασαν στό γεφύρι κι ἐκεῖνα. Ἐμεῖς παρακολουθούσαμε ἀπ' τό παρατηρητήριό μας χωρίς καμμιά ἀνησυχία.

Ὕστερα ἀπό λίγα λεπτά μιά ὁμοβροντία πυροβόλων ἀκούστηκε. Περιμένουμε νά σκάσουνε στό δικό μας ὕψωμα, μά ποῦ. Οἱ ὀβίδες πέφτουν πολύ πίσω μας, στό Τσαρδάκι καί στό Χαλικάκι. Ἔρχεται δεύτερη μπαταριά, τρίτη, τέταρτη!...

Ὅλες πᾶνε στό βρόντο.

—Σίγουρα, λέει ὁ διμοιρίτης γελώντας, αὐτή τήν ὥρα θά μεταδίνουν ἀπό δῶ μέ τόν ἀσύρματό τους στήν Καρδίτσα: «Σφυροκοποῦμεν ἀνηλεῶς τάς θέσεις τῶν κατσαπλιάδων. Ἐφονεύθησαν καί ἐτραυματίσθησαν δεκάδες. Ἑτοιμαζόμεθα δι' ἐπίθεσιν». Κι ἀπό κάτω θά τούς στέλνουν συγχαρητήρια καί μπράβο.

Πάνω ἀπό μισή ὥρα κράτησε τοῦτος ὁ βομβαρδισμός στό γάμο τοῦ Καραγκιόζη. Ὕστερα ἕνας λόχος μπουραντάδες συντάχτηκε καί ξεκίνησε στή δημοσιά χωρίς σοβαρά μέτρα. Περιμένανε τούς ἀντάρτες νά τούς βροῦνε πάνω ἀπ' τό Βλάσδο, στό Τσαρδάκι καί στό Χαλικάκι, κι ἔρχονταν ἀνύποπτοι κοντά μας. Κρατᾶμε τήν ἀνάσα μας. Θά ντουφεκούσαμε μόνο μέ διαταγή τοῦ διμοιρίτη. Φτάσανε κοντά, τόσο πού δέ χωράει ἄλλο πιά νά περιμένεις. Βαδίζουνε σά χαζοί, μέ τά ὅπλα στόν ὦμο.

—Φωτιά! φωνάζει ὁ διμοιρίτης μας.

Τρία ὁπλοπολυβόλα, 5-6 αὐτόματα καί 20 ντουφέκια μιλήσανε μαζί τή φλογερή γλώσσα τῆς λευτεριᾶς. Ὁ ἐχθρός τάχασε, σκόρπισε. Ἄλλοι τρέχουνε νά κρυφτοῦνε στά κλαριά, δεξιά κι ἀριστερά, ἄλλοι πήρανε πίσω τή δημοσιά γιά τό γεφύρι. Οὔτε ἕνας δέν κρατήθηκε στή θέση του. Τό τμῆμα σκόρπισε σάν τοῦ λαγοῦ τά παιδιά καί στή δημοσιά ἀπόμειναν μερικά κορμιά ἀκίνητα γιά πάντα.

—Νά μείνει ἕνας σκοπός στό ὕψωμα κι οἱ ἄλλοι

νά τραβηχτοῦνε στήν πίσω πλαγιά, διάταξε ὁ διμοιρίτης τίς ὁμάδες.

Καλυμμένοι ἀπ' τά χαμόκλαδα γυρίσαμε στήν ἄλλη πλαγιά πού ἦταν ἀπυρόβλητη. Δέν περάσανε λίγα λεφτά ἀπ' τόν αἰφνιδιασμό καί τό πυροβολικό ἄρχισε τώρα νά χτυπάει ἄγρια τό μικρό ὑψωματάκι μας. Ἀνασκάβεται ἡ γῆς ἀπ' τίς ἐκρήξεις. Χώματα πετάγονται ψηλά μαζί μέ καμένα κλαριά καί πέτρες. Πνίγηκε στούς καπνούς τό λημέρι μας. Πᾶνε, τιναχτήκανε στόν ἀέρα τά πρόχειρα γιατάκια πούχαμε κάνει. Μιά ὀβίδα σκάζει κατάκορφα στό ὕψωμα καί φέρνει ἀπάνω μας χώματα καί φύλλα.

Ὁ σκοπός ἀναφέρει:

—Ξεκινήσανε ἀπ' τό γεφύρι ἀκροβολισμένοι. Προχωρᾶνε μέ ἅλματα.

—Ἄς προχωρᾶνε, ἀπαντάει ἀτάραχος ὁ διμοιρίτης. Μόλις φτάσουνε στά 300 μέτρα νά μέ εἰδοποιήσεις.

Καί γυρνώντας στούς ἄντρες τῆς διμοιρίας συμπλήρωσε: Νά εἶστε ἕτοιμοι. Μόλις σταματήσει τή βολή του τό πυροβολικό θά πιάσουμε τίς ἴδιες θέσεις καί στό ψαχνό!...

Οἱ στιγμές περνᾶνε ἀργά, βασανιστικά. Σχεδόν δέν ἀλλάζουμε παρά κάπου-κάπου ἀπό μιά κουβέντα. Σά νά παρακολουθᾶμε νοερά τόν ἐχθρό πού προχωράει νά καταλάβει τίς θέσεις μας.

Τό πυροβολικό σταμάτησε. Πεταχτήκαμε ὅλοι καί συρθήκαμε ὡς τίς θέσεις μας. Εἶναι ἀπό κάτω μας ὁ ἐχθρός καί φαίνεται ἑτοιμάζεται γιά σίγουρη ἔφοδο νομίζοντας πώς δέν ἔμεινε κανένας ἐδῶ πάνω ζωντανός.

Ἀρχίζουμε τίς μπαταριές. Σταματᾶνε. Κλονίζονται λίγο, μά συνέρχονται. Μᾶς ἀπαντᾶνε μέ βροχή ἀπό σφαῖρες. Ἡ μάχη ἀνάβει σκληρή. Ὁ ἐχθρός κινιέται ἀπ' ὅλες τίς μεριές. Θάχει δύναμη πάνω ἀπό ἕνα λόχο. Τούς τσακίζουμε, ἀλλά γρήγορα ξανάρχονται πάνω μας κι ἐμεῖς τούς ὑποδεχόμαστε μέ ἀδιάκοπες ριπές. Βλέπω δίπλα μου τό Θωμᾶ, τόν ὁπλοπολυβο-

λητή, μέ τί πάθος τραβάει τή σκανδάλη. Τό δάχτυλό του δέν τρέμει. Σκοπεύει καί βαράει στό σταυρό.

—Οἰκονομία στά πυρομαχικά Θωμᾶ! Τοῦ φωνάζει ὁ διμοιρίτης ἀπ' τό πλάι.

—Μά τί οἰκονομία; Ἀφοῦ ἔρχονται ἀπάνω μας, θά τούς ἀφήσουμε;

—Νά χτυπᾶτε μόνο στό ψαχνό κι ὄχι ἄσκοπα!

—Αὐτό κάνουμε!

Ἡ μάχη συνεχίζεται σκληρή. Ἔχουμε ἕνα νεκρό κι ἕναν ἐλαφρά τραυματία πού δέ δέχεται νά φύγει καί μένει στή θέση του. Πολεμάει ἀδιάκοπα κι αὐτός.

Ἀπότυχε κι αὐτή ἡ προσπάθεια τοῦ ἐχθροῦ.

Ὁ ἥλιος ἀνέβηκε ψηλά στόν οὐρανό καί μᾶς καίει. Ἡ δίψα μᾶς βασανίζει φοβερά. Γιά νά βρεῖς ὅμως νερό πρέπει νά κατεβεῖς στή δημοσιά καί νά τήν περάσεις. Μά ὁ ἐχθρός τήν ἐλέγχει. Θά ὑποφέρουμε καί τή δίψα.

Οἱ ὧρες περνᾶνε χωρίς νά φαίνεται καμιά κίνηση τοῦ ἐχθροῦ. Κάτω ἀπ' τό γεφύρι εἶναι ὅλοι τους συνταγμένοι μά δέν ξεκινᾶνε. Στέκονται ἀναποφάσιστοι. Κάποιος τούς μιλάει καί κουνάει νευρικά τά χέρια του. Μά οἱ ὧρες περνᾶνε. Ἦρθε τ' ἀπόγιομα.

Ἄξαφνα τό πυροβολικό τους ἄρχισε νά χτυπάει ξανά μέ μανία τίς θέσεις μας. Ἐμεῖς τό βιολί μας. Ἀποσυρόμαστε, περιμένουμε καί ξανά στίς θέσεις μας. Αὐτή τή φορά ἡ μάχη ἦταν πιό σκληρή. Πέφτουν ἀπάνω μας ἀποφασισμένοι νά πάρουν τό ὕψωμα.

Δέ θά τό πάρουν τώρα. Αὐτή εἶναι ἡ ἀπόφασή μας. Θά τό πληρώσουν ἀκόμα ἀκριβότερα. Καί χτυπᾶμε ἀλύπητα. Τά πυρομαχικά ὅμως λιγοστεύουν, κι ὁ ἐχθρός ὅσο πάει καί ζυγώνει πιό κοντά στή θέση μας. Ἔφτασαν ἀπό κάτω μας κι ἄρχισαν νά σκαρφαλώνουν στό ὕψωμα.

—Ἄ, ὄχι δά! Δέ θά μᾶς πιάσετε καί ζωντανούς! λέει ὁ διμοιρίτης πεισματωμένος καί πετάει μιά χειροβομβίδα. Τόν ἀκολουθοῦμε ὅλοι, ρίχνουμε ἴσια στά

κεφάλια τους τίς χειροβομβίδες. Ἔχουμε ἀρκετές. Καίγεται ὁ τόπος. Κλονίζονται. Καί στό τέλος ὑποχωροῦν πανικόβλητοι.

Πάει κι αὐτή ἡ ἐπίθεσή τους. Ἄλλες δυό ἀποκρούσαμε σέ συνέχεια χωρίς νά ἀφήσουμε τό ὕψωμα. Εἴχαμε ἄλλο ἕναν τραυματία μέ κάταγμα στό χέρι. Πῆρε νά βραδιάζει. Ὁ ἥλιος ἔγειρε πιά στίς πλαγιές καί σιγά-σιγά χάνονταν πίσω ἀπ' τόν Κουκουργιάκο. Τί θά γίνονταν;

Τό σούρουπο μᾶς ἦρθε διαταγή ἀπ' τό τάγμα, «νά συμπτυχθοῦμε καί νά καταλάβουμε θέσεις στό Τσαρδάκι. Συγχαρητήρια, λέει, σ' ὅλα τά παιδιά τῆς διμοιρίας».

Ἀφήσαμε ἀθόρυβα τό ὑψωματάκι πού τόσο κόστισε στόν ἐχθρό καί τραβήξαμε γιά τίς νέες θέσεις. Τώρα ἄς τόπαιρνε ὁ ἐχθρός. Δέ μᾶς χρειάζονταν γιά τήν ὥρα. Ἔχει ὑψώματα τέτια ἡ πατρίδα γιά παρτιζάνικο πόλεμο, ἄλλο καλό. Οἱ γυλιοί μας ὅμως ἀλάφρωσαν. Σφαῖρες λίγες. Ἀποθῆκες πουθενά. Εἴμαστε λιγάκι ἄσχημα. Μά θά βροῦμε, δέν γίνεται. Θά πάρουμε ἀπ' τόν ἐχθρό. Ἄλλωστε αὐτός εἶναι ὁ δικός μας ἐφοδιασμός κι οἱ ἀποθῆκες μας.

Πιάσαμε τίς καινούργιες θέσεις, τίς ὀργανώσαμε προσωρινά καί ξαπλώσαμε. Εἴμαστε κατακουρασμένοι ἀπ' τήν ὁλοήμερη μάχη καί νηστικοί. Ἡ ἐπιμελητεία μάς δέν ἔχει τίποτα.

Κουκουλώθηκα καλύτερα μέ τήν παλιοχλαίνη μου κι ἀποκοιμήθηκα σάν ξερός.

Στά χαράματα πέφτουν ντουφεκιές. Ὁ σκοπός μᾶς ξυπνάει. Ἐχθρός ἔρχεται στίς θέσεις μας. Μιά ὁμάδα μας κρατάει τό δεξί ἀπ' τή δημοσιά ἀντέρεισμα κι ἡ ἄλλη τό ἀριστερό. Τήν τρίτη τήν κρατάει ἐφεδρεία ὁ διμοιρίτης.

—Νά μήν πυροβολήσει κανένας φωνάζει. Θά τούς ἀφήσουμε νά μποῦνε στήν τανάλια.

Ὁ ἐχθρός χτυποῦσε στόν ἀέρα ἀπ' τό φόβο του

γιατί δέν ἤξερε τίς καινούργιες μας θέσεις. Στή δημοσιά μπῆκαν οἱ πρῶτοι φαντάροι. Μιλιά ἐμεῖς. Οὔτε ψίθυρος. Τούς ἔχουμε μέσα, δέ θά ξεφύγουν οὔτε αὐτή τή φορά. Προχωρᾶνε προφυλαχτικά ὕστερα ἀπ' τό χτεσινό μάθημα καί ρίχνουν στόν ἀέρα. Ἴσως καί νά μᾶς προειδοποιοῦν γιατί ἀνάμεσά τους ὑπάρχουν πολλοί δικοί μας φαντάροι πού εἶναι ἀναποφάσιστοι ἀκόμα. Νάτην, ξεδιπλώνεται ἡ φάλαγγα στή δημοσιά. Μόλις ἡ οὐρά της ἔφτασε στήν κορφή τῆς διάταξής μας ἀρχίζουμε νά βάζουμε μέ παράγγελμα. Τούς ἔχουμε σέ τανάλια τώρα καί θά τούς πελεκήσουμε γιά καλά.

—Πῦρ! πῦρ! διατάζει ὁ διμοιρίτης. Τά πολυβόλα μας κακαρίζουν, ξερά, ἀλύπητα.

—Βαρᾶτε στό ψαχνό σύντροφοι! Δέν πρέπει νά μείνει κανένας ζωντανός ἀπ' τούς μπουραντάδες.

Μερικοί τεντώθηκαν στό δρόμο, ἄλλοι τραυματίστηκαν καί οὐρλιάζουν φοβερά.

—Ὄχου! πάρτε με συνάδελφοι! Ἐπιδέστε με... Πεθαίνω...

Μά ποιός ἔδινε προσοχή; Ὁ καθένας τους κοίταζε κείνη τήν ὥρα νά σώσει τό κεφάλι του κι ἄλλος ἄς πεθαίνει. Ἔτσι γινόταν πάντα στό μοναρχοφασιστικό στρατό.

Ὁ ἐχθρός ἔπιασε θέσεις μετά τόν πρῶτο πανικό. Γίνεται σκληρή μάχη. Ἐμεῖς μιά χούφτα κι αὐτοί πάνω ἀπό δυό λόχοι σήμερα.

—Θά μάθετε πῶς χτυπάει ὁ ΔΣ, φωνάζει ἀντρειωμένος ὁ ὁπλοπολυβολητής Θωμᾶς καί μέ τό ὁπλοπολυβόλο του σχηματίζει τό σύνθημα: Δη-μο-κρα-τι-κός-στρα-τός.—Τά, τά, τά, τά, τά, τά, τά.

—Ἀδέρφια, στόν ἀέρα πυροβολᾶμε, μή μᾶς σκοτώνετε! φώναζε ἀπελπισμένος ἕνας φαντάρος. Δικοί σας εἴμαστε!

—Ἀφοῦ εἶστε δικοί μας γιατί δεν ἔρχεστε μαζί μας;

—Φοβούμαστε. Φοβούμαστε μή χαλάσουν τίς φαμελιές μας.

—Βαρᾶτε στό ψαχνό, θέριεψε τώρα ὁ διμοιρίτης. Χτυπᾶμε. Κι αὐτοί χτυπᾶνε καί δέν ὑποχωροῦν. Κοντεύουν νά τελειώσουν τά πυρομαχικά μας. Ἡ στιγμή εἶναι κρίσιμη. Τότε μπαίνει σ' ἐνέργεια τό σχέδιο τοῦ διμοιρίτη. Καλεῖ τόν ὁμαδάρχη τῆς ἐφεδρείας καί τοῦ δίνει ἀποστολή. Νά περάσει καλυμμένος ἀπό δεξιά, νά παρακάμψει τό Χαλικάκι καί νά τούς χωθεῖ ἀπ' τά πλευρά. Ὅμως γρήγορα. Ὅσο γίνονταν πιό γρήγορα.

Ἡ ὁμάδα χάθηκε σάν ἀστραπή μές στόν πυκνό λόγγο. Σταματήσαμε τά πυρά καί περιμένουμε. Ὁ ἐχθρός ἀγκιστρώθηκε καλά καί ρίχνει ἀραιά-ἀραιά ἀπό ἀπό καμιά ριπή. Δέν παρουσιάζει καμιά κίνηση. Μήπως κι αὐτός ἑτοιμάζει τίποτα κι ἐμεῖς δέν πήραμε χαμπάρι; Ὅλα νά τά περιμένεις! Οἱ ὧρες εἶναι πονηρές.

Ἡ ὁμάδα πού πῆγε νά τούς χτυπήσει ἀπ' τά πλευρά ἀργεῖ.

—Ἔκανα βλακεία, λέει στό διμοιρίτη ὁ Δημήτρης ὁ ἐπίτροπος. Ἔπρεπε νά πάω μαζί μέ τήν ὁμάδα. Πῶς δέν τό σκεφτήκαμε καθόλου. Τούς προλαβαίνω τώρα λές, ἄν βιαστῶ;

—Ποῦ νά τούς προλάβεις; Μά καί ποῦ νά τούς βρεῖς μέσα σ' ἕνα τόσο πυκνό δάσος; Αὐτοί πῆραν δικό τους δρομολόγιο. Ἐκεῖνος ὁ ὁμαδάρχης εἶναι σάν τό ζαρκάδι, δέν τόν ξέρεις ἐσύ καλά. Κι αὐτά τά μέρη ἐδῶ τά ξέρει μέ τήν πιθαμή, ἀφοῦ ἐδῶ γεννήθηκε καί μεγάλωσε.

—Τότε νάμαστε σίγουροι ὅτι θά τά καταφέρει καλά!

—Μήπως ἀμφιβάλλεις;

—Ὄχι, ἀλλά νά, ἔλεγα γιά καλύτερα ἄν ἤμουν κι ὁ ἴδιος κοντά του.

Ἕνας φαντάρος στό δημόσιο ἑτοιμάζεται νά κάνει ἅλμα πρός τίς θέσεις μας.

—Θά τόν πάρεις ἤ θά τόν πάρω; λέει ὁ διμοιρίτης.

—Θά τόν πάρω. Ἡ σειρά μου εἶναι, ἀπαντάει ὁ ἐπίτροπος καί σκοπεύει. Ὅλοι παρακολουθοῦνε ἀπό γύρω. Ὁ ἐπίτροπος σημαδεύει καλά, σπάνια μπορεῖ νά ἀστοχήσει ἡ σφαίρα του.

Νάτος σηκώθηκε νά τρέξει ὁ φαντάρος. Πρίν ν' ἀκουστεῖ τό μπάμ τόν εἴδαμε νά πιάνει μέ τό χέρι τό στῆθος του, νά κάνει μιά προσπάθεια νά σταθεῖ κι ὕστερα νά σωριάζεται μπρούμυτα καί νά δαγκώνει τό χῶμα. Ἡ σφαίρα τοῦ ἐπιτρόπου δέν πῆγε στά κουτουρού.

—Γειά στά χέρια σου ἐπίτροπε! Γειά στά χέρια σου, φωνάζουν ἐνθουσιασμένοι οἱ μαχητές ἀπ' τό ἀντέρεισμα.

—Νά ἔτσι νά σημαδεύετε, στήν καρδιά, τούς ἀπαντάει γελαστός ὁ ἐπίτροπος. Καί νά μήν καῖτε στά χαμένα τίς σφαῖρες. Μπάμ καί κάτω στή γῆ. Νά μήν ξανατολμάει ἄλλος νά σηκώνεται. Νά τόν τρώει ὁ φόβος ὅτι θά βρεῖ τήν ἴδια τύχη.

Τά πυρά τοῦ ἐχθροῦ δυναμώνουν. Ἑτοιμάζεται γιά καινούργια ἐπίθεση.

Ξάφνου ἀπ' τ' ἀριστερά πού κατέχει ἡ ὁμάδα τοῦ Παντελῆ ἀκούγονται ριπές. Μιά ἐχθρική διμοιρία πάει νά μᾶς κόψει. Δέ χασομεράει ὁ Θωμᾶς. Στρίβει τό ὁπλοπολυβόλο του κι ἀρχίζει τίς μπαταριές.

—Ἡ ὑπόλοιπη ὁμάδα χτυπᾶτε κατά μέτωπο, διατάζει ὁ ὁμαδάρχης. Ἔτσι γίνεται.

Ὁ Θωμᾶς προχωρεῖ μέ τό ὁπλοπολυβόλο του γιά νά βλέπει καλύτερα. Σφυρίζουν γύρω του οἱ σφαῖρες. Οὔτε τίς λογαριάζει. Πιάνει ξανά θέση καί βάζει. Δίπλα του ὁ γεμιστής. Δυό ἄνθρωποι μέ μιά διμοιρία. Γιά μιά στιγμή ὁ Θανάσης ὁ γεμιστής τόν εἶδε νά πιάνει τόν ἀριστερό του ὦμο, νά δαγκώνει τά χείλη του κι ὕστερα νά πατάει μέ μεγαλύτερη δύναμη τή

σκανδάλη. Ἀμίλητος, σκυθρωπός ρίχνει ριπές πάνω στόν ἀγαπημένο του ρυθμό:

—Τά, τά, τά, τά, τά, τά, τά, ἐδῶ Δημοκρατικός Στρατός, λέει ἀλλόκοτα μ' ἕνα κρύο χαμόγελο. Ἄναψε ἀπ' τή δίψα.

—Θανάση! Λίγο νερό.

—Ποῦ νερό Θωμᾶ τέτια ὥρα;

—Ἄ, δέν ἔχει, λέει σάν νά παραμιλάει καί συνεχίζει τό χαβά του. Στίς πλάτες τοῦ ἐχθροῦ ἀκούγονται τώρα ριπές. Δυναμώνουμε τά πυρά μας. Ὁ ἐχθρός τά χάνει. Δέν ξέρει καταποῦ νά ριχτεῖ.

—Ἀέρα, φωνάζει ὁ διμοιρίτης. Ἀπάνω τους παιδιά

Αὐτό ἦταν. Οἱ δυό ὁμάδες πετάχτηκαν σά σίφουνας πάνω στούς σαστισμένους φαντάρους πού φεύγουν τώρα πανικόβλητοι ἀφήνοντάς τα ὅλα καταγῆς. Τούς κυνηγήσαμε ὡς ἐκεῖ πού ἄρχιζε ὁ κατήφορος καί γυρίσαμε ξανά στίς θέσεις μας μαζεύοντας τά λάφυρα. Σφαῖρες ὅμως ἦταν λίγες. Τίς εἶχαν ξοδέψει κι ὁ ἐφοδιασμός τους δέν εἶχε φτάσει. Ἀνασάναμε. Ἡ ὥρα ἦταν 10. Ἀπ' ἀντίκρυ ἔφτασε κι ἡ ὁμάδα μας φέρνοντας τρεῖς αἰχμαλώτους.

Σάν τέλειωσε τό πανηγύρι καί σταμάτησε ὁ σάλαγος τῆς μάχης κάναμε τό προσκλητήριό μας. Ἕνας νεκρός ἀκόμα κι ἄλλοι δυό τραυματίες. Ὁ Θωμᾶς βαριά μέ κάταγμα στήν ἀριστερή ὠμοπλάτη. Ὡστόσο ὁ Θωμᾶς εἶχε κρατήσει παλικαρίσια τό πόστο του στή μάχη. Δέν εἶπε κουβέντα πώς τραυματίστηκε, οὔτε καί στό γεμιστή του. Καί μονάχα σάν εἶδε τούς δικούς μας νά ὁρμοῦν καί τούς ἄλλους νά φεύγουν, πῆρε τό χέρι ἀπ' τή σκαντάλη κι ἔπεσε στήν ἀγκαλιά τοῦ Θανάση σχεδόν λιπόθυμος.

—Ἐπιδέστε με, μόνο πρόλαβε νά πεῖ κι ἡ γῆ σκοτείνιασε γύρω του.

Τόν ἐπιδέσαμε καί τόν μεταφέραμε πιό πίσω νά συνέρθει.

Περιμέναμε ψωμί μά δέν ἦρθε. Ἀντί γιά ψωμί

μᾶς μοίρασαν ἀπό λίγα μουχλιασμένα παξιμάδια. Τί νά σοῦ κάνουν αὐτά; Γιατρεύεται τό ἄδειο στομάχι μέ τά ψίχουλα; Δυό μέρες εἴχαμε νηστικοί. Ἄς εἶναι. Μέ διαταγή τοῦ τάγματος ἀφήσαμε τό Τσαρδάκι κι ἐνωθήκαμε στή Νεβρούπολη μέ τίς ἄλλες δυό διμοιρίες πού μάχονταν στά ριζά τοῦ Μεσενικόλα. Κι ἐκεῖνοι εἶχαν δόσει γερό μάθημα στόν ἐχθρό. Ἀπ' αὐτούς μάθαμε ὅτι τό ἐχθρικό πυροβολικό χτύπησε στό χωριό τόν ἄμαχο πληθυσμό. Γκρεμίστηκαν κάμποσα σπίτια καί σκοτώθηκαν ἕνας γέρος, μιά γυναίκα καί τρία παιδάκια. Τραυματίστηκαν πολλοί. Ὁ κόσμος πῆρε ὅ,τι πρόλαβε ἀπ' τά σπίτια κι ἔφυγε γιά τά βουνά νά γλυτώσει. Ἄντρες, γυναῖκες μέ μωρά στήν ἀγκαλιά καί γριές ἔπιασαν τά λόγγια καί τρέχουν ἀλαφιασμένοι τόν ἀνήφορο γιά τίς κορυφές.

Κι ἀπ' τό Βουνέσι πού ἦρθε ὁ ἄλλος λόχος μας τά ἴδια μαντάτα ἔφερε. Οἱ μοναρχοφασίστες μπῆκαν στό χωριό καί ξεθύμαναν στό πλιάτσικο. Ἕνα γέροντα πού εἶχε μείνει σά φύλακας στό χωριό τόν ξεκοίλιασαν μέ τήν ξιφολόγχη καί τόν πέταξαν ὁλόγυμνο στή μέση τοῦ δρόμου.

Τό τάγμα μας μαζεύτηκε ὅλο στή Νεβρούπολη. Πῶς θά ἐνεργούσαμε; Σφαῖρες σχεδόν καθόλου. Τίς εἶχαν ξοδέψει ὅλοι οἱ λόχοι στίς διήμερες μάχες. Μόνο ἡ διμοιρία μας εἶχε λιγοστές. Μά τί νά σοῦ κάνουν; Ὁ ἐχθρός μέ τήν ὑποχώρησή μας πῆρε τό Τσαρδάκι, τό Μεσενικόλα, τό Βουνέσι. Κι ἄν ἀναγκαστοῦμε καί θ' ἀναγκαστοῦμε νά δόσουμε μάχη, μέ τί σφαῖρες θά χτυπήσουμε; Ἄσχημα τά πράγματα. Μά δέ γίνεται, χωρίς σφαῖρες δέ θά μείνουμε. Θά πάρουμε ἀπ' τόν ἐχθρό.

Οἱ μαχητές συγκεντρώθηκαν ὕστερα γύρω ἀπ' τόν Τάσιο Βασιλακόπουλο τόν ἐπίτροπο τοῦ Τάγματος.

—Σύντροφοι, ἄρχισε ὁ ἐπίτροπος. Θά ξαναχτυπήσουμε στό Τσαρδάκι νά πάρουμε πυρομαχικά καί τρόφιμα γιά τίς ἐρχόμενες μάχες. Εἴμαστε μέ ἄδεια γέ-

ρια. Ρίχτε μιά ματιά στά σακίδιά σας καί πέστε μου. Μήν ξεχνᾶτε ὅτι στίς πλάτες μας ἔχουμε σοβαρή ἀποστολή.

—Νά κάνουμε ἀντεπίθεση σύντροφε ἐπίτροπε! ἀπάντησε μέ μιά φωνή ὅλο τό τάγμα.

Ὁ ταγματάρχης, ὁ Σοφιανός, παράμερα στέκονταν καί κοίταζε σιωπηλός. Ἔβλεπε τούς μαχητές. Ἤθελε νά μαντέψει τίς σκέψεις τους. Ὅταν ἄκουσε τήν ἐνθουσιώδικη ἀπάντηση ἔστριψε τό μουστάκι του μέ ἱκανοποίηση κι εἶπε αὐτή τή φορά δυό κουβέντες σταράτες:

—Γειά σας λεβέντες. Νά βγάλετε ἀσπροπρόσωπο τό στρατό μας.

Τό βραδάκι συνάχτηκαν οἱ λοχαγοί, οἱ διμοιρίτες κι οἱ ὁμαδάρχες στή διοίκηση τοῦ τάγματος γιά συζήτηση. Κατάστρωσαν τό σχέδιο, μοίρασαν λεπτομερειακά τίς ἀποστολές, τίς κατευθύνσεις κι ἀργά γύρισαν στά τμήματα πού καρτεροῦσαν ἄγρυπνα.

Ἡ ἐπίθεση εἶχε ὀργανωθεῖ θαυμάσια. Στίς 12 τά μεσάνυχτα πλησιάσαμε ἀπ' ὅλες τίς κατευθύνσεις τό Τσαρδάκι καί πέσαμε σά σίφουνας στίς ἐχθρικές θέσεις. Οὔτε πρόλαβαν ν' ἀνοίξουν τά ὅπλα τους. Τρομαγμένοι τόβαλαν στά πόδια κι ἐμεῖς ξοπίσω τους.

Ὁ σύνδεσμος τοῦ τάγματος ἅρπαξε ἕνα λοχία ἀπ' τό γιακά, τοῦ πῆρε τό τόμσον καί τίς ταινίες καί τόν ἄφησε λεύτερο. Τά παράτησαν ὅλα. Μαζεύουμε ὅλη τή νύχτα λάφυρα. Ὄχι μόνο σφαῖρες καί ὅπλα ἀλλά καί ψωμί. Δυό μέρες χωρίς ψωμί καί τώρα βρίσκουμε ὅσο θέλουμε καί μάλιστα ἄσπρο. Τοῦτες τίς στιγμές εἴμαστε οἱ πιό εὐτυχισμένοι ἄνθρωποι στόν κόσμο! Νικητές καί χορτάτοι.

Γιά καλό καί γιά κακό ὁ διοικητής τοῦ τάγματος ἔστειλε μιά διμοιρία γιά προκάλυψη. Μά ποῦ; Αὐτοί σκόρπισαν σάν τούς λαγούς, ἀντεπίθεση θά μᾶς ἔκαναν;

Καταφορτωθήκαμε μέ πιρομαχικά, μέ τρόφιμα μέ ὅπλα καί πρίν νά χαράξει καλά ἀρχίσαμε ν' ἀποσυρό-

μαστε γιά τή Νεβρούπολη. Δέν ἔπρεπε νά δόσουμε ἄλλη μάχη στό Τσαρδάκι.

Τό τάγμα ἔπιασε καινούργιες θέσεις στά ὑψώματα Ἁγίου Παντελεήμονα Πεζούλας, στά Καλύβια Πεζούλας, καί στή Νεβροβούνιστα καί εἴμαστε ἕτοιμοι γιά καινούργια μάχη.

Ἡ μέρα ὅμως πέρασε ἤρεμα. Καθαρίζουμε τά ὅπλα μας καί ξεκουραζόμαστε. Οἱ νεολαῖοι στήνουν τό χορό καί τραγουδᾶνε χαρούμενοι σά νάμαστε σέ πανηγύρι.

Ἀπάνω στά ψηλά βουνά
ἀντάρτες ἐπονίτες,
Παλαίβουν γιά τή λευτεριά
χτυπώντας τούς φασίστες.

Πρῶτος σέρνει τό χορό ὁ Θανάσης ὁ γεμιστής τοῦ Θωμᾶ. Ἴσως γιά νά ξεχάσει τήν πίκρα του πού ἀποχωρίστηκε τόν ἀγαπημένο του σύντροφο τό Θωμᾶ. Πηδάει σάν τρελός καί σφυρίζει μ' ἕνα πάθος σά νᾶχε πιεῖ κρασί. Τόν κρατάει ὁ Γιώργης ὁ ὁπλοπολυβολητής ἀπ' τήν 2η ὁμάδα. Ὅλοι οἱ ὁπλοπολυβολητές μας στή σειρά. Καί κοντά οἱ γεμιστές τους. Θαρεῖς καί δέ θέλανε νά χαλάσουν τόν πολεμικό σχηματισμό οὔτε καί στό χορό ἀκόμα.

Κεφάτη πέρασε τούτη ἡ μέρα. Ἔτσι γίνεται πάντα. Σά δέν ἔχουμε μάχες τραγουδᾶμε καί χορεύουμε. Γλεντᾶμε. Κι αὔριο πάλι στή μάχη, στό πανηγύρι τῆς τιμῆς.

Τήν ἄλλη μέρα, πραγματικά, πολύ πρωί, ἕνας «γαλατάς» ἔκοψε βόλτες πάνω ἀπ' τή θέση μας κι ὕστερα χάθηκε πρός τή Λάρισα.

—Θά μᾶς βομβαρδίσουν στά σίγουρα, μᾶς λέει ὁ διμοιρίτης, μά νά δεῖτε πού θά τίς ξεφορτώσουν ὅλες στά Καλύβια.

Ἐμεῖς βρισκόμασταν ἕνα χιλιόμετρο πάνω-κάτω ἀπ' τά Καλύβια τῆς Πεζούλας, ὅταν ἀπό μακριά ἀκούστηκε

βουητό ἀεροπλάνων. Ἕνα σμῆνος πετοῦσε πάνω ἀπ' τίς θέσεις μας καί στόν Ἅγιο Παντελεήμονα. Ἄρχισε ὁ βομβαρδισμός. Κατά δεσμίδες ρίχνουν τίς βόμβες. Σειέται ἡ γῆς. Τά Καλύβια πῆραν φωτιά καί καίγονται. Ἀναχώθηκαν τά χωράφια καί καταστράφηκαν τά σπαρτά. Ἐμεῖς ἀκούνητοι στίς θέσεις μας. Ἔφυγαν ἀπό μᾶς. Πᾶνε κάτω ἀπ' τό Νιοχώρι. Κι ἐκεῖ ρίχνουν τίς βόμβες γιατί βιάζονται φαίνεται νά τίς ξεφορτωθοῦν καί νά φύγουν. Οὔτε στόχος τούς ἐνδιαφέρει οὔτε τίποτα. Σέ συνέχεια παίρνει τό λόγο τό πυροβολικό πού τό ἀνέβασαν στό Τσαρδάκι. Βάζει πιό σιμά τώρα στίς θέσεις μας. Δίπλα ἀκούγεται τό ἀνατριχιαστικό σφύριγμα τῆς ὀβίδας καί οἱ ἐκρήξεις μᾶς τραντάζουν.

Καί προχωράει τό πεζικό τους προστατευόμενο ἀπ' τούς καπνούς τῶν πυροβόλων. Μᾶς ρίχνουνε καπνογόνα βλήματα καί δέ βλέπουμε οὔτε 20 μέτρα μπροστά μας. Θά τούς ἀφήσουμε ὅμως νάρθουνε καί στά 20 μέτρα.

—Κανένας πίσω παιδιά! Οὔτε βῆμα λέει ὁ διμοιρίτης.

Κι ὅλοι συμφωνοῦν. Οὔτε βῆμα. Θά πολεμήσουμε ἐδῶ ὅπως πολεμᾶν δίπλα οἱ σύντροφοί μας καί θά τούς δείξουμε τί θά πεῖ Δημοκρατικός Στρατός. Προχωρᾶνε λές κι εἶναι μεθυσμένοι. Ἄς γκρεμίζουν οἱ σφαῖρες πανωτά τά κορμιά. Αὐτοί προχωρᾶνε, σάν οἱ στραβοί στόν Ἅδη. Ἤρθαμε πιά στά χέρια, σῶμα μέ σῶμα. Δέν τουφεκᾶμε πιά ἀλλά παλαίβουμε. Καί τό πυροβολικό μας, ἕνα πυροβόλο μοναχό, χτυπάει στή Νεβρούπολη γιά νά ἐμποδίσει ἐνισχύσεις.

—Μπράβο Γκλοῦτσο!... Βάλε!... Τίναξέ τους στόν ἀέρα!...

Ἡ πάλη συνεχίζεται σκληρή. Ὁ Γιώργης παράτησε πιά τό ὁπλοπολυβόλο καί ρίχτηκε μέ δύναμη πάνω σ' ἕνα φαντάρο. Χεροδύναμος ἐτοῦτος τόν βάζει κάτω. Παραπέρα ἄλλοι δυό κυλιοῦνται σφιχταγκαλιασμένοι καί πασχίζουν νά καρφώσει ὁ ἕνας τόν ἄλλο.

Τόν κάρφωσε ὁ δικός μας καί σηκώθηκε καταγρατζουνισμένος. Ἐτοῦτο εἶν' ἄλλο πράγμα πού γίνεται. Σκάζουν χειροβομβίδες, τραβοῦνται ξίφη καί μαχαίρια, γίνεται χαλασμός. Μιά ριπή τραυματίζει τό διμοιρίτη μας. Κι ἄλλος ἕνας σκοτῶνεται δίπλα του.

—Ἀπάνω τους παιδιά, ἀπάνω τους! φωνάζουμε ὅλοι, καί μέ πιότερη λύσσα ριχνόμαστε ἀπάνω τους. Δέ λογαριάζουμε τίποτα πιά. Ὁ Γιώργης τόν κατάφερε τό μπουραντά καί τόν ξέκαμε.

—Ἀπάνω τους, ἀπάνω τους!

Χτυπᾶμε μέ τούς ὑποκόπανους, μ' ὅ,τι βρίσκουμε μπροστά μας. Ἕνας φαντάρος παραδίνεται. Ἄλλοι δυό πέφτουν ἀπάνω στόν Καρανίκα, τόν ὁμαδάρχη τῆς 3ης ὁμάδας, καί σηκώνουν τά χέρια. Ἡ ἀντίστασή μας τούς ἀναγκάζει νά ὑποχωρήσουν καί νά πιάσουν θέσεις καί συνεχίζουμε τόν πόλεμο ὡς τό βράδυ μέ τίς δικές τους σφαῖρες πού πήραμε σάν λάφυρα.

Στό σούρουπο πήραμε ἐντολή νά συμπτυχθοῦμε στή Σκάλα Σερμενίκου. Τ' ἄλλα τμήματα συμπτύχθηκαν στήν Ὀξυά καί στά γύρω ὑψώματα.

Τραβᾶμε γιά τά Πετρίλια. Τό σχέδιο τῆς διοίκησης εἶναι νά κάνουμε ἐλιγμό καί νά βγοῦμε μακριά στίς πλάτες τοῦ ἐχθροῦ. Ἐκεῖ πού δέ μᾶς περιμένει. Ἐδῶ τόν ματώσαμε γιά καλά καί δέν ἔχουμε συμφέρο νά συνεχίσουμε τίς μάχες μέ ἄνισες δυνάμεις. Ὁ ἐχθρός ὅμως κίνησε ἀπό παντοῦ τά τμήματά του γιά νά κλείσει τόν κλοιό γύρω μας καί νά μᾶς συντρίψει τελειωτικά. Γι' αὐτό προσπαθεῖ νά μᾶς ἀγκιστρώνει καί νά δίνουμε μάχες. Μά γιά τήν ὥρα, ἔχουμε μεῖς τήν πρωτοβουλία. Κι οὔτε θά τήν ἀφήσουμε ἀπ' τά χέρια μας. Θά ἐλιχθοῦμε ὁπωσδήποτε καί θά ξεφύγουμε ἀπό τά χέρια του, γιά νά τοῦ δόσουμε γερότερα χτυπήματα ἐκεῖ πού θέλουμε ἐμεῖς, ἐκεῖ πού μᾶς συμφέρει.

Εἶναι 9 τοῦ Ἀπρίλη. Τό τάγμα θά συγκεντρωθεῖ στά Πετρίλια καί ἀνάλογα μέ τήν κατάσταση καί τά πε-

ράσματα πού μείνανε ἀκόμα ἀνοιχτά, θά κανονιστεῖ ἡ πορεία τοῦ ἐλιγμοῦ μας.

Εἴμαστε νηστικοί. Ἄρχισε νά ψιλοβρέχει κιόλας καί νά τραβάει ἕνας τσουχτερός κρύος ἀέρας, ὅταν ξεκινήσαμε γιά τά Πετρίλια. Ὁ δρόμος ὅλος εἶναι γεμάτος βράχια. Κατσάβραχα. Σκοντάφτουμε σέ κάθε βῆμα. Πέφτουμε καί ξανασηκωνόμαστε. Μαρτύριο. Κι ἡ βροχή δυναμώνει καί μᾶς τρυπάει ὡς τό κόκαλο. Βαδίζουμε σκυφτοί καί σιωπηλοί ὅσο παίρνει πιό γρήγορα γιά νά φτάσουμε ἀπόψε στά Πετρίλια χωρίς καθυστέρηση, καί νά ἑνωθοῦμε μέ τό τάγμα μας.

Ἀργά τά μεσάνυχτα φτάσαμε. Λαχταρούσαμε νά βροῦμε τουλάχιστο ἐδῶ δυό μπουκιές νά φᾶμε. Ἡ ἐπιμελητεία μας ὅμως δέν ἔχει τίποτα. Θά σφίξουμε πιό πολύ τά λουριά μας καί θά κάνουμε κουράγιο.

Ἡ διμοιρία μας ταχτοποιήθηκε σ' ἕνα ντάμι πού τόπαιρνε ἀπ' ὁλοῦθε ὁ ἀγέρας. Ζαρώσαμε ὁ ἕνας κοντά στόν ἄλλον κι ἕνα γλυκό μούδιασμα ἀπ' τήν κούραση τύλιξε ὅλο μας τό σῶμα, καί κοιμηθήκαμε βαθιά ὡς τήν αὐγή.

—Ἔ! συγκέντρωση ἔχουμε! Σηκωθεῖτε!

Στή συγκέντρωση μᾶς μίλησε ὁ ταγματάρχης κάτω ἀπό μιά ἀπαίσια βροχή πού ἔπεφτε μέ τό τουλούμι.

Ὁ διοικητής μᾶς ἐξήγησε τήν κατάσταση κα τούς σκοπούς τοῦ ἐχθροῦ. Ἔπρεπε τό λοιπόν νά ἐλιχθοῦμε, νά γλιστρήσουμε μέσα ἀπό τά χέρια του.

Ἀφήνουμε πίσω μας τά Πετρίλια μέ τά πέτρινα σπίτια καί τά καλντερίμια του, μέ τίς καλύβες καί τά μαντριά του. Βασανιστική ἡ πορεία. Κι ἐδῶ κατσικόδρομοι. Καί βράχια, βράχια ἀτέλειωτα. Ἡ ἀντάρα σηκώθηκε καί μπροστά μας φαίνεται ἡ «Ἀφορισμένη». Φτάσαμε καί σ' αὐτήν. Ὁλογύρω βουνά καί πέτρες, χωρίς οὔτε ἕνα δέντρο νά κρυφτεῖς, νά προκαλυφτεῖς. Νάτα ἔφτασαν τά ἐχθρικά ἀεροπλάνα. Πιάνουμε τά βράχια.

Πρίν προλάβουμε ἀρχίζει ὁ βομβαρδισμός. Ρίχνουν, ρίχνουν στό βρόντο ἀμερικάνικες βόμβες πού τίς πληρώνει ἀπ' τό πετσί του ὁ λαός μας. Βγκανίζουν οἱ πέτρες καί τά βράχια καθώς συντριμιάζονται ἀπ' τίς βόμβες.

—Νά βάλουμε σύντροφε ταγματάρχη; ρωτάει ἕνας ὁπλοπολυβολητής.

—Ὄχι. Τί θέλεις, νά τούς ποῦμε ὅτι ἐδῶ εἴμαστε; Δέ χρειάζεται γιά τήν ὥρα. Φυλαχτεῖτε μονάχα.

Ἀφοῦ ἀδειάσαν τό φορτιό τους τ' ἀεροπλάνα ἔκαναν ἕναν κύκλο γιά νά διαπιστώσουν τ' ἀποτελέσματα τῆς δράσης τους κι ἀπομακρύνθηκαν.

Μᾶς ἦρθαν λίγα παξιμάδια κι ἔγινε σωστό πανηγύρι. Μόλις τά μοίρασαν τά ροκανᾶμε μέ λαιμαργία. Τρεῖς μέρες εἴχαμε νά δοῦμε ψωμί. Καί ἤρθανε στήν κατάλληλη στιγμή πού ξεκινούσαμε γιά καινούργια πορεία πρός τά Βραγγιανά. Τά πόδια μας ὅμως ἔχουν πληγιάσει ἀπό τίς πέτρες. Ποῦ παπούτσια. Οἱ περισσότεροι τάχουν τυλιγμένα μέ γουρουνοτσάρουχα. Τ' ἄρβυλα πού ἁρπάζαμε ἀπ' τόν ἐχθρό δέν φτάνανε γιά ὅλους.

Μπαίνουμε στό χωριό. Τί γίνεται ἐδῶ; Κόσμος. Λαός πολύς. Ἄντρες, γυναῖκες, παιδάκια, γεροντοι, γριές καί νιές μᾶς κυκλώνουν ἀπό παντοῦ σάν τή μοναδική τους ἐλπίδα, σάν τή μοναδική σανίδα σωτηρίας.

Γίνεται σωστό πανηγύρι.

—Μάνα!

—Παιδί μου!

Κι ὁ Θανάσης πέφτει στήν ἀγκαλιά τῆς μάνας του. Τοῦ φιλάει, τοῦ χαϊδεύει τά μαλλιά καί μουρμουρίζει: «Ἀγόρι μου, παιδί μου!». Στέκομαι παράμερα συγκινημένος. Δέν ἔχω νά βρῶ κανέναν. Οὔτε μάνα, οὔτε πατέρα. Ὅλοι τους εἶναι φυλακή. Μά χαίρομαι μέ τή χαρά τῶν συντρόφων μου. Κι αὐτοί δικοί μου εἶναι, μανάδες μου, πατεράδες μου, ἀδέρφια μου.

—Πῶς φύγατε μάνα; ρωτάει τό παιδί.

—Μήν τά ρωτᾶς παιδάκι μου πῶς γλυτώσαμε. Νύχτα-νύχτα ἄρχισαν νά βάνουν μέ τά πυροβόλα στό χωριό. Γκρεμίστηκε τό σπίτι τοῦ Βασίλη, τοῦ Κώστα κι ἄλλα πολλά. Μιά πλευρά ἀπ' τό σχολειό σωριάστηκε ἀπό μιά ὀβίδα. Ἄχ παιδάκι μου, παιδάκι μου τί αἱμοβόροι εἶναι αὐτοί. Νάβλέπες τήν ἔρμη τή Χρήσταινα τοῦ Παπᾶ, ὅταν τῆς εἴπανε πώς σκοτώθηκε τό μωρό της πῶς ἔκανε σάν τρελή. Τραβοῦσε τά μαλλιά της καί φώναζε: «ἄτιμοι, ἄτιμοι, μοῦ φάγατε τό γεννητούρι. Ἄτιμοι, φονιάδες». Κι ὅταν πῆγε νά τό πάρει ἀπ' τόν τόπο ποῦχε σκοτωθεῖ, τότε ἦταν ὁ θρῆνος ὁ μεγάλος. Τό σήκωσε καί τό παιδί ἦταν χωρίς κεφάλι. Τό βλῆμα τοῦχε κόψει σάν πράσο τό λαιμό.

—Θά τά πληρώσουν μάνα, ἔκανε ὁ Θανάσης μέ πόνο καί παράπονο. Ὅ,τι κάνουν θά τά πληρώσουν, μή στενοχωριέσαι.

—Θά τά πληρώσουν παιδάκι μου, ἀλλά νά, χάνεται κόσμος πολύς.

—Ἔτσι εἶναι μάνα. Γάμος χωρίς κρέας δέ γίνεται ποτέ. Τίς γίδες ποῦ τίς ἄφησες;

—Στό χωριό. Τίποτα δέν πῆρα μαζί μου οὔτε γώ οὔτε κανένας. Ἀπό μιά ἀλλαξιά ροῦχα μόνο κι ἄλλοι δέν πρόκαναν οὔτε μιά ἀλλαξιά νά πάρουν. Σκορπίσαμε στά λόγγια κι ὕστερα δρόμο-δρόμο φτάσαμε ὥς ἐδῶ.

Ἦταν ἄλλο πράγμα τοῦτο δῶ. Νά βλέπεις μάνες μέ τά μικρά παιδιά στήν ἀγκαλιά μέσα σέ τέτιο κρύο νά μήν ἔχουν ποῦ νά σταθοῦν καί νά γυρνᾶνε πέρα-δῶθε ἀπ' τήν ἀγωνία γιά τό μικρό τους.

Ἄφησα τόν Θανάση καί ἀκολούθησα τό τάγμα πού εἶχε σκορπίσει ἀνάμεσα στόν κόσμο. Ὁ ταγματάρχης εἶναι κυκλωμένος ἀπό τό λαό κι ἀπαντάει σέ χίλιες δυό ἐρωτήσεις. Περίεργο πράγμα. Ὁ διοικητής μέ τέτιο κέφι! Πῶς σοῦ ἀλλάζει μονομιᾶς ἡ διάθεση σάν βρίσκεσαι ἀνάμεσα στόν κόσμο σου! Μπορεῖ νάχεις

χίλιες σκοτοῦρες καί πίκρες μά σάν βρεθεῖς κοντά του τά ξεχνᾶς ὅλα καί μοιράζεσαι μαζί του τή χαρά καί τόν πόνο. Γι' αὐτό σήμερα ὁ διοικητής εἶναι κεφάτος. Δέ λέει πολλές κουβέντες. Λακωνικά ἀπαντάει στόν καθένα: «Θά βγοῦμε ἀπό δῶ, ἀπ' τόν κλοιό. Καί θάρθετε καί σεῖς μαζί μας».

Ὁ διοικητής τοῦ τάγματός μας εἶναι ἕνας γεροδεμένος νευρώδικος τύπος. Ἀποφασιστικός στίς πιό δύσκολες στιγμές καί λιγομίλητος. Χρόνια ἀντάρτης, ἔχει μιά τεράστια πείρα στόν ἀνταρτοπόλεμο καί τούς ἐλιγμούς. Εἶναι ἕνας διοικητής πού δέν ἀπογοητεύεται καί δέν ἀπελπίζεται μά παλαίβει πεισματάρικα νά νικήσει τίς δυσκολίες. Πολλές φορές νευριάζει καί βρίζει διοικητές καί μαχητές. Φωνάζει, μαλώνει. Μά δέν εἶναι λίγες οἱ φορές πού οἱ συνεργάτες του τόν εἴδανε νά κλαίει σά μωρό παιδί, ὅταν μάθαινε πώς σκοτώθηκε κάποιος ἀντάρτης ἀπ' τό τμῆμα του. Εἶχε μιά θερμή ἀγάπη γιά τούς μαχητές κλεισμένη στήν ψυχή του, χωρίς νά τή δείχνει ποτέ μπροστά τους. Ἀμείλιχτος σέ κάθε παράβαση τῆς πειθαρχίας ἦταν ὁ ἴδιος ὑπόδειγμα ἀντοχῆς καί πίστης.

Ὁ Δημήτρης ὁ ἐπίτροπος τῆς διμοιρίας μας βρῆκε τήν καλή του. Πιασμένοι ἀπ' τά χέρια κάθονται σ' ἕνα πεζούλι πέτρινο καί κουβεντιάζουν. Ἀναθυμοῦνται τά περασμένα.

—Πότε θά ξανάρθεις στό χωριό;

—Σάν τελειώσει ὁ πόλεμος. Ὅταν νικήσουμε.

—Πόσο σέ πεθύμησα.

—Κι ἐγώ.

Καί σφίγγουν πιό πολύ τά χέρια τους γιά νά ἐκφράσουν τά συναισθήματα πού φουσκώνουν τά στήθια τους.

Εἶναι σκληρός ὁ πόλεμος στ' ἀλήθεια. Νά χωρίζεις ἀπ' τόν πατέρα καί ἀπ' τή μάνα, ἀπ' τήν καλή σου ἤ κι ἀπ' τά παιδιά σου πού μπορεῖ νά μήν τά ξαναδεῖς ποτές. Εἶναι σκληρός ὁ πόλεμος. Μά ὅταν

γίνεται γιά τή λευτεριά καί τήν πατρίδα, μαλακώνει ἡ σκληράδα του.

—Καί πότε θά σκολάσει ὁ πόλεμος;

—Ὅταν θά νικήσουμε Καίτη.

—Νάξερες Δημήτρη, αἰώνας μοῦ φάνηκε αὐτός ὁ χρόνος πού λείπεις ἀπό κοντά μας. Πάω κάθε μέρα σπίτι σου, ξεσκαλίζω τίς φωτογραφίες σου καί τίς κοιτάω ὧρες ὁλόκληρες. Ὕστερα παίρνω κείνη τή φωτογραφία πούβγαλες στό πανηγύρι τοῦ Δεκαπενταύγουστου ὅταν πρωτογνωριστήκαμε. Τήν κρατάω στό χέρι καί φέρνω στό μυαλό μου τήν πρώτη συνάντησή μας. Θυμᾶσαι;

—Καί βέβαια θυμᾶμαι, λέει ὁ Δημήτρης κι ἕνα δάκρυ κυλάει ζεστό στά μάγουλά του. Ἄς τ' ἀφήσουμε ὅμως τώρα αὐτά Καίτη. Ἐσεῖς Θ' ἀκολουθεῖστε τή φάλαγγά μας;

—Τό ρωτᾶς;

—Λοιπόν θάρθεις μαζί μου. Ἀπό τώρα κι ὅλας. Στή διμοιρία μου.

—Δηλαδή;

—Ἀπό σήμερα θά λογίζεσαι στή δύναμη τῆς διμοιρίας μου. Μαχήτρια τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ. Αὐτό ἐπιβάλλει τό καθῆκον. Τά δόσαμε ὅλα. Τί μᾶς μένει ἄλλο; Ἔλα λοιπόν, νᾶσαι μαζί μου σ' ὅλες τίς μπόρες. Ἄν ζήσουμε, θά ζήσουμε καί οἱ δυό. Νά μήν ἔχεις τόν κίνδυνο νά σέ πιάσουν οἱ φασίστες καί νά σέ σκοτώσουν. Στίς μάχες θᾶσαι δίπλα μου. Θά μέ βοηθᾶς ὥπου νά μάθεις μονάχη σου νά πολεμᾶς. Καί σάν τελειώσει ἡ μάχη θάχουμε ὅλον τόν καιρό νά κάνουμε ὄνειρα γιά τό μέλλον μας, γιά τό μέλλον τῶν παιδιῶν μας.

—Δημήτρη μου!

—Καίτη!

Μιά γριούλα μ' ἕνα μπαστούνι στό χέρι μέ ζυγώνει κούτσα-κούτσα.

—Μπάς κι εἶδες τό παιδί μου, γιόκα μου; Κι

αὐτό μαζί σας ἦταν στ' ἀντάρτικο. Ἔχει 10 μῆνες πόφυγε ἀπ' τό σπίτι.

—Ποιό εἶναι τό παιδί σου γιαγιά; τή ρωτάω μέ ἐνδιαφέρον.

—Βασίλης Μηνᾶς εἶν' τό παρώνυμό του.

Προσπαθῶ νά σκεφτῶ. Βασίλης Μηνᾶς. Ποῦ τόχω ἀκούσει αὐτό τό ὄνομα. Πῶς ξεχνάω εὔκολο! Βασίλης Μηνᾶς...

—Δέν εἶναι δά καί μεγάλος στά χρόνια. Παλικάρι σάν τοῦ λόγου σου εἶναι. Ἔχει ξανθά μαλλιά καί μεγάλα μάτια. Ψηλός ὡς ἐκεῖ πάνω. Τόν κυνήγησαν ἀπ' τό χωριό γιατί ἦταν καί στά παλιά τ' ἀνταρτικά καί βγῆκε πάλι στό βουνό.

Ἄ! τώρα θυμήθηκα ποῦ ἄκουγα γιά τό Βασίλη Μηνᾶ. Τόν διάβασα στόν πίνακα ἀπωλειῶν πού εἶχε τό τάγμα στίς τελευταῖες μάχες. Τί νά πῶ;

—Μαζί μας ἦταν γιαγιά ὁ γιός σου. Καλό παλικάρι.

—Πολύ ἀψύς παιδάκι μου. Δέν κιότευε τό μάτι του σέ τίποτα. Γι' αὐτό μέ ζώνουν μοῦρα φίδια σάν τόν σκέφτομαι. Πές μου παιδάκι μου, τόν εἶδες; Ἦταν καλά;

—Πῶς, πῶς γιαγιά. Ὡς προχτές μαζί ἤμασταν.

—Εἶναι γερός; Γιατί δέν ἦρθε μαζί σας;

—Γερός εἶναι γιαγιά. Πῆγε ἀπ' ἄλλο δρομολόγιο αὐτός. Βλέπεις δέν ἔκανε νά μαζευτοῦμε ὅλοι σ' ἕνα δρόμο.

—Εὐχαριστῶ παιδάκι μου. Νά σέ φυλάει ὁ θεός καί σένα καί τό γιό μου. Κι ὅλους σας. Νά μήν πάθετε τίποτε κακό. Οἱ μανάδες σας περιμένουν μέ χτυποκάρδι νά γυρίσετε.

—Ἔτσι, ἔτσι γιαγιά. Νά μήν ἀνησυχεῖς.

—Εὐχαριστῶ παιδάκι μου.

Καί βγάζοντας ἀπ' τόν κόρφο της ἕνα κομμάτι μπομποτίσιο ψωμί μοῦ τό πρόσφερε.

—Νά γιόκα μου, καί μήν τό πάρεις γιά προσβο-

λή. Δέν ἔχω τίποτα ἄλλο νά σέ κεράσω γιά τό νέο πού μούφερες.

Μπῆκα στή γῆ ἀπ' τή ντροπή μου γιά τό ψέμα πού εἶπα στή γριά. Ὅμως τί νάκανα; Εἶχα ἄραγε τό δικαίωμα σέ τέτιες στιγμές νά φορτώσω τή γριά μέ περίσσια πίκρα; Ὄχι. Καλά τῆς εἶπα. Δέν τό μετάνοιωσα.

—Δέν εἶναι ἀνάγκη γιαγιά. Ἐμεῖς ἔχουμε ψωμί. Κράτησέ το. Θά σέ χρειαστεῖ ἐσένα περισσότερο.

—Ὄχι παλικάρι μου θά τό πάρεις. Μή μέ προσβέλνεις. Γιά τό γιό μου τό εἶχα. Δέν πειράζει, καί ἐσύ παιδί μου εἶσαι. Πάρτο νά χαρεῖς.

Σ' ἕνα σπίτι τῶν Βραγγιανῶν εἶναι συγκεντρωμένοι καμιά εἰκοσαριά ἄνθρωποι. Ἡ διοίκηση τοῦ τάγματος, οἱ διοικήσεις τῶν λόχων καί τῶν διμοιριῶν καί τά πολιτικά στελέχη τῆς ὀργάνωσης. Ὁ Βασίλης Τσιρώνης, γραμματέας τοῦ ΚΚΕ τῆς ἐπιτροπῆς πόλης Καρδίτσας, ἡ Βαγγελή Κουτάντζα μέλος τῆς ἐπιτροπῆς, ὁ Βαγγέλης Ταγκούλης μέλος τῆς Νομαρχιακῆς τοῦ ΕΑΜ Καρδίτσας, ὁ Σούλας ἀπ' τό γραφεῖο Περιοχῆς τοῦ κόμματος στή Θεσσαλία κι ἄλλοι. Γίνεται σύσκεψη γιά τήν κατεύθυνση τοῦ ἐλιγμοῦ μας.

Ὁ διοικητής τοῦ τάγματος τούς ἐξηγεῖ τήν κατάσταση: «Ὁ ἐχθρός θέλει νά μᾶς ἐξοντώσει ὁπωσδήποτε. Γι' αὐτό κινεῖ μιά ταξιαρχία ἀπό τό Καρπενήσι πρός τά Ἄγραφα, ἄλλη ταξιαρχία ἀπό Καρδίτσα πρός τά Ἄγραφα καί τρίτη ταξιαρχία ἀπό Ἄρτα πρός Ἀργιθέα. Ἔτσι μᾶς βάζει σέ κλοιό. Ὅμως ἐμεῖς πρέπει νά ἐλιχθοῦμε, νά ξεφύγουμε. Ἐπαφή δέν ἔχουμε μέ κανέναν. Γι' αὐτό σᾶς κάλεσα νά ἀποφασίσουμε γιά τό δρομολόγιο πού θά πάρουμε».

Κι ὁ Σοφιανός ἔσκυψε τό κεφάλι καί περίμενε. Στίς πλάτες του βάρυνε περισσότερο ἡ εὐθύνη γιά ὅλον αὐτόν τόν κόσμο πού εἶχε στά χέρια του.

Ὅλοι σιωποῦν παρακολουθώντας μέ τή ματιά τους τό διοικητή.

—Λοιπόν; Δέν ἔχει κανένας νά προτείνει σχέδιο;

—Νά ἀκούσουμε τό δικό σου γιά νά ποῦμε τήν γνώμη μας, εἶπαν δυό-τρία στελέχη.

Ἔξυσε τό κεφάλι του, πλησίασε στό χάρτη καί ἄρχισε.

—Νά, σύντροφοι, τό δικό μου σχέδιο. Θά περάσουμε ἀπ' τή Νιάλα. Θά φτάσουμε στή Σιάικα, στό Καροπλέσι κι ἀπό κεῖ κατ' εὐθείαν στή Βουργάρα. Στή Βουργάρα θά βροῦμε τό Γενικό κοί τό Ἀρχηγεῖο Θεσσαλίας. Ἀπό κεῖ καί πέρα ὅλα λύνονται. Τί λέτε; Πέστε ἀνοιχτά τή γνώμη σας. Ἐμεῖς ἀποφασίζουμε γιά τήν τύχη τόσων ἀνθρώπων. Κι ἡ ἀπόφασή μας δέν κάνει νά εἶναι ἀβασάνιστη. Ὅλοι εἴμαστε κομμουνιστές καί καταλαβαίνουμε τό χρέος μας.

Μιά λάμψη χαρᾶς φώτισε τά πρόσωπα ὁλονῶν. Ἡ λύση ἀπ' τό ἀδιέξοδο. Τί ἄλλο εἶχαν αὐτοί νά προστέσουν;

—Συμφωνᾶμε, εἶπε ἕνας λοχαγός, ἄλλη διέξοδος καί πέρασμα δέν ὑπάρχει. Ἀλλά ἄν ὁ καιρός δέ μᾶς ἐπιτρέψει; Κι ἄν τή Νιάλα τήν κατέχει ὁ ἐχθρός;

—Τό ξέρω πώς τό δρομολόγιο εἶναι πραγματικά ἐπικίνδυνο. Καί οἱ δυό φόβοι σου εἶναι δικαιολογημένοι, εἶναι καί δικοί μου φόβοι. Ὡστόσο θά παλαίψουμε καί μέ τίς δυό σάν κομμουνιστές καί θά βγοῦμε. Καί πρέπει νά παλαίψουμε γιατί ἄλλο δρομολόγιο ἀπ' αὐτό δέν ὑπάρχει, ὅπως εἶπες. Κι ὅσο θά μένουμε ἐδῶ καί θά καθυστεροῦμε τόσο ὁ κίνδυνος θά μεγαλώνει. Θά βγοῦμε, πρέπει νά βγοῦμε ἀπό δῶ.

—Εἶναι δυνατό νάχει πιάσει ὁ ἐχθρός τή Νιάλα; Ρωτάει ὁ Τσιρώνης.

—Καί ναί καί ὄχι. Πάντως τό μέρος εἶναι πολύ ἀνάποδο καί γι' αὐτόν καί γιά μᾶς. Καί στό κάτω-κάτω καί νά τήν ἔπιασε τή Νιάλα θά δόσουμε μάχη, θά σπάσουμε καί θά περάσουμε. Τέλειωσε.

—Γιά ὁδηγούς;

—Θά πάρουμε δυό καλούς ἄντρες ἀπό τοῦτο τό

χωριό πού θά μᾶς βγάλουνε στόν προορισμό μας. Αὐτοί εἶναι ἀετονύχηδες, μήν ἀνησυχεῖς.

—Τότε συμφωνᾶμε μέ τό σχέδιο τοῦ διοικητῆ. Οἱ πολίτες ποῦ θά βαδίζουν; Στήν οὐρά τῆς φάλαγγας;

—Ἄν τούς βάλουμε στό τέλος δέ θά εἴμαστε σέ θέση νά τούς προστατέψουμε. Ὄχι. Θά τούς δόσω σειρά πίσω ἀπ' τό δεύτερο λόχο κι ὀπισθοφυλακή θάχω τόν 3ο λόχο. Ἔ! Τί λές ἐπίτροπε κι ἐσύ;

—Ἔτσι, ἔτσι. Δέν κάνει νά τούς ἀφήσουμε στό τέλος.

Μείνανε ὅλοι σύμφωνοι.

12 τοῦ Ἀπρίλη...

Βραδιάζει. Στόν οὐρανό κυλᾶνε βιαστικά κάτι βαριά μολυβένια σύννεφα, πού κατεβαίνουν χαμηλά. Στίς κορφές τῶν βουνῶν πιάνεται ὁμίχλη πού σιγά-σιγά σκορπάει παντοῦ. Τά κοράκια πετᾶνε φοβισμένα δῶ καί κεῖ καί τρέχουν νά κρυφτοῦν στίς φωλιές τους ἀφήνοντας ἕνα ἀσυνήθιστο κρώξιμο. Κι ἡ φάλαγγα συνταγμένη ξεκινάει γιά τή Νιάλα.

Ἡ Νιάλα εἶναι μιά ὄμορφη βουνοκορφή τῶν Ἀγράφων, ἄγριο βουνό γεμάτο μεγαλεῖο θαρεῖς πώς δέν εἶναι φυσικό τό φκιάξιμό του. Μοιάζει σάν κάποιος ξακουστός γλύπτης νά τό τόρνεψε. Θυμάσιες πέτρινες κορφές, ἀπότομες πλαγιές καί γκρεμούρια, θεόρατα βράχια κολημένα ἀφύσικα πάνω στό χῶμα κι αὐχένες γιά ἀναγκαστικό πέρασμα. Πόσοι θρύλοι δέν ἔχουν γίνει γιά τή Νιάλα! Γιά δράκοντες καί γιά μυθικές νεράιδες πού φωλιάζουν στίς ἀπόκρημνες πλαγιές τῆς Νιάλας καί βγαίνουν τά καλοκαίρια καί συντροφεύουν τούς τσομπάνηδες στά νυχτοβόσκια τους. Τά καλοκαίρια γεμίζει ἀπ' τούς γλυκούς ἤχους τῶν κουδουνιῶν κι ἀπ' τά βελάσματα τῶν ἀρνιῶν, ἀπ' τίς φλογέρες καί τά τραγούδια τῶν τσομπάνηδων καί τό χειμώνα στέκεται βουβή κι ἀτάραχη μπρός στίς μπό-

ρες καί τίς καταιγίδες. Μονάχα τά κοράκια, τ' ἀγριοπούλια καί τ' ἀγριοζούλαπα τή συντροφεύουν στή βαριά μοναξιά της. Ἡ Νιάλα εἶναι βασιλιάς τῶν Ἀγράφων. Στά μαῦρα χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, ὁ λαός εἶχε πλάσει ἕνα μύθο γιά τή Νιάλα πού τοῦ θέρμαινε τήν ψυχή στό βαρύ χειμώνα τῆς σκλαβιᾶς. Λέγανε τάχα πώς στή Νιάλα ὑπάρχει μιά πελώρια σπηλιά, ἀπάτητη ἀπό ἄνθρωπο ὅπου κατοικεῖ ἕνας δράκος. Ὁ δράκος μισοῦσε τούς τούρκους κι ὅταν ἔπαιρναν τό δρόμο ν' ἀνεβοῦνε κατά τ' Ἄγραφα τούς κύλαγε μεγάλες κοτρῶνες καί τούς ἀνάγκαζε νά γυρνᾶνε πίσω. Κι οἱ τοῦρκοι δέν κατάφερναν νά πατήσουν τή Νιάλα. Καί τά γύρω ἀγραφοχώρια ποτές δέν τάγραψαν στά «κιτάπια» τους. Γι' αὐτό κι ἔμειναν ἀπό τότε νά λέγονται Ἄγραφα. Κι ὁ δράκος θάβγαινε κάποτε ἀπ' τή σπηλιά του καί θά χυμοῦσε νά διώξει ἀπ' τή γῆ μας τούς τούρκους. Μ' αὐτή τήν ἐλπίδα ζοῦσε καί νανούριζε τά παιδιά του ὁ λαός τῶν Ἀγράφων. Στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας τ' Ἄγραφα ἤτανε λημέρια τῶν παλικαριῶν καί ἀπό κεῖ χυμοῦσαν στά ριζά, ξεπάτωναν τούς τούρκους καί ξαναγυρνοῦσαν πάλι στίς ἀπάτητες ἀητοφωλιές τῆς Νιάλας.

Κάνει τσουχτερό κρύο κι ἄς εἶναι Ἀπρίλης μήνας. Προχωρᾶμε σ' ἕναν ἀδιάβατο ἀνήφορο καί βρέχει μέ τό ἀσκί. Ἔχει πέσει πυκνή ὁμίχλη καί ἀντάρα πού δέ βλέπεις οὔτε τό διπλανό σου. Πῶς νά περάσουν ζῶα σέ τέτιο κακοτράχαλο δρόμο; Συχνά ἀναγκάζονται νά σταματᾶνε οἱ μεταγωγικοί νά ξεφορτώνουν καί νά ξαναφορτώνουν, νά σιάζουν τίς μεριές. Πόσο ἀπότομες εἶναι οἱ πλαγιές. Ἡ φάλαγγα ἁπλώνεται σά φίδι, ἐλίσσεται καί στριφογυρίζει γύρω ἀπ' τή Νιάλα, ἔτσι ὅπως πάει τό μονοπάτι καγκέλια-καγκέλια κι ὕστερα σάν ψηλώνει παίρνει εὐθεία γραμμή. Ὅσο προχωρᾶμε ἡ βροχή δυναμώνει καί τό κρύο γίνεται πιό διαπεραστικό. Κι ὅμως πρέπει νά περάσουμε νικώντας κι αὐτή τή φύση. Αὐτή εἶναι ἡ ἀπόφα-

ση ὁλονῶν πού τή βλέπεις καθαρά ζωγραφισμένη στά πρόσωπά τους. Κανένας δέ γογγύζει, δέ βλαστημάει, δέν παραπονιέται.

—Καίτη, τρέμεις! Θά πουντιάσεις. Εἶδες πώς ξέχασα νά σοῦ δόσω τό χιτώνιό μου; λέει μέ στοργή ὁ διμοιρίτης, ὁ Δημήτρης.

—Δέν εἶναι τίποτα Δημήτρη. Τράβα! Ἐσύ νά μήν κρυώσεις!

—Ἐγώ δέν ἔχω ἀνάγκη, ἀπαντάει αὐτός καί στά γρήγορα βγάζει τό χιτώνιό του καί τό φοράει στήν Καίτη.

—Τώρα δέ θάχεις ἀνάγκη

—Τί καλός πού εἶσαι!

—Εἶσαι πιά μαχήτρια τῆς διμοιρίας μου καί πρέπει νά φροντίζω. Βάδισε κι ἔρχομαι.

Πιό πίσω ὁ ἐπίτροπος σταματάει ἕναν ὁπλοπολυβολητή.

—Δόσε νά σέ βοηθήσω.

—Μά δέν κουράστηκα ἀκόμα.

—Δόσε πού σοῦ λέω!

Ἁρπάζει τό ὁπλοπολυβόλο, τό πετάει στόν ὦμο καί τρέχει νά φτάσει τή μαχήτρια τῆς διμοιρίας του.

Μπροστά μου βαδίζει μιά γυναίκα μ' ἕνα μωρό στήν ἀγκαλιά καί πίσω της μιά κοπέλα ἴσαμε 18 χρονῶν ζαλικωμένη.

—Δέ μοῦ δίνεις συναγωνίστρια τό μωρό νά τό πάρω κι ἐγώ λίγο δρόμο;

—Δέν εἶναι ἀνάγκη συναγωνιστή.

Τῆς πῆρα τό μωρό καί στό δρόμο στήσαμε συζήτηση.

Τή λένε Βάγια. Ὁ ἄντρας της ὁ Γιῶργος, εἶναι ἀντάρτης καί ὑπηρετεῖ στό Ἀρχηγεῖο Θεσσαλίας. Αὐτή μέ τά παιδιά ἔμεινε στό σπίτι, στό χωριό, κι ἄν θυμᾶμαι καλά εἶναι ἀπόνα καμπίσιο χωριό, ἀπ' τόν Παλαμᾶ. Οἱ συμμορίτες τοῦ Παπαναξαγόρα δέν τήν ἄφηναν ἥσυχη. Κι ἀναγκάστηκε νά πάρει τά παιδιά

καί νά βγεῖ στά βουνά γιά νά γλυτώσει. Ἴσως κάπου νά πετύχαινε καί τόν ἄντρα της καί νά τή βοηθοῦσε. Βαδίσαμε κάμποσο δρόμο μαζί κουβεντιάζοντας. Ὕστερα πῆρε τό παιδί καί μέ ρώτησε:

—Ἄμα βγοῦμε ἀπό δῶ συναγωνιστή θά βροῦμε τό Ἀρχηγεῖο Θεσσαλίας;

—Ὁπωσδήποτε! τῆς εἶπα.

Ἀναστέναξε βαθιά καί συνέχισε τό δρόμο της.

Γιά τήν ὥρα ἡ φάλαγγα προχωράει κανονικά. Δέν ἔχουμε οὔτε ἕναν βραδυπορούντα. Ὅλοι βιάζονται νά φτάσουν στή Νιάλα, νά τήν περάσουν γιά νά ξεφύγουν τόν κλοιό. Οὔτε οἱ πολίτες βραδυποροῦν. Ἀνακατεύτηκαν τώρα σχεδόν μαζί μας καί μᾶς ἀκολουθοῦν σά νάτανε χρόνια στρατιῶτες. Θέλουν κι αὐτοί νά γλυτώσουν ἀπ' τά νύχια τοῦ ἐχθροῦ πού τούς κατατρέχει. Κι αὐτούς θά τούς γλυτώσουμε.

Ἡ Νιάλα ὀρθώνεται τώρα μπροστά μας περήφανη κι ἀγέρωχη. Μᾶς κοιτάζει σά νά μᾶς λέει: Κουράγιο. Νᾶμαι. Φτάσατε! Ἐμεῖς ὅμως βρισκόμαστε ἀκόμα στήν ἀρχή τῆς πορείας. Τά στριφογυρίσματα τοῦ δρόμου εἶναι ἀτέλειωτα. Γυρίζουμε, ἀνεβαίνουμε καί, περίεργο, σά νά βρισκόμαστε πάντα στό ἴδιο μέρος. Ἀνηφορίζουμε ἀγκομαχώντας. Τά χαλίκια μᾶς τρυπᾶνε τά πόδια, πού ἀρχίζουν τώρα νά γίνονται πιό βαριά. Κρύο. Διαβολεμένο κρύο κι εἶναι Ἀπρίλης. Κι ἡ φύση τάβαλε μαζί μας. Κι ὅλοι οἱ θεοί καί δαίμονες. Μά θά τούς νικήσουμε ὅλους γιατί εἴμαστε ἀγωνιστές.

Μιά προσταχτική φωνή μᾶς σταματάει:

—Σταθεῖτε! Ποιοί εἶστε;

Ἡ φάλαγγα σταματάει καί στέλνουμε γιά ἀναγνώριση. Ἦταν ὁ 3ος λόχος πού εἴχαμε στείλει στά Βλάχικα Καλύβια γιά νά καλύψει τήν πορεία μας. Ἡ φάλαγγα ξεκινάει. Ἀνηφόρα. Ἀνηφόρα. Ὅσο πιό ψηλά ἀνεβαίνουμε ἡ βροχή γίνεται νερόχιονο. Μόνο ἡ γλώσσα μας εἶναι στεγνή. Βραχήκαμε ὡς τό κόκαλο. Τό νερό μπαίνει ἀπ' τό λαιμό καί γλιστράει στό κορ-

μί καί μᾶς παγώνει. Τό νερόχιονο μᾶς χτυπάει κατάμουτρα. Πῶς θά περάσουμε τόν αὐχένα;

Ἕνας δυνατός παγωμένος ἀέρας σφυρίζει στ' ἀφτιά μας.

Ἡ ἀντάρα πότε σηκώνεται καί καθαρίζει ἡ ἀτμόσφαιρα πότε ξαναπέφτει βαριά καί σκοτεινιάζει. Πίσω ἀπ' τά μαῦρα σύννεφα ὁ ἥλιος παίζει τό κρυφτούλι. Νά, μόλις ξεμύτισε. Καί μπροστά μας στέκεται ἡ Νιάλα ἀτάραχη. Ὁλόγυμνη, κατάλευκη. Ἀπριλιάτικα, ἀντί νά ντυθεῖ τό πράσινο φόρεμά της ντύθηκε ἄσπρο. Τί κακό εἶν' ἐτοῦτο, νά ρίχνει χιόνι φοβερό τόν Ἀπρίλη!

Ἀφήνουμε τά μεταγωγικά. Εἶν' ἀδύνατο νά συνεχίσουν τήν πορεία. Ἀφοῦ ἐμεῖς δυσκολευόμαστε νά βαδίσουμε. Μέ βαριά καρδιά ὁ Γκλοῦτσος κρύβει τόν ἀγαπημένο του σύντροφο, τό κανόνι. Κοπήκαμε ἀπ' τήν κούραση. Κι ὁ δρόμος γίνεται τώρα πιό ἀδιάβατος. Ἕνας στενός κατσικόδρομος σάν κλωστίτσα. Κι ἀπό κάτω γκρεμός. Λίγο παραπάτησες ἤ γλίστρησες πῆγες στό χαμό. Δέ μένει οὔτε κομματάκι ἀπ' τό σῶμα σου. Κοιτάζεις καί σέ πιάνει ἴλιγγος. Θά πέσουμε πιά, ἄν συνεχιστεῖ ἀκόμα λίγο αὐτή ἡ βασανιστική πορεία. Στή φάλαγγα πηγαινοέρχεται τώρα ὁ ἐπίτροπος καί συχνά ρωτάει:

—Κουράστηκες συναγωνιστή;

—Λίγο.

—Κουράγιο, δέν ἀργοῦμε.

Ὅσο προχωροῦμε, τά στελέχη, οἱ ἀξιωματικοί μας τρέχουν στή φάλαγγα καί ρωτᾶνε:

—Ποιός κουράστηκε; Δόσμου τά πράγματά σου. Τό γυλιό σου.

—Δέν πειράζει συναγωνιστή.

Κι ἐκεῖ πού νομίζεις πώς δέ σέ προσέχει κανένας στήν πορεία σου κι εἶσαι μονάχος, νιώθεις ζευγάρια ἄγρυπνα μάτια νά μετρᾶνε τά βήματά σου.

Κλονίζομαι. Κάποιος προφτάνει νά μέ συγκρατήσει.

—Τί ἔπαθες;

Γυρνάω. Ὁ ἐπίτροπος τοῦ τάγματος μέ κοιτάει μέ χαμόγελο.

—Δέν εἶναι τίποτα σοβαρό, εἶπα ντροπιασμένος κι ἔσφιξα τά δόντια. Πῆρα κουράγιο καί συνέχισα τήν πορεία μου στή φάλαγγα.

Σκυφτοί ἀπ' τήν κούραση, φορτωμένοι τούς γυλιούς μέ τίς ἐλάχιστες σφαῖρες καί τά ἐσώρουχά τους μέ τά ὅπλα τους στόν ὦμο προχωρᾶνε μέσα στήν ἄγρια καταιγίδα οἱ μαχητές τοῦ τάγματος.

Κοντοφτάνουμε στόν αὐχένα τῆς Νιάλας. Σάν τόν περάσουμε πάει πιά κάθε φόβος. Ἐκπληρώνεται ἡ ἀποστολή μας. Θά τόν περάσουμε; Κι ἄν τόν κρατάει ὁ ἐχθρός; Σφίγγεται πάλι ἡ καρδιά μας. Τό χιόνι μᾶς μαστιγώνει τοῦφες-τοῦφες στά μοῦτρα.

Χιονίζει. Χιονίζει Ἀπρίλη μήνα! Τί σημάδι εἶν' αὐτό; Ἐξαντληθήκαμε.

Κι εἴμαστε κάτω ἀπ' τόν αὐχένα τῆς Νιάλας. Τί μᾶς περιμένει; Τώρα ἄρχισε νά διακρίνεται καθαρά ἡ κορυφή. Πανύψηλη. Ὅλο τσουγκάρι καί πέτρα. Μόνο ρίγανη καί μούσκλα φυτρώνουν πάνω στά βράχια της καί τίποτα ἄλλο. Μιά παράξενη νοσταλγία μέ ἔπιασε τούτη τή δύσκολη ὥρα. Ἐ! Καί νάμουνα ἐδῶ τό καλοκαίρι τσομπάνης. Νά σαλαγάω τά πρόβατα στίς πλαγιές, νά τρώω φρέσκο γάλα τριμμένο μέ μπομπότα καί νά πίνω νερό ἀπ' τήν κρύα τήν κρυσταλλένια βρύση. Νά κάθομαι ἐκεῖ κατάκορφα στή Νιάλα νά βράω τή φλογέρα, ν' ἀκοῦνε τ' ἀγριοζούλαπα καί νά στέκονται νά ἀφουκράζονται, ν' ἀκοῦνε κι οἱ βλαχοπούλες καί νά ζηλεύουν, νά λιγώνονται.

Τό χιόνι πού πέφτει πιό πυκνό διακόπτει τή νοσταλγία. Ὁ αὐχένας ἀρχίζει νά κοντοζυγώνει μά εἶναι ἀκόμα μακριά. Θέλει δρόμο, ἀνήφορο πολύ. Κι ἐμεῖς δέ μποροῦμε ἄλλο, ἀποκάμαμε. Νά μποροῦσα νά πέσω ἐδῶ καί νά κλείσω τά μάτια ἔστω καί λίγα λεπτά! Δέν ἀντέχω ἄλλο πιά. Μούδιασε ὅλο τό σῶμα μου

καί μέ μυρμηγκίζει. Βαδίζουμε νηστικοί καί ξυπόλητοι, χωρίς στάση, χωρίς ἀνάσα, κάτω ἀπ' τή βροχή καί τό χιόνι.

Μά δέ λυγοῦμε. Δέν πρέπει νά λυγίσουμε. Ὁ καθένας ἄς βοηθήσει τόν ἑαυτό του καί τό σύντροφο. Ἡ συναίσθηση τοῦ καθήκοντος μοῦ δίνει κουράγιο. Βαδίζω πιό σταθερά αὐτή τή φορά καί μουρμουρίζοντας παίρνω τό τραγούδι στόν ἦχο τῆς «Βαρσαβιάνκας»:

Θύελες ἄνεμοι
γύρω μας πνέουν
τέκνα τοῦ σκότους ἐμᾶς κυνηγοῦν
σέ ὕστερες μάχες μπλεκόμαστε τώρα
κι ἄγνωστες τύχες ἐμᾶς καρτεροῦν.

Μέ συνοδεύει ὁ Θανάσης ὁ ὁπλοπολυβολητής καί δυό τρεῖς ἄλλοι ἀπ' τήν ὁμάδα.

—Πῶς πᾶτε παιδιά, κρατᾶτε; Ρωτάω.

—Κρατᾶμε, κρατᾶμε. Ἔχουμε ἀκόμα κουράγιο.

—Λοιπόν πού λέτε παιδιά, λέει ὁ Θανάσης, ἅμα γίνει λαϊκή δημοκρατία, νά τό θυμᾶστε θά ζητήσω ἀποζημίωση γι' αὐτή τήν πορεία.

—Τί ἀποζημίωση; πεταγόμαστε ὅλοι κεφάτα.

—Εἴκοσι μέρες ἀνάπαυση μέ ὕπνο χωρίς διακοπή. Δέν ἔχω δίκιο;

Γελοῦμε μέ τήν καρδιά μας.

—Γιατί γελᾶτε; Σᾶς φαίνεται παράξενο; ἐπιμένει ὁ Θανάσης.

—Βέβαια, βέβαια, ἀπάντησα, θά σοῦ δόσουμε ὁπωσδήποτε 20 μέρες ὑπερωρίες, γιά νά συμπληρώσεις τά κενά τῶν συντρόφων μας πού χάσαμε.

—'Αφῆστε τ' ἀστεῖα, μιλᾶμε σοβαρά.

—Σοβαρά; 'Εντάξει. Ἔ, λοιπόν, σά φτάσουμε σέ κείνη τή μέρα κι ὁ λαός μας θά χαίρεται τή λευτεριά του, σοῦ τό λέω θά ξεχάσεις καί τήν ἀποζημίωση κι ὅλα. Καί μονάχος σου θά ζητήσεις νά δουλεύεις συνέχεια ὑπερωρίες. Σά δεῖς τό λαό νά ξεχύνεται

στή δουλιά, νά χτίζει τά ἐρείπιά του, νά φτιάχνει φάμπρικες κι ἐργοστάσια, σχολειά, ὅλα καινούργια, ὅλα ἀπ' τήν ἀρχή, θά σοῦ βαστάει ἡ καρδιά νά κάθεσαι; Καί νά σέ δέσουν δέ θά κρατηθεῖς. Θ' ἁρπάξεις τό σφυρί ἤ τήν ἀξίνα καί θἆ μπεῖς κι ἐσύ, ὅπως ὅλοι μας, στή στρατιά τῶν οἰκοδόμων τῆς καινούργιας ζωῆς. Ὅπως σέ βλέπω καί μέ βλέπεις. Νά μέ θυμᾶσαι.

—Σωστά, σωστά, μέ σιγοντάρουν οἱ ἄλλοι ἀπό γύρω.

—Σωστά, λέει κι ὁ Θανάσης. Ἄς φτάσουμε ὥς ἐκείνη τή μέρα καί βλέπουμε.

—Καί βέβαια θά φτάσουμε. Καί ἡ ἀμοιβή σου γιά τό ὅτι πλήγιασε ὁ ὦμος σου κουβαλώντας τό ὁπλοπολυβόλο μέσα σ' αὐτό τό κακό, ἡ ἀμοιβή σου γιά τίς κακουχίες, τίς στερήσεις, τόν κίνδυνο θᾶναι μιά, Θανάση, νά τό ξέρεις: Ἡ ἱκανοποίηση ὅτι ἔκανες τό καθῆκον σου στό λαό καί στό κόμμα μας. Καί νομίζω πώς δέν ὑπάρχει ἀπ' αὐτό μεγαλύτερη τιμή. Σά θά κρέμεται στό στῆθός σου τό παράσημο τοῦ ἀγωνιστῆ πού θά σοῦ φορέσει ἡ πατρίδα ἐσύ θά καμαρώνεις περήφανα καί θά λές στό γιό σου: Ἤμουν στή Νιάλα, πολέμησα γιά τή λευτεριά τοῦ λαοῦ καί τῆς πατρίδας μας. Τί ἄλλο θέλεις ἀπ' αὐτό;

Ἡ φάλαγγα προχωρεῖ, ἀλλά ὅλο καί κλονίζονται πιό πολλοί. Τό βῆμα γίνεται ἀργό. Τά πόδια ἀσήκωτα ἀπ' τήν κούραση. Ἑκατό ὀκάδες τό ἕνα. Ἡ φάλαγγα κόβεται. Ἄλλο πάλι ἐτοῦτο τό χάλι. Ἀπ' τήν κορφή τῆς φάλαγγας ἀκούγεται σταθερή, προσταχτική ἡ φωνή τοῦ διοικητῆ:

—Νά προχωρᾶτε κανονικά. Νά μήν ἀργοπορεῖ κανένας. Σφιχτεῖτε. Πρέπει νά περάσουμε.

Προχωρᾶμε. Κάποιος σκόνταψε καί παραλίγο νά κατρακυλήσει στό γκρεμό. Βλαστημάει. Πάλι κόβεται ἡ φάλαγγα.

Πατᾶμε χιόνι πιά γιά τά καλά. Καί τά γουρουνοτσάρουχα γλιστρᾶνε. Μά ἀλλίμονο ἄν λίγο παραπα-

τήσεις, θά φτάσεις στόν πάτο χίλια κομμάτια. Προσέχουμε. Μετρᾶμε τά βήματά μας. Περισσότερο κινδυνεύουν οἱ ὁπλοπολυβολητές μας. Κάποιος κρυφός φόβος γιά τό Θανάση μοῦ καίει τά στήθια. Αὐτός περπατάει ἄγαρμπα καί δέν προσέχει. Ἄς τοῦ πάρω τουλάχιστο τό ὁπλοπολυβόλο.

—Θανάση! Ἔ, Θανάση!

—Σ' ἀκούω.

—Στάσου νά σέ ξαλαφρώσω κι ἐγώ. Κουράστηκες.

—Δέ χρειάζεται. Πάω περίφημα. Κοίταξε ἐσύ μόνο μήν κουραστεῖς καί μᾶς μείνεις στό δρόμο.

—Ὄχι, ὄχι, στάσου. Τό καταλαβαίνω ὅτι κουράστηκες, ἀλλά δέ θές νά τό πεῖς. Εἶσαι πεισματάρης.

Κι εἶχε πραγματικά ἕνα πεῖσμα ἀφάνταστο αὐτό τό παιδί. Ἄμα ἔλεγε ἕνα πράγμα ἔπρεπε νά τό κάνει. Μέ τό Θωμᾶ πού ἦταν ὁπλοπολυβολητής τσακωνόταν πάντα στίς πορεῖες γιά τό ὁπλοπολυβόλο. Ζύγωνε ὁ Θωμᾶς καί τούλεγε:

—Δόσε τό ὁπλοπολυβόλο.

—Θά τό κουβαλήσω λίγο ἀκόμα.

—Τίποτα. Μήν ἐπιμένεις.

—Ἐπιμένω γιατί τό κανονικό εἶναι νά τό σέρνει ὁ γεμιστής τό ὁπλοπολυβόλο.

Ἔτσι ἄρχιζε ὁ καυγάς.

—Προίκα σου τό πῆρες ἐπιτέλους; φώναζε στό τέλος ὁ Θωμᾶς. Δέν εἶναι μόνο δικό σου.

Πεισματάρης καί στή μάχη ὁ Θανάσης. Τόν τοποθετοῦσες σέ μιά θέση, δέν τό κουνοῦσε ρούπι. Πολέμαγε σά λιοντάρι. Ἄφοβος πάντα. Ἔτσι τόν γνώρισε ἀπ' τήν ἀρχή ἡ διμοιρία καί τέτιος παράμενε.

Κι αὐτή τή φορά ἐνῶ εἶναι κατακουρασμένος, ἔχει πληγιάσει ἡ πλάτη του ἀπ' τό ὁπλοπολυβόλο, δέ θέλει νά μοῦ τό δόσει ἀπό πεῖσμα. Ἄς εἶναι Θανάση.

Προχωρᾶμε. Προχωρᾶμε προσηλωμένοι στό σκοπό μας. Τό φιδωτό σχῆμα τῆς φάλαγγας συχνά ἀλλάζει.

Ένας πολίτης μέ κοντοζυγώνει καί μέ χτυπάει στόν ὦμο.

—Γειά σου συναγωνιστή.

—Γειά σου, τ' ἀποκρίνομαι χωρίς νά σηκώσω τό κεφάλι.

—Τί λές, θά περάσουμε;

—Οὔτε ρώτημα. Ἀμφιβάλλεις; εἶπα κι ἔστριψα τό κεφάλι. Ἦταν ἕνας κοντός, μικρόσωμος ἄνθρωπος μέ μιά ἰδιότροπη τραγιάσκα στό κεφάλι. Δέν τόν εἶχα ξαναδεῖ. Μέ προσπέρασε. Πιό μπροστά τόν ξανάκουσα νά λέει σ' ἕναν ἄλλον:

—Κουράγιο σύντροφε. Δέν ἀργοῦμε.

Ἀπ' τήν οὐρά τῆς φάλαγγας ἔρχεται αὐθόρμητα ἕνα τραγούδι πού μεταδίνεται ὡς τήν κορφή κι ἀνάβει σ' ὁλόκληρη τή φάλαγγα.

Βροντάει ὁ Ὄλυμπος
ἀστράφτει ἡ Γκιώνα
Μουγκρίζουν τ' Ἄγραφα
σειέται ἡ στεριά.

Ἀντιβουΐζουν οἱ λαγκαδιές καί τά φαράγγια. Καί παίρνει ὁ ἀγέρας τό τραγούδι τῆς λεβεντιᾶς καί τό σηκώνει ψηλά στόν οὐρανό καί τό πάει μακριά—μήνυμα σ' ὅλη τήν Ἑλλάδα. Νά ξέρει πώς οἱ γιοί της τήν ὑπηρετοῦν πιστά ἀψηφώντας τά πάντα.

—Σταματεῖστε παιδιά, ἀκούγεται ἀπό μπροστά ἡ φωνή τοῦ διοικητῆ. Τό λέτε ὅταν περάσουμε τόν αὐχένα κι εἴμαστε σίγουροι. Δέν ἔχουμε χαμπάρι τί γίνεται ἐκεῖ πάνω.

Τό τραγούδι ἀπότομα σταμάτησε. Σταμάτησαν κι οἱ κουβέντες. Ζυγώνουμε στόν αὐχένα τῆς Νιάλας. Πάλι κόπηκε ἡ φάλαγγα. Μιά ἀπεγνωσμένη κραυγή κι ὕστερα τό κατρακύλισμα στό γκρεμό. Κάποιος γλίστρησε καί χάθηκε. Κόπηκαν τά ἤπατα. Τρέμουν τά πόδια. Κι ἄν γλιστρήσω μ' αὐτά τά διαβολοτσάρουχα; Καλύτερα μέ τίς κάλτσες. Τά βγάζω καί τά πετάω.

Μιά τρομερή χιονοθύελα σηκώνεται ἄξαφνα ἀπό παντοῦ. Ἕνα ἄσπρο σύννεφο τά κάλυψε ὅλα. Τίποτα δέ φαίνεται. Μουγγρίζει μανιασμένα ὁ ἀέρας καί παρασέρνει ὅ,τι βρεῖ στό δρόμο του. Θέλει νά μᾶς ξεριζώσει λές ἀπ' τή γῆ. Μά ἐμεῖς πατᾶμε στέρεα. Ὁ δρόμος δέ διακρίνεται καθόλου, οὔτε ἡ κορυφή. Ταλαντεύεται πάλι ἡ φάλαγγα. Τί θά γίνουμε; Ἄφοβος προχωράει μπροστά ὁ διοικητής τοῦ τάγματος καί φωνάζει.

—Κρατηθεῖτε σύντροφοι! Προχωρεῖστε! Θά βγοῦμε ὁπωσδήποτε.

Κι ἡ φωνή του ἀντιλαλεῖ στίς ἐρημικές πλαγιές τῆς Νιάλας.

Προχωροῦμε. Ἕνας ἔπεσε ξερός. Ὁ διπλανός κάνει μιά ὑπεράνθρωπη προσπάθεια νά τόν σηκώσει καί μένει καί κεῖνος κόκαλο. «Θά πεθάνουμε» σκέφτηκα, ἀπ' τό κρύο. Ὄχι. Κρατήσου καί σφίξε τά δόντια. Πρέπει νά ζήσουμε. Πῶς μέ πονᾶνε τά μηνίγγια, σά νά τά πιέζει κάποια ἀόρατη τανάλια.

Οὐρλιάζει ἀπό παντοῦ ἡ θύελα. Μᾶς παίρνει καί τά δίκωχα καί τ' ἀνεμίζει ψηλά σά φοῦσκες. Ὁ ἀέρας ὁρμητικός μπαίνει στό στόμα καί τό βουλώνει, στίς μύτες, στά πνευμόνια. Ἀνασαίνουμε μέ δυσκολία. Θά χαθοῦμε; Ἡ ἀντοχή μας ὅμως δέ λυγάει. Εἶναι στιγμές πού ὁ ἄνθρωπος ὅσο ἀδύνατος καί νᾶναι, σά βρεθεῖ μπροστά σέ δύσκολη κατάσταση, μπροστά στόν κίνδυνο σφίγγει ὅλες τίς δυνάμεις, ἀκόμα καί κεῖνες πού δέν τίς νιώθει καί γίνεται ἀτσάλινος καί τά κατανικάει ὅλα. Κι οἱ ἄντρες τοῦ τάγματος τοῦ Σοφιανοῦ γίνανε κεῖ στή Νιάλα, ἀληθινά ἀτσάλινοι.

Παγώνει τό αἷμα στίς φλέβες. Πόσοι βαθμοί ὑπό τό μηδέν; Πάντως δέ ζεῖ ἄνθρωπος σέ τέτιο κρύο. Θυμοῦμαι αὐτή τήν ὥρα τούς ἡρωικούς ὑπερασπιστές τοῦ Στάλινγκραντ καί τῆς Μόσχας. Μέ τή γιγάντια θέλησή τους, πιστοί στό λαό καί στό κόμμα, ἄντεξαν στίς πιό μεγάλες παγωνιές καί κάτω ἀπ' αὐτές τίς

παγωνιές ἀκριβῶς σύντριψαν τίς χιτλερικές ὀρδές κι ἀπάλλαξαν τήν ἀνθρωπότητα ἀπ' τό σκοτάδι καί τήν πισωδρόμηση πού θά τήν ἔριχναν τά χιτλερικά καθάρματα. Κι ἡ θύμηση μοῦ διπλασιάζει τίς δυνάμεις. Ἄν μποροῦσαν νά μ' ἀκούσουν στή μακρινή τους γῆ θά τούς φώναζα μ' ὅλη μου τήν καρδιά.

«Γειά σας σύντροφοι σοβιετικοί! Σᾶς χαιρετᾶνε οἱ μαχητές τοῦ ΔΣΕ. Τό φωτεινό σας παράδειγμα μᾶς ὁδηγεῖ πρός τή Νίκη. Γειά σας. Θά κρατήσουμε κι ἐμεῖς τό κάστρο τῆς τιμῆς καί τῆς λευτεριᾶς κατά τό δικό σας παράδειγμα».

Τό παιδάκι τοῦ Μπαρμπαράγια πού εἶχα πάρει στήν ἀρχή τῆς πορείας σπαρταράει στήν ἀγκαλιά τῆς μάνας ἀπ' τό κρύο. Τό χουχουλίζει γιά νά τό ζεστάνει. Τρέχω καί τ' ἁρπάζω. Τό τρίβω γιά νά τό συνεφέρω. Στά χαμένα. Ἀνοιγόκλεισε δυό-τρεῖς φορές τό στοματάκι του τέντωσε τά πόδια καί τά χεράκια του καί ξεράθηκε στήν ἀγκαλιά μου.

—Παιδάκι μου! φωνάζει ἡ μάνα καί ρίχνεται μέ λυγμούς ἀπάνω του.

Τή συγκράτησα νά μήν πέσει. Πίσω της βάδιζε ἀμίλητη ἡ κόρη της. Τήν ἔπιασε ἀπ' τό χέρι καί συνέχισαν ἔτσι πιασμένοι τό δρόμο τους. Ξεριζώνεται ἡ καρδιά σοι. Τί μπορεῖς ὅμως νά κάνεις;

Τά βλέφαρα, τά μαλλιά, οἱ χλαῖνες ἔπιασαν κρύσταλλο. Κόλησαν τά μουστάκια καί τά γένια στό δέρμα. Ἡ ἐπίθεση τῆς φύσης συνεχίζεται ἄγρια, ἀδυσώπητη. Κομμάτια ὁλόκληρα χιόνι μᾶς χτυπᾶνε στό πρόσωπο. Κοκκίνησαν τ' ἀρτιά καί οἱ μύτες. Προχωρᾶμε σά μεθυσμένοι χωρίς νά σταματᾶμε οὔτε στιγμή. Κι ἄλλος ἔπεσε. Παγώνει ἡ ὕπαρξή σου. Ξύλιασαν καί πόδια καί χέρια.

—Κουράγιο σύντροφοι, κουράγιο, ἀκούγεται ἀπό πίσω μιά ζωηρή γυναικεία φωνή πού μᾶς συντροφεύει στή σκληρή μοναξιά. Ἡ γνώριμη φωνή τῆς Βαγγελιῶς. Ἀτρόμητη μές στή φουρτούνα τρέχει σάν ἄντρας

στή φάλαγγα καί βοηθάει τούς ἀδύνατους, δίνει κουράγιο, ἐμπνέει πίστη.

'Απ' τήν κορφή τῆς φάλαγγας ξανάρχεται προσταχτική ἡ φωνή:

—Προχωρεῖστε! Μή σταματᾶτε οὔτε λεφτό. Κάθε καθυστέρηση ἰσοδυναμεῖ μέ τό χαμό. Προχωρεῖστε γρήγορα!

Βαδίζουμε. Βαδίζουμε σχεδόν μηχανικά. Όχι γιατί ἤθελες νά προχωρήσεις. Κείνη τήν ὥρα μέσα σ' αὐτήν τήν πρωτοειδωτη μπόρα, στήν πρωτοφανέρωτη παγωνιά καί στήν ἀπίστευτη κούραση ἦταν πιό γλυκός ὁ θάνατος παρά ἕνα βῆμα μπροστά. Τόν προτιμοῦσε ὁ καθένας. Μά θυμοῦνταν πώς ὑπηρετάει τό λαό, κι ἄλλος πώς εἶναι στρατιώτης ἑνός κόμματος πού στήν ἱστορία του δέ γνώρισε ἄλλο ἀπό φουρτοῦνες καί δοκιμασίες κι ὅτι πρέπει νά ζήσει γιά νά παλαίψει, νά λυτρώσει τήν πατρίδα. Αὐτό τούδινε ἀστείρευτη δύναμη. Καί προχωροῦσε ἀψηφώντας τά πάντα.

Τώρα εἶναι καιρός νά κάνουμε κι ἐμεῖς ἀντεπίθεση σέ πεῖσμα ὅλων τῶν στοιχείων πού ἐπιστράτευσε ἡ φύση νά μᾶς καταπιεῖ.

—Νά τραγουδήσουμε σύντροφε ταγματάρχη;

Δέ χωροῦσαν πιά ἀστεῖα. Κι ἄς τόν εἶχαν πιασμένο χίλιες φορές τόν αὐχένα οἱ μπουραντάδες. Ἔπρεπε νά φτάσουμε ὡς ἐκεῖ καί θά φτάναμε ὁπωσδήποτε.

—Τραγουδεῖστε ὀρέε! ἀποκρίθηκε ἡ φωνή τοῦ ταγματάρχη γαλήνια.

Κι οἱ ἄνθρωποι πού ξαν γίνει φαντάσματα, πού κινδύνευαν ἀπό στιγμή σέ στιγμή νά παγώσουν χωρίς νά δειλιάσουν, συνεπάρθηκαν ἀπ' τόν ἐνθουσιασμό καί τό βρόντηξαν.

Βροντάει ὁ Ὄλυμπος καί πάλι
στή Γκιώνα πέφτουν κεραυνοί
σειοῦνται στεριές καί τά πελάγη
ὅπλων ἀκούγεται κλαγγή.

Καί τό τραγούδι ἀντιβουΐζει στίς πλαγιές, τίς σκεπασμένες μέ χιόνι πού τίς ἔδερνε λυσσασμένος ὁ ἀγραφιώτικος ἄνεμος.

Μιά γυναίκα καί μιά κοπέλα ἄφησαν μιά ἀλλόκοτη κραυγή κι ἔπεσαν ξερές. Κόκαλο. Ἡ γυναίκα κι ἡ κόρη τοῦ Μπαρμπαράγια. Δέν προλάβαμε νά τίς δόσουμε καμιά βοήθεια. Ἡ καρδιά τους στομάτησε ἀπότομα. Πονάει ἡ ψυχή μας.

Ἐμπρός ΕΛΑΣ γιά τήν Ἑλλάδα
ἐμπρός ἀκόμα μιά φορά
κρατᾶς τῆς Λευτεριᾶς τή δάδα
στά δυό σου χέρια τά γερά.

. . . . . .

Ἄλλοι πεθαίνουν κι ἄλλοι τραγουδᾶνε. Σοῦ φαίνεται ἀπάνθρωπο. Μά δέν εἶναι ἔτσι. Τραγουδᾶνε ἀκριβῶς γι' αὐτούς πού πέφτουν, σ' αὐτή τήν παράξενη μάχη. Παγώνουν τά μέλη μας. Τό κρύο χώνεται ὁλοῦθε καί μουδιάζει τά πάντα, τό μυαλό καί τό σῶμα. Πόσο γερά μπορεῖ νᾶναι τά νεῦρα; Ἕνας ὕπνος γλυκός ξεχύνεται στά μάτια, καί προσπαθεῖ νά παραλύσει τό σῶμα. Εἶν' ὁ προπομπός τοῦ ὕπουλου θανάτου πού παραμονεύει. Θά τόν προτιμούσαμε. Μά μᾶς θερμαίνει μιά ἐλπίδα. Νά περάσουμε τόν αὐχένα νικητές.

Μά τί εἶναι τοῦτο πάλι; Σίφουνας. Ἕνας λυσσασμένος ἀέρας μέ χιόνι μᾶς κλείνει τά μάτια, μᾶς κόβει τήν ἀναπνοή. Σταματᾶμε. Ἄλλοι δυό πέφτουν τήν ἴδια στιγμή ἀπ' τόν πάγο. Τή φάλαγγα τή διατρέχει βιαστικά ἕνας ἄνθρωπος.

—Πιαστεῖτε ὁ ἕνας ἀπ' τόν ἄλλο σύντροφοι, λέει καί χάνεται στήν ὁμίχλη. Εἶν' ὁ ἐπίτροπος τοῦ τάγματος. Πιανόμαστε σέ μιά ἁλυσίδα. Μά ἡ ἁλυσίδα συχνά κόβεται καί τρομάζουμε νά τή συνδέσουμε. Σταματάει κάποιος μπροστά ἕτοιμος νά πέσει. Ὁ ἄλλος τοῦ δίνει μιά δυνατή σπρωξιά καί τόν συνεφέρνει. Αὐτό ἦταν

ἀρκετό. Καί πάλι δίπλα μου ἡ γνώριμη φωνή. Ἦταν ὁ Τσιρώνης.

—Εἶσαι καλά; Πῶς πᾶς; Κουράγιο!

—Μοῦ φτάνει τό κουράγιο, ἀπαντῶ, θά περάσω. Κοίτα τούς ἄλλους.

Ἕνας ἄλλος εἶν' ἕτοιμος νά πέσει. Ὁ ἐπίτροπος τόν προλαβαίνει. Τόν τρίβει γρήγορα μέ χιόνι καί τοῦ κάνει διάφορες κινήσεις. Συνέρχεται, προχωράει καλά. Ἡ ἁλυσίδα πάλι κόβεται. Τρεῖς πολίτες σβήνουν ἀπ' τό κρύο.

Κολασμένος βράχος!

Σπάρθηκε μέ τά κόκαλα ἀνεκτίμητων παλικαριῶν μας. Μά θά γίνει σύμβολο. Θά μάθει ὅλη ἡ Ἑλλάδα τό μαρτύριο πού τραβήξαμε μόνο καί μόνο γιά τή λευτεριά της. Ὄχι γιατί ἀγαπούσαμε ἁπλά τή ζωή μας. Μά γιατί ἀγαπούσαμε τήν Ἑλλάδα καί τό λαό της. Γι' αὐτό κάναμε κουράγιο καί βάλαμε τά δυνατά μας γιά νά φτάσουμε στό τέρμα. Κι ὕστερα νά συνεχίσουμε τό ἔργο αὐτῶν πού πέθαναν γιά μᾶς.

Ὅσο προχωρᾶμε, τόσο πιό μανιασμένος φυσάει ὁ ἀέρας. Θά μᾶς παρασύρει. Θά μᾶς κατρακυλήσει στό γκρεμό. Σφίγγουμε τά δόντια καί τεντώνουμε τά νεῦρα μας. Τελευταία προσπάθεια. Ὁ οὐρανός ἄνοιξε καί ξερνάει τά σωθικά του. Κεραυνοί, ἀστραπόβροντα καί χιόνι καί ἀέρας καί κρύο ἑνώνονται σέ μιά τρομερή συμμαχία νά μᾶς ἀφανίσουν. Πῶς νά προχωρήσουμε; Πάλι στάση. Κάθε παραπέρα προχώρηση εἶναι ἀδύνατη. Μά καί κάθε παραπέρα στάση εἶναι θάνατος.

—Μή σταματᾶτε οὔτε λεπτό! Ποιός σταμάτησε ὀρέε; Δέ βλέπετε τί γίνεται;

Ὅμως γιά ποῦ; Σκοτείνιασε. Δέ βλέπουμε καλά-καλά οὔτε τόν μπροστινό μας.

—Νά κρατεῖστε τήν ἁλυσίδα καί νά προχωρεῖστε, φώναξε θυμωμένα ὁ Σοφιανός.

Προχωρᾶμε. Μά νά ἄλλοι δυό πέφτουν. Τούς τρίβουμε μέ χιόνι, τούς κουνᾶμε, τίποτα. Πέθαναν. Κά-

ναμε μερικά βήματα καί πέφτει κι ἄλλος. Τί εἶναι τοῦτο; Στά καλά-καλά ὁ ἄνθρωπος ἐνῶ βαδίζει νά ξερένεται! Τουρτουρίζουμε, χτυπᾶμε ἄθελα τά δόντια. Τί περίεργο πράγμα εἶν' αὐτό πού συμβαίνει μέ μᾶς; Νά σέ παραφυλάει στό διάβα σου ὁ πιό τραγικός θάνατος.

—Δέν ἀκούγεσαι Θανάση; Φωνάζω γιά νά δόσω κουράγιο στόν ἑαυτό μου.

—Κρατᾶμε, κρατᾶμε, ἀγάντα.

—Τά παιδιά;

—Ὅλοι στίς θέσεις τους. Σῶοι καί ἀβλαβεῖς. Μόνο ὁ Γιώργης δέ μπορεῖ νά ξεκολήσει τά μουστάκια του γιά νά τά στρίψει.

—Ἄαααα!

—Τί γίνεται; Ἡ Καίτη τοῦ Δημήτρη ἔπεσε. Τήν πιάνει ἀπ' τόν ὦμο καί τή σηκώνει σάν ἀποβλακωμένος γιά τ' ἀνεπάντεχο. Αὐτή οὔτε κουνιέται καθόλου.

—Δέ θά σ' ἀφήσω, λέει μ' ἕνα πικρό παράπονο, ὁ Δημήτρης. Θά σέ πάρω κι ὅ,τι γίνει.

Τή φορτώθηκε στόν ὦμο καί συνέχισε τό δρόμο του μέ τήν καρδιά πλημμυρισμένη ἀπό πόνο καί φαρμάκι!

—Ξεψύχησε;

—Σά νά χτυπάει ἡ καρδιά της ἀργά.

—Θά ἀντέξει τουλάχιστο ὡς τόν αὐχένα;

—Μακάρι νάντεχε.

Ἡ πιό δύσκολη, ἡ πιό μεγάλη στιγμή. Μπροστά μας ὁ αὐχένας. Τό κρύο ἀβάσταχτο. Παγώνει τό σάλιο. Παγώνει ἡ ἀνάσα. Τά πάντα. Κι ἄλλοι πέφτουν ξυλιασμένοι τήν τελευταία στιγμή. Ὁ Κώστας Καραγιάννης κι ὁ Παπακώστας.

Τί κρίμα! Νά θέλεις, νά, ἕνα βῆμα νά περάσεις ἐκεῖ πού πιά ὁ κίνδυνος σταματοῦσε καί νά χάνεις αὐτή τή στιγμή ἀπ' ἀνάμεσά σου συντρόφους σου, συμπολεμιστές σου, ἀδέρφια σου. Ἄραγε θά πιστέψουν οἱ

ἄνθρωποι ὅτι τούτη τήν ὥρα εἴμαστε ἀνίσχυροι νά τούς βοηθήσουμε;

Τώρα ἀκριβῶς χρειάζονταν ἡ πιό μεγάλη ἀντοχή, ἡ ὑπερένταση. Χρειάζονταν ἡ ὑπεράνθρωπη προσπάθεια. Σφιχτήκαμε. Προχωρᾶμε ἀμίλητοι καί σκυφτοί. Ὁλογύρω καταιγίδα. Εἴμαστε μέσα στό σίφουνα.

—Πᾶρτε τραγούδι παιδιά, φωνάζει ὁ Σοφιανός.

Τά χείλη μας μελάνιασαν. Δέ μποροῦμε ν' ἀνοίξουμε τό στόμα καί νά μιλήσουμε. Ὅλα κρουστάλλιασαν. Καί τρέμουμε. Ὅσο σέρνουμε τά πόδια μας μέ τή βία. Τί τραγούδι ν' ἀρχίσουμε; Εἶναι στά καλά του; Κι ὅμως πρέπει ν' ἀρχίσουμε. Εἶναι καλά ν' ἀρχίσουμε αὐτή τήν ὥρα. Νά ζωντανέψουμε, νά ξυπνήσουμε, νά πάρουμε καινούργια δύναμη. Μέ πρόλαβε ὁ Θανάσης, αὐτό τό ἀψίθυμο παλικάρι πού δέν ἔδοσε ἀκόμα σέ κανέναν τό ὁπλοπολυβόλο του.

—Ἄντε σύντροφοι. Νά τό βροντήξουμε εἶπε, κι ἄρχισε πρῶτος.

Μέ τό ντουφέκι μου στόν ὦμο
σέ πόλεις κάμπους καί χωριά
τῆς λευτεριᾶς ἀνοίγω δρόμο
τῆς στρώνω βάγια καί περνᾶ.

Τό τραγούδι ἄναψε σ' ὅλη τή φάλαγγα ζωηρό καί λεβέντικο. Ἀνάσταση ἔγινε. Ξανάνιωσαν ὅλοι φρέσκιες τίς δυνάμεις τους. Ξανάνιωσαν τή μεγάλη συντροφιά τῆς ἀτέλιωτης φάλαγγας καί βγάλανε φτερά. Κι ὁ θάνατος συνεχίζει τό ἀπαίσιο ἔργο του. Δέν ἀφήνει τό δρεπάνι του.

Μά ἐμεῖς ἀντιστεκόμαστε. Καί τόν εἰρωνευόμαστε μέ τό τραγούδι μας:

Ἐμπρός ΕΛΑΣ γιά τήν Ἑλλάδα
τό δίκιο καί τή λευτεριά
σ' ἀκρόβουνο καί σέ κοιλάδα
πέτα, πολέμα μέ καρδιά.

Ὁ Λάμπρος Οἰκονόμου, ὁ ὁπλοπολυβολητής, πάγωσε καί μᾶς ἔφραξε τό δρόμο. Πάλι σταματάει ἡ φάλαγγα. Τραβᾶμε νά τοῦ πάρουμε τό ὁπλοπολυβόλο μά δέν ξεκολάει ἀπ' τόν ὦμο του. Πάγωσε, κι ἔγινε σάρκα καί σίδερο ἕνα πράγμα. Φρίκη. Πῶς θά προχωρήσουμε;

Ἕνας ἄνθρωπος ἴσαμε δυό μέτρα ψηλός βαδίζει κουτσαίνοντας καί καθυστερεῖ τή φάλαγγα. Ποιός νᾶναι ἄραγε; Βιάζω τό βῆμα μου. Εἶναι ὁ Γιώργης ὁ Πρότσης πού τραυματίστηκε στή μάχη, ἀρνήθηκε νά πάει στό νοσοκομεῖο. Προτίμησε ν' ἀκολουθήσει τό τάγμα.

—Πῶς πᾶς;

—Πονάω τρομερά. Πολύ πονάω. Μέ πολύ κόπο τό σηκώνω τό πόδι, ἀλλά θά φτάσω, δέν πρόκειται νά μείνω στό δρόμο σέ καμιά περίπτωση.

—Δός μου τουλάχιστο τό ὅπλο καί τό γυλιό σου.

—Ἄ μπά. Δέ μέ βαραίνουν αὐτά.

Ἀποβραδίς ὅταν ξεκινήσαμε βάδισε καλά μές στή φάλαγγα σά νά μήν εἶχε σοβαρό τραῦμα στό πόδι. Ὅσο ὅμως ἡ πορεία συνεχιζόταν τόσο τό πόδι βάραινε. Τό τραῦμα ἀπ' τό κρύο χειροτέρευε καί πονοῦσε. Ἄρχισε νά μελανιάζει. Ὁ Γιώργης δέν τό πρόσεξε καί δέν τόδοσε σημασία. Στόν αὐχένα ἦταν προσηλωμένη ἡ προσοχή του, ὅπως ὁλονῶν μας. Ὕστερα ἄρχισε νά πρήζεται. Ἔγινε νταούλι τό πόδι του. Αὐτός βάδιζε. Τώρα πού τόν παραστρίμωξε καί βγάζει νερό ἡ πληγή, ἀντί γιά πύο, κουτσαίνει καί βαδίζει πιό ἀργά.

Ὁ διοικητής βλέπει τή φάλαγγα νά καθυστερεῖ καί ψάχνει νά βρεῖ τό φταίξιμο.

—Ἐσύ καθυστερεῖς τή φάλαγγα; Γιατί βρέ παιδί μου δέν καθόσουν στό νοσοκομεῖο πού σούλεγα; Τί ἤθελες νάρθεις κοντά, νά πάθεις καί καμιά γάγγραινα, νά σοῦ κόψουν τό πόδι;

—Μά τί θές καί φωνάζεις τώρα σ. διοικητή ἀφοῦ ξέρεις; Ξεκολάω ἐγώ ἀπ' τό τάγμα; Καί ντίπ σακά-

της νά ἤμουνα θά σερνόμουν ἀπό πίσω ὄχι τώρα πού στέκομαι στά πόδια.

Ἔκανε μιά ὑπεράνθρωπη προσπάθεια, ἔσφιξε τά δόντια καί πάτησε σταθερά. Δέν κούτσαινε. Ἔπνιγε τόν πόνο.

—Καλά, τράβα καί θά βαδίσω κανονικά, εἶπε στόν ταγματάρχη.

—Δόσε τουλάχιστο τά πράγματά σου νά μή σέ κουράζουν.

—Σάματις τί βάρος ἔχω; δέν ἀξίζει. Ἄντε προχωρᾶτε.

Καί προχώρησε πνίγοντας καί τόν πόνο κι ἕνα βογγητό πού ἐρχόταν ἄθελα στό στόμα. Ἔκανε καμιά ἑκατοστή βήματα καί πάλι ξανακούτσαινε φοβερά. Ὕστερα διορθώνει τό βῆμα του λές καί θυμᾶται τήν ὑπόσχεση πού ἔδοσε.

Καί δεύτερος κουτσαίνει. Τί γίνεται τέλος πάντων; Εἶν' ἕνας νεαρός ἐπονίτης κοντός μέ σγουρά μαῦρα μαλλιά καί λεπτούς ὤμους. Δέν κουτσαίνει ἀλλά σέρνει μέ τό ζόρι τό δεξί πόδι του πού εἶναι ἀναίσθητο. Δέν τό ὁρίζει καθόλου.

—Θαρῶ, λέει, πώς δέν ἔχει καθόλου κρέας αὐτό τό κόκαλο. Τί διάβολο δέν τό καταλαβαίνω ἄν εἶναι δικό μου ἤ ξένο. Κοκάλωσε.

Τράβηξε μέ μιά κίνηση τό παντελόνι του. Παραλίγο νά ζαλιστῶ καί νά πέσω ἀπ' τό θέαμα. Τό κρέας ἀπ' τό πόδι εἶχε πραγματικά μελανιάσει κι εἶχε ἀνοίξει ἀπ' τό κρύο καί φαίνονταν μιά τρομερή πληγή ὡς τό κόκαλο. Οὔτε αἷμα, οὔτε τίποτα. Ἀνατρίχιασα.

—Καί πῶς βαδίζεις ρέ παιδάκι μου;

—Βαδίζω καλά. Ἀφοῦ σοῦ λέω δέν τό αἰσθάνομαι. Κάπου-κάπου νιώθω πώς κάτι λείπει κι ὕστερα ἕνας δυνατός πόνος δαγκώνει ὅλο τό πόδι. Μιά στιγμή κι σταματάει...

* * *

Στό μεγάλο μέγαρο πού έδρεύει ή διοίκηση τῆς 75ης μοναρχοφασιστικῆς Ταξιαρχίας στήν Καρδίτσα, ὑπάρχει ἀσυνήθιστη κίνηση. Ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοί καί στρατιῶτες ἀνεβοκατεβαίνουν τίς σκάλες ἀσταμάτητα.

Στό στενό δωμάτιο τοῦ ἀσύρματου βρίσκεται ἐκτός ἀπ' τόν ἀσυρματιστή ὁ ἐπιτελάρχης τῆς ταξιαρχίας κι ὁ ἴδιος ὁ ταξίαρχος. Ἡσυχία. Ἀκούγεται μόνο τό ρυθμικό τίκ-τάκ, τίκ-τάκ τοῦ ἀσύρματου καί μιά στενή χάρτινη λουρίδα ξετυλίγεται ἀργά-ἀργά.

—Τίκ-τάκ, τίκ-τάκ, τίκ-τάκ.

Κι ἡ κορδέλα ὅλο καί ξετυλίγεται καί δίνει τό ραδιογράφημα:

«Σ-υ-μ-μ-ο-ρ-ί-α Σ-ο-φ-ι-α-ν-ο-ῦ σ-υ-ν-ε-τ-ρ-ί-β-η. Ὑ-π-ο-λ-ε-ί-μ-μ-α-τ-ά τ-η-ς κ-α-τ-ε-υ-θ-ύ-ν-ο-ν-τ-α-ι π-ρ-ό-ς Ν-ι-ά-λ-α-ν. Ἐ-π-α-φ-ή μ-έ τ-μ-ῆ-μ-α μ-α-ς π-ο-ύ ἐ-σ-τ-ά-λ-η ε-ἰ-ς Ν-ι-ά-λ-α-ν ἀ-δ-ύ-ν-α-τ-ο-ς. Ὑ-π-ο-δ-ι-ο-ι-κ-η-τ-ή-ς 7-ῆ Τ-α-ξ-ι-α-ρ-χ-ί-α-ς.

—Εὖγε σας, γενναῖα παιδιά τῆς Ἑλλάδος, ἀναφωνεῖ ξέξαλλος ὁ ταξίαρχος τῆς 75ης Ταξιαρχίας. Εὖγε διά τό κατόρθωμά σας.

Τά συγχαρητήριά μου κύριε ἐπιτελάρχα. Διά τήν συντριβήν τῶν συμμοριτῶν συνετέλεσε καί ἡ δική σας συμβολή. Νά ὀργανώσετε δι' ἀπόψε ἑσπερίδα εἰς τό μπάρ «Αἴγλη» καί νά καλέσετε τούς ἀξιότιμους κυρίους καί κυρίες τῆς πόλης διά νά πανηγυρίσωμεν τό χαρμόσυνον γεγονός.

Ὁ ἀσύρματος ἄρχισε ξανά νά δουλεύει.

—Τίκ-τάκ, τίκ-τάκ, τίκ-τάκ.

Μεταδόσατε, λέει ὁ διοικητής τῆς ταξιαρχίας.

«Ὑποδιοικητήν 75ης Ταξιαρχίας. Στόπ. Διαβιβάσατε θερμά συγχαρητήριά μου εἰς ἅπαντας τούς ὁπλίτας καί τούς βαθμοφόρους τῆς Ταξιαρχίας. Ἡ πατρίς τούς εὐγνωμονεῖ διά τό ἡρωικόν ἔργον των. Συνεχίσατε καταδίωξιν καί ὁλοκληρωτικήν συντριβήν συμμοριτῶν. Στόπ. Ἀναμένομεν νεωτέρας πληροφορίας σας. Στόπ.

Ὁ διοικητής τῆς 75ης Ταξιαρχίας
Συνταγματάρχης Καρρᾶς».

Κι ὁ ἀσύρματος μεταδίνει ἀργά-ἀργά τό τηλεγράφημα. Στήν πόρτα τοῦ ἀσύρματου κάποιο χτύπημα ἀκούγεται.

—Ἀλό. Ποιός εἶναι;

—Μοῦ ἐπιτρέπετε κύριε ταξίαρχε νά περάσω;

—Ἄ! Ὁ κύριος εἰσαγγελεύς. Ὁρίστε, ὁρίστε κύριε Παπαναστασίου. Ὁρίστε. Ἀνησυχεῖτε καί σεῖς μέ μᾶς. Περᾶστε, περᾶστε, καθῆστε. Ἔχομεν χαρμοσύνους εἰδήσεις.

—Συνετρίβησαν; Ὁλοκληρωτικῶς;

—Σχεδον. Ὑπολείμματα κατευθύνονται πρός Νιάλαν. Καί εἰς τήν Νιάλαν ἐστάλη ἐγκαίρως τμῆμα μας διά νά ἐμποδίσει τήν δίοδον καί νά καταφέρει τό ὁριστικόν χτύπημα.

—Τά συγχαρητήριά μου διά τόν ἄθλον σας κύριε ταξίαρχε. Σᾶς σφίγγω τό χέρι ἀπό μέρους τῶν ἐθνικοφρόνων τῆς πόλεως.

—Εὐχαριστῶ, εὐχαριστῶ. Μᾶς ὑποχρεώνετε.

Καί γυρνώντας στόν ἀσυρματιστή:

—Ἐπαφή μέ τό τμῆμα πού ἐστάλη εἰς Νιάλαν. Ξέρεις τά στοιχεῖα.

—Ἀσφαλῶς.

—Γρήγορα λοιπόν. Ἄντε μπράβο.

—Ἐμπρός, ἐμπρός, ἐμπρός. Ποσειδών, Ποσειδών. Σᾶς καλεῖ ὁ Τίγρις. Σᾶς καλεῖ ὁ Τίγρις.

—Ἔδοσα ἐντολήν κ. εἰσαγγελεῦ νά ὀργανωθεῖ ἐσπερίς διά τήν νίκην μας. Ἐλπίζω νά μᾶς τιμήσετε μετά τῆς συζύγου σας.

—Βεβαιότατα, βεβαιότατα κύριε ταξίαρχε. Ἔχομεν ὑποχρέωσιν νά ἑορτάσομεν τήν νίκην τοῦ στρατοῦ μας.

—Ἐμπρός, ἐμπρός, ἐμπρός, ἐδῶ Τίγρις, ἐδῶ Τίγρις. Ποσειδών, Ποσειδών. Περίμενε, Περίμενε.

—Κύριε διοικητά. Ἔχω ἐπαφή.

—Νά μᾶς πληροφορήσουν ποῦ εὑρίσκονται.

—Ποσειδών, Ποσειδών, γράφε.

«Διοικητής 75ης Ταξιαρχίας ζητᾶ νά πληροφορηθεῖ τό γρηγορότερον ποῦ εὑρίσκεσθε. Ἄν φτάσατε εἰς προορισμόν σας».

Κι ἡ κορδέλα ἄρχισε ξανά νά ἁπλώνεται σιγά-σιγά:

«Ὥ-ρ α 18 τ-ῆ-ς 12 Ἀ-π ρ-ι-λ-ί-ο-υ κ-α-τ-α-λ-ά-β-α-μ-ε α-ὐ-χ-έ-ν-α. Ἀ-ν-α-μ-έ-ν-ο-μ ε-ν ὑ-π-ο-λ-ε-ί-μ-μ-α-τ-α σ-υ-μ-μ-ο-ρ-ι-τ-ῶ-ν μ-έ τ-ό-ν δ-ά-κ-τ-υ-λ-ο-ν ε-ἰ-ς τ-ή-ν σ-κ-α-ν-δ-ά-λ-η-ν. Σ-υ-ν-τ-ρ-ι-β-ή τ-ω-ν ἀ-ν-α-π-ό-φ-ε-υ-χ-τ-ο-ς. Στόπ.

Ταγματάρχης Ἀλευρᾶς».

—Ὥστε λοιπόν, εἶπε ὁ ταξίαρχος στρεφόμενος πρός τόν εἰσαγγελέα, τό τέλος των θά εἶναι ὄχι ἁπλῶς οἰκτρόν ἀλλά οἰκτρότατον.

—Μεταδόσατε ἀσυρματιστά.

—«Ταγματάρχην Ἀλευρᾶν. Στόπ.

Μέ ὑπολείμματα συμμοριτῶν εὑρίσκεται καί ὁ ἀρχισυμμορίτης Σοφιανός. Παρακαλῶ κεφαλήν του ἀποστείλατε ἐνταῦθα ἀνέπαφον μέ προσωπικήν σας εὐθύνην. Στόπ.

Δ/τής 75ης Ταξιαρχίας
Συνταγματάρχης Καρρᾶς».

* * *

Τό νιόχτιστο τριόροφο χτίριο ὅπου στεγάζονταν τό καφέ-μπάρ «Αἴγλη» ἀστραποβολοῦσε ἀπ' τά φῶτα καί τήν πολυτέλεια. Στήν αἴθουσα τοῦ χοροῦ καί στούς διαδρόμους πού ἦταν κατάγιομοι ἀπό κυρίες μέ ἀκριβές ἔξωμες τουαλέτες, ἀπό κυρίους μέ τά παμπάλαια φράκα τους καί ἀπό ἀξιωματικούς μέ τά γυαλισμένα κουμπιά καί τίς μεγάλες στολές, ξεχύνονταν ὁλοῦθε ἡ μουσική, τά γέλια, τά πειράγματα, τό κέφι. Γαργαλιστική ἡ ἀτμόσφαιρα. Ὅλα ἐδῶ σέ παρακινοῦ-

σαν ν' ἀφήσεις λίγο τό σχοινί ν' ἀφεθεῖς στίς ἀξιώσεις ἑνός τέτιου γλεντιοῦ.

Ὁ διοικητής τῆς ταξιαρχίας, ἕνας κοντόχοντρος ἄντρας μέ γκρίζα μαλλιά, μέ βαθουλωτά μάτια καί πλατσωτή μύτη ἔδινε τήν ἐντύπωση παλιοῦ τσαμπάση, πού τούλειπε μόνο τό στριφτό μουστάκι καί τό μπαστούνι, μπῆκε μεγαλοπρεπής κι ἔριξε μιά ματιά στή σάλα τοῦ χοροῦ. Ἡ σάλα ἄστραφτε ἀπ' τά λογῆς-λογῆς χρώματα καί τά ζευγάρια κινοῦνταν καί χάνονταν σά σκιές! Ὡστόσο προτίμησε νά μπεῖ στό μπάρ. Κι ἐδῶ ζωηρή κίνηση. Τά περισσότερα τραπέζια ἦταν πιασμένα ἀπό παρέες κυρίων τοῦ «καλοῦ» κόσμου. Μόλις μπῆκε σηκώθηκαν νά τοῦ προσφέρουν τή θέση τους. Χαιρέτησε στρατιωτικά καί κάθησε σ' ἕνα μοναχικό τραπέζι.

—Σαμπάνια, πρόσταξε τό γκαρσόν πού πλησίασε.

Τά μάτια του κόλησαν στήν αἴθουσα τοῦ χοροῦ πού χωρίζονταν μέ μιά διάφανη τζαμαρία. «Νά μή φέρω μαζί μου καμμιά φιλενάδα», μουρμούρισε. «Τί βλάκας. Θά ψωνίσω ὅμως, δέ γίνεται. Θά ψωνίσω καινούργια διά τήν νίκην».

Ἄδειασε μονορούφι τό πρῶτο ποτήρι. Γέμισε δεύτερο καί τό κατέβκσε καί κεῖνο μονοκοπανιᾶς. Τό ταβάνι ἄρχισε νά στριφογυρίζει. «Μπά, ζαλίστηκα κιόλας, μουρμούρισε. Καιρός νά κάνω πρόποσιν». Γέμισε τό τρίτο ποτήρι, σηκώθηκε ὄρθιος καί ἀποτεινόμενος στούς προσκεκλημένους εἶπε:

—Κύριοι. Πίνω εἰς ὑγείαν τῶν ἑνόπλων δυνάμεών μας. Ὁ θεός νά τίς ἔχει ἀκατανίκητες. Σᾶς ἀγγέλω ἀπόψε ὅτι οἱ συμμορίται ἐξολοθρεύθησαν! Εἰς ὑγείαν σας!

Οἱ ἄλλοι σήκωναν τά ποτήρια τους καί τά τσούγκριζαν.

—Εἰς ὑγείαν τοῦ ἐνδόξου στρατοῦ μας. Πάντα δάφνας νά δρέπει.

Ὁ κοντόχοντρος συνταγματάρχης βγῆκε ἀπ' τό

μπάρ καί σχεδόν τρικλίζοντας μπῆκε στήν αἴθουσα τοῦ χοροῦ. Ὡραῖες κυρίες καί δεσποινίδες ντυμένες κομψά φιγουράριζαν στήν αἴθουσα καί χάνονταν μές στήν παθητική μελωδία τῆς μουσικῆς. Ἄλλα ζευγάρια σκουντουφλοῦσαν πάνω σ' ἄλλα κι «ἄθελα» ἡ ντάμα ἔπεφτε στήν ἀγκαλιά τοῦ καβαλιέρου κι «ἄθελα» τά χείλη τοῦ ἑνός ἀκουμποῦσαν στά χείλη τοῦ ἄλλου. Περιέφερε τή ματιά στά ζευγάρια καί μιά βλαστήμια ξέφυγε ἀπ' τό στόμα του σάν ἀντίκρυσε τήν παλιά φιλενάδα του νά χορεύει μ' ἕνα νεαρό ὑπολοχαγό.

—Π... Θά μοῦ τό πληρώσεις μούγγρισε.

Κείνη τήν ὥρα στήν αἴθουσα μπῆκε μιά νεαρή κοπέλα ἴσαμε 20 χρονῶν. Ὄμορφη σά θεά. Εἶχε ἕνα πρόσωπο γοητευτικό μέ κατάμαυρα μάτια, λεπτά περιποιημένα φρύδια καί ὁλόγιομα χείλη. Φοροῦσε ἕνα θαυμάσιο μεταξωτό φουστάνι πού ἄφηνε νά φαίνονται οἱ γραμμές τοῦ σώματός της καί τό πλούσιο στῆθος της κι εἶχε ριγμένα πίσω τά μαλλιά γιά νά τήν κάνουν πιό ξωτική.

Ὁ ἀσχημομούρης συνταγματάρχης τρελάθηκε. Τή γνώριζε λίγο ἀπό κάποια ἄλλη συνάντηση, ὡστόσο τότε δέν τοῦχε χτυπήσει τόσο στό μάτι. Τήν πλησίασε κι ὑποκλίθηκε:

—Χορεύουμε; Δέ θ' ἀρνηθεῖτε δεσποινίς, Λίλια.

—Εὐχαρίστως, εἶπε, ἡ κοπέλα ἀφήνοντας ἕνα ἐλαφρό χαμόγελο νά διαγραφεῖ στά χείλη της τά κερασένια.

Κι ἁδράζοντάς την ἀπ' τή μέση ὁ συνταγματάρχης χάθηκε μέσα στό πλῆθος τῶν ζευγαριῶν.

—Τί κάνει ὁ μπαμπάς σας;

—Πολύ ὡραῖα.

—Κι ἡ μαμά σας;

—Θαυμάσια.

—Πῶς πᾶτε μέ τίς ἐξετάσεις σας;

—Λαμπρά. Ἄριστα. Ξέρετε ὁ μπαμπάς μου γνωρίζει ὅλους τούς καθηγητές μου στό πανεπιστήμιο.

—Ἐκτιμῶ πολύ τό μπαμπά σας γιατί εἶναι περίφημος ἄνθρωπος.

—...

—Θά καταδεχόσαστε νά μέ κάνετε ἀπόψε παρέα στό τραπέζι; Εἶμαι μόνος, ὁλομόναχος. Καί ξέρετε πόσο μέ πλήττει ἡ μοναξιά.

Ἡ κοπέλα ἔκανε μιά γκριμάτσα καί πρόστεσε:

—Ἀφοῦ τό θέλετε.

Τήν πῆρε ἀπ' τό χέρι καί τράβηξαν γιά τό μπάρ. Τό γλέντι εἶχε ἀνάψει παντοῦ καί τό πιοτό εἶχε ἀνάψει τά μυαλά καί τίς αἰσθήσεις τῶν ἀνθρώπων. Στίς πολυθρόνες τοῦ μπάρ ἦταν τώρα ξαπλωμένοι, ξεκούμπωτοι, ξεγραβατωμένοι, ἀναμαλλιασμένοι. Στό πάτωμα πεταμένες ρεπούμπλικες καί γυναικεῖα καπέλα μαζί. Μεθυσμένες γυναῖκες πέφτανε προκλητικά πάνω στούς ἄντρες πού δέν καταλάβαιναν πιά τίποτα ἀπ' τό πολύ πιοτό.

—Εἰς ὑγείαν τοῦ στρατοῦ μας. Πάντα δάφνας νά δρέπει, οὔρλιαξε βραχνά κάποιος ἡλικιωμένος πεσμένος μπρούμυτα στό τραπέζι.

Κάθησαν στό τραπέζι. Ὁ συνταγματάρχης παράγγειλε κι ἄλλη σαμπάνια.

—Ξέρετε, δέν πίνω, εἶπε συνεσταλμένα τό κορίτσι.

—Θά πιεῖτε, δέ θά μοῦ χαλάσετε τό κέφι.

Ἤπιε ἕνα ποτήρι. Καί δεύτερο.

—Ἄς τά ξανατσουγκρίσουμε εἶπε κι ἀκούμπησε τή χερούκλα του στόν λεπτοκαμωμένο ὦμο τῆς Λίλιας.

Ἄδειασαν καί τό τρίτο. Ἔσκυψε στ' ἀφτί της καί ψιθύρισε.

—Πόσο ὄμορφη εἶστε ἀπόψε Λίλια. Ὅσο ποτέ. Μοιάζετε μέ τή θεά Ἀφροδίτη.

—Μέ εἰρωνεύεστε.

—Σᾶς μιλάω σοβαρά.

Στό μπάρ μπῆκε ὁ ἀσυρματιστής κρατώντας ἕνα λεπτό χαρτί.

—Ὅρίστε εἶπε στό συνταγματάρχη, ψυχρά.

Ὁ συνταγματάρχης πῆρε τό σημείωμα στά τρεμουλιάρικα χέρια του.

«Αὐχένας Νιάλας. Πάγωσαν πέντε ὁπλίται μας. Ἀδύνατον νά ἀνθέξωμεν εἰς τήν θύελλαν καί τόν παγετώνα. Θά ἀποθάνωμεν ἀπαξάπαντες ἐάν δέν ἀποσυρθῶμεν ἐκ τοῦ αὐχένος εἰς ἀντικλεινάς. Περιμένομεν ἐντολάς σας. Συμμορίται εἰσέτι δέν ἐνεφανίσθησαν. Πιθανῶς παρεσύρθησαν ὑπό τοῦ ἰσχυροῦ ἀέρος εἰς ἀπόκρημνον πλαγιάν Νιάλας. Στόπ.

Ταγματάρχης Ἀλευρᾶς».

—Καλά-καλά. Ἄς περιμένουν. Ἀφῆστε με τώρα ἥσυχον νά ἑορτάσω τήν νίκην. Διά δευτέραν φοράν νά μή μέ ἐνοχλήσετε.

Ὁ ἀσυρματιστής χαιρέτησε κι ἔφυγε γιά τό δωμάτιό του. Στόν ἀσύρματο εἶχε ξετυλιχθεῖ μιά καινούργια μακριά κορδέλα.

«Ψύχος δριμύτατον ἐνέσκηψεν. Κινδυνεύει ἡ ζωή μας. Ἀποστείλατε τό ταχύτερον τμῆμα πρός βοήθειαν. Ἀδύνατος ἡ παραμονή μας εἰς αὐχένα.

Ταγματάρχης Ἀλευρᾶς
ὥρα 24, 12/4/47».

Κι ὁ ἀσυρματιστής μεταδίνει ἀπό κεφαλιοῦ του. «Διοικητής ταξιαρχίας ἑορτάζει μετά ἐπισήμων πόλεως λαμπράν νίκην σας. Κρατήσατε θέσεις σας».

Καί πάλι φτάνει ἀπελπισμένη ἀπ' τίς μακρινές κορφές ἡ φωνή μέ τή λεπτή χάρτινη κορδελίτσα.

«Ἀδύνατον παραμείνωμεν. Ἀπωλέσαμεν ἄλλους τρεῖς ὁπλίτας καί ἕναν διμοιρίτην. Ἀποσυρόμεθα ὄπισθεν αὐχένος. Ἐλέγχομεν δίοδον συμμοριτῶν. Στόπ.

ὥρα 0,30, 13/4/47».

—Οὔφ, δέν πᾶτε στό διάβολο ὅλοι σας, ἔκανε ὁ ἀσυρματιστής κλείνοντας τό μηχάνημα. Ἐσεῖς σκοτώνεστε, κινδυνεύετε νά πεθάνετε καί οἱ διοικητές σας γλεντοκοπᾶν μέ τίς δεσποινίδες. Ξέρετε πόση ἀξία δίνουν γιά τό πετσί σας! Οὔτε μιά δεκάρα. Ἄι στό διάβολο ἄλλη μιά φορά!

Τήν ἴδια ὥρα στό καφέ-μπάρ «Αἴγλη» ὁ συνταγματάρχης στριμώχνονταν πιό κοντά στή μελαψή κοπέλα. Κάτι τόν ἔθελγε, τόν μεθοῦσε.

—Θά μοῦ θυμώνατε ἄν σᾶς ἔπιανα τό χέρι καί τό φιλοῦσα;

—Δέν ἀξίζει τόν κόπο, ἀπάντησε παιχνιδιάρικα τό κορίτσι.

—Γιά σᾶς ἴσως. Γιά μένα εἶναι ἕνα βῆμα γιά τήν εὐτυχία.

—Δέ μοῦ λέτε. Ἀπό πότε γίνατε τόσο συναισθηματικός;

—Πάντα ἤμουνα δεσποινίς. Ἀπό μικρό παιδί. Σκιρτοῦσε, χόρευε ἡ καρδιά μου ὅταν τύχαινε νά εἶμαι μέ δεσποινίδες.

—Ἔ, τότε ὁρίστε! καί τοῦ πρόσφερε τό χέρι της.

Ἐκεῖνος τόφερε στά παχύσαρκα χείλη του κι ἄρχισε νά τό ρουφάει ἀχόρταγα.

—Λίλια! Μέ μαγέψατε Λίλια. Ἄς πιοῦμε ἕνα ἀκόμα. Γέμισαν τά ποτήρια καί τά ξανάδειασαν. Τό κορίτσι ζαλισμένο τινάχτηκε ὄρθιο.

—Θέλω χορό, χορό, εἶπε καί τά λόγια της μπερδεύτηκαν στή γλώσσα.

—Καθῆστε. Ἀργότερα χορεύουμε. Ἄς πιοῦμε ἕνα ποτήρι ἀκόμα. Αὐτή ἡ σαμπάνια εἶναι θαυμάσια.

Ἤπιαν. Τό κορίτσι δέν κρατήθηκε κι ἔβαλε τά ξεφωνητά:

«Ταβερνιάρη κέρνα, κέρνα μας κρασί.
Πάρε τό ποτήρι σου καί κάθησε καί σύ».

ΑΡΧΕΙΟ ΚΚΕ

Κι ὁ συνταγματάρχης γελώντας σαρκαστικά συμπλήρωσε:

«Γιά τό χατήρι μιᾶς μικρῆς.
Ἔγινα μάνα μου μπεκρής».

—Λίλια. Πᾶμε στό σπίτι.

—Ὅπου θές, τραύλισε μεθυσμένη ἐκείνη.

Μιά πολυτελέστατη λιμουζίνα σταματοῦσε ὕστερα ἀπό λίγο ἔξω ἀπ' τό χτίριο πού ἔμεινε ὁ κύριος ταξίαρχος. Τή βοήθησε νά κατεβεῖ καί πιάνοντάς την ἀπ' τό χέρι τήν ἀνέβασε στά σκαλιά. Ἡ νεαρή Λίλια παραπατοῦσε. Μόλις μπῆκαν στό δωμάτιο ὕπνου τοῦ κ. ταξίαρχου σωριάστηκε σ' ἕνα ντιβάνι...

* * *

Ὅσο πλησιάζουμε στόν αὐχένα τό κρύο γίνεται πιό ἀνυπόφορο. Σφίγγουμε τά νεῦρα καί προχωροῦμε. Πιό μπροστά κάποιος τρικλίζει ἕτοιμος νά πέσει.

—Ποιός βαδίζει μπροστά ἀπ' τό Μῆτσο ρέ; φώναξα, κι ὁ ἀέρας μοῦ βούλωσε τό στόμα, κι ἔσφιξε ἀσφυχτικά τά πνευμόνια μου.

—Ἐγώ, ὁ Στέφανος ὁ ὁπλοπολυβολητής.

—Πρόσεξε τόν Πέτρο, θά πέσει.

Ὁ Στέφανος κοντοστάθηκε. Ἔσκυψε λίγο καί δίνοντάς του τήν πλάτη τοῦ εἶπε:

—Ἔλα. Κάτσε.

—Ὄχι ἄσε με. Ὅσο μπορῶ θά βαδίσω μόνος μου. Καλύτερα νά χαθεῖ ἕνας παρά δυό.

—Ἔλα πού σοῦ λέω, κάνε γρήγορα. Δέν εἶναι ντροπή.

Κι ὁ Πέτρος ἔγειρε στήν πλάτη τοῦ συναγωνιστῆ του σχεδόν ἀναίσθητος.

Μπροστά μου ἄκουσα δυό φωνές: Πέσανε κι ἄλλοι.

—Ποιοί;

—Ὁ Ταγκούλης καί ὁ Σούλας.

—Νά τούς φορτωθοῦμε ὥς τόν αὐχένα μήπως τούς συνεφέρουμε. Αὐτή εἶναι σοβαρή ἀπώλεια.

—Ἀδύνατο. Δέ μποροῦμε.

—Τί θά πεῖ δέ μποροῦμε; Πάρε τό Θανάση καί τό Δημήτρη τόν ἐπίτροπο.

—Ὁ Δημήτρης κουβαλάει στίς πλάτες τήν Καίτη.

—Τότε τόν Ἀριστοτέλη.

—Καλά.

Ἄλλοι δυό ἄνθρωποι βαδίζουν φορτωμένοι συντρόφους τους στίς πλάτες. «Θά βγοῦμε». Τό πεῖσμα τρανεύει σά βλέπεις νά χάνονται δίπλα σύντροφοί σου, παλιοί πολεμιστές τοῦ κόμματος. «Θά βγοῦμε γιά νά λογαριαστοῦμε μέ τό φασισμό».

Κι ἄλλος ἕτοιμος νά πέσει.

—Στάσου σύντροφε, μήν πέφτεις, φωνάζει πάλι ὁ Στέφανος. Ὁ λαός σέ καρτερεῖ. Στάσου.

Ὁ διπλανός του τόν σκουντάει, τόν σπρώχνει. Μά κεῖνος παραπατάει παραζαλισμένος.

—Ὄχι δέ θά πέσεις, λέει ὁ διπλανός. Καί χωρίς νά χάσει καιρό τόν ἁρπάζει παραμάσκαλα καί προχωρεῖ.

Ὅποιος διαβάζει αὐτές τίς γραμμές ἄς σκεφτεῖ: Νά περπατᾶς ὅλη τή νύχτα κάτω ἀπό τέτιες καιρικές συνθῆκες ξυπόλητος καί πεινασμένος, νᾶσαι πτῶμα στήν κούραση καί νά κουβαλήσεις κι ἄλλον ἄνθρωπο στήν πλάτη σου τή στιγμή πού μέ τό στανιό περπατᾶς ὁ ἴδιος εἶναι τάχα μπορετό; Καί ὅμως ἦταν.

Ὁ αὐχένας! Τό κλειδί τῆς σωτηρίας. Ἕτοιμος νά δρασκελίσει ὁ διοικητής τῆς φάλαγγας. Κοντοστέκεται μιά μόνο στιγμή παραζαλισμένος καί γυρνάει πρός τή φάλαγγα. Ἀπ' αὐτή τή λεβεντιά καί τό ἀπίστευτο θάρρος τῶν ἀλύγιστων μαχητῶν του ἀντλεῖ κι αὐτός περισσή δύναμη, ἀντρειεύει:

—Ἄντε παλικάρια μου, ἄντε λεβέντες μου, φωνάζει συνεπαρμένος ἀπ' τόν ἐνθουσιασμό. Ἕνα ἄλμα ἀκόμα καί τελειώνουν ὅλα.

Ἕνα ἄλμα.

Μά ἡ φύση λές συμμάχησε κι αὐτή μέ τόν ἐχθρό

νά μᾶς ἀφανίσει. Βογγᾶνε οἱ λαγγαδιές, τά φαράγγια, τά διάσελα. Σειέται τό σύμπαν ἀπ' τό τρομερό μπουμπουνητό. Ὁ Αἴολος ἄνοιξε τ' ἀσκιά του γιά νά ξεχυθοῦν ὁρμητικά ἀπ' ὅλες τίς μεριές οἱ ἀγέρηδες καί νά σηκώσουν σφυρίζοντας δαιμονισμένα σέ πελώριες ἀδιαπέραστες στιβάδες τό σπειρωτό χιόνι. Τά τσουγκάρια ἀντιβουΐζουν καί τό βουητό τους μοιάζει μέ θρῆνο μέ κλάμα μωροῦ πούχασε τή μάνα του μέ μοιρολόγι. Σκούζουν τρομαγμένα στίς φωλιές τους τ' ἀγριοζούλαπα. Τά τσουγκάρια φοβισμένα θαρεῖς κι αὐτά ἀπ' τήν κοσμοχαλασιά, σκύβουν τίς κορφές τους λές γιά ν' ἀποφύγουν τή μανία καί τήν ὀργή τοῦ ἀγέρα. Ἕνας μαῦρος πουπουλένιος ὄγκος ἀκουμπάει στόν αὐχένα καί κλείνει τό δρόμο. Ὅλα μαῦρα. Μαῦρα κατάμαυρα. Μονάχα ἡ σκέψη μας, ἡ δική μας σκέψη μένει καθαρή. Ἄν τό κορμί τ' ἁλυσοδένει ἡ κούραση καί τό μουδιάζει ἡ νάρκη, ὡστόσο τό μυαλό ἀντιστέκεται καί δουλεύει κανονικά. Κι ἡ καρδιά χτυπάει τρελά, χοροπηδάει μ' αὐτή τή λαχτάρα καί τόν πόθο πού συμπυκνώθηκε πιά σέ μιά λέξη: «Ἕνα ἄλμα». Ἕνα ἄλμα ἀπ' τό θάνατο στή ζωή, στή νίκη. Ὄχι δέν πρέπει ἐδῶ στό τέλος νά παραδόσουμε τό πνεῦμα μας. Οἱ νεκροί μας πού κείτονται ἄταφοι στήν πλαγιά τῆς Νιάλας μᾶς παραγγέλνουν νά κάνουμε κι αὐτό τό ἄλμα στ' ὄνομά τους, στ' ὄνομα τοῦ κόμματος, στ' ὄνομα τῆς νίκης. Δέ θά ὑποχωρήσουμε. Δέ θά παραβοῦμε τήν παραγγελία τῶν ἡρώων μας. Κι ἄς ρίξει τό καταπέτασμα ὁ οὐρανός κι ἄς ὀρθώσει μπροστά μας ὅσες φουρτοῦνες καί θύελες μπορεῖ. Θά δρασκελίσουμε.

Νάτος, πέρασε ὁ πρῶτος. Ὁ δεύτερος, ὁ τρίτος. Ὁ τέταρτος κοντοστάθηκε, ταλαντεύτηκε κι ἔχασε τήν ἰσορροπία του. Ποιός νά ἦταν; Ὁ Θανάσης ἄραγε; Μπά. Δέν εἶναι δυνατό νά ἔπεσε ὁ Θανάσης, αὐτό τό ἀνυπόταχτο παλικάρι. Σά σκιές παρουσιάζονται οἱ ἄνθρωποι μιά στιγμούλα κι ὕστερα χάνονται μέσα στή μαυρίλα.

Νᾶμαι ἀκριβῶς κατάκορφα στή Νιάλα. Ἕτοιμος νά κάνω ἕνα βῆμα γιά τή ζωή. Οἱ δυνατοί ἀγέρηδες μέ πετᾶνε πότε δῶ καί πότε κεῖ σά μπάλα. Δέ μπορῶ νά στεριώσω σταθερά τά πόδια μου γιά νά δρασκελίσω. Πιάνομαι. Ἀπό ποῦ; Ἀπ' τό ὅπλο καί τή χλαίνη μου. Τί ἀστεῖο. Εἶναι καί γιά γέλια καί γιά κλάματα. Μά εἶναι γιά θαυμασμό αὐτή ἡ σκηνή κι ὄχι γιά λύπηση. Νά παραδέρνεις μέσα στό σίφουνα καί νάχεις ἀκόμα τό κουράγιο νά πιαστεῖς ἀπό κάπου γιά νά γλυτώσεις. Τό αἷμα ἀνέβηκε στό κεφάλι. Τά μηνίγγια χτυπᾶνε δυνατά σά νά σπάσουν καί τά δόντια τρίζουν παράξενα. Παραλύουν τά μέλη. Ξαφνικά ὅλα ἀρχίζουν νά χοροπηδᾶνε γύρω καί σιγά-σιγά νά χάνονται. Κι ὁ δρόμος καί τό χιονοσύννεφο κι οἱ πελώριες στῆλες καί τά μουγγρητά καί τ' ἀλαλητά τῶν ἀγέρηδων. Γιά ποῦ τραβάω; Γιά τήν αἰωνιότητα; Ἡ φύση πασχίζει νά μέ γονατίσει νά προσκυνήσω τήν ἀκατανίκητη δύναμή της. Μά ὑπάρχει στόν κόσμο κάποια ἀόρατη δύναμη πιό τρανή ἀπ' ὅλες τίς δύναμες, ἱκανή νά κινήσει βουνά. Εἶναι ἡ δύναμη τῆς θέλησης. Στό στοιχειό τῆς φύσης καί σέ κάθε στοιχειό μονάχα ὅταν ἀντιπαρατάσσεις τό δικό σου στοιχειό τῆς θέλησης μπορεῖς νά βγεῖς νικητής καί νά θριαμβεύσεις. Κι οἱ κομμουνιστές ἔχουν πάντα ἑτοιμοπόλεμο τό στοιχειό τῆς θέλησης.

Καί σ' αὐτή τήν κρίσιμη ὥρα πού ἡ ζωή πάλαιβε μέ τό θάνατο ἀπεγνωσμένα μπῆκε στή μέση ἡ θέληση νικήτρια τοῦ χάρου.

Δρασκελάω. Γέρνω ἀπ' τήν ἄλλη μεριά καί κατρακυλάω τόν κατήφορο γιομάτος χαρά κι ἱκανοποίηση. Ἡ θύελα μαίνεται πίσω μου. Μά ἐδῶ εἶναι ἥσυχα. Κάπου κοντά ἀκούω φωνές καί σφυρίγματα. Εἶν' αὐτοί πού πέρασαν. Πόσο ξεκόπηκα ἀλήθεια ἀπ' τή φάλαγγα! Βιάζομαι. Τούς φτάνω. Μά αὐτοί δέν προχωροῦν ἄλλο. Ἔχουν κάνει στάση στήν πλαγιά καί περιμένουν τόν ὑπόλοιπο κόσμο. Τούς ζυγώνω. Τό θέα-

μα πού ἀντίκρυσα μέ συγκλόνισε σύγκορμα. Καμιά δεκαριά σύντροφοί μας ἀραδιασμένοι καταγῆς σπαρταρᾶνε σάν τά ψάρια. Στά μάτια τους ἁπλώθηκε ἡ γυαλάδα τοῦ θανάτου. Μά δέν κάνει νά τούς ἀφήσουμε.

—Σύντροφοι, λέει συγκινημένος ὁ διοικητής καί δυό χοντρά δάκρυα κυλᾶν στά κόκκινα μάγουλά του. Πρέπει νά τούς μεταφέρουμε ὡς τή χαράδρα. Μποροῦμε, ἔχουμε τόν καιρό νά τούς συνεφέρουμε. Ὅμως μήν ἀργοποροῦμε. Ὅποιος νιώθει τόν ἑαυτό του γερό ἄς φορτωθεῖ ἀπό ἕνα σύντροφο.

Καί πρῶτος φορτώθηκε ὁ ἴδιος τόν πιό βαρύ, καί πῆρε τό δρόμο τῆς χαράδρας.

—Θά μείνεις ἐσύ, μοῦ λέει, ὥσπου νά τούς πάρουν ὅλους κι ὕστερα θαρθεῖς μαζί μας. Τούς φορτώθηκαν ὅλους. Κι ὁ Δημήτρης ὁ ἐπίτροπος τῆς διμοιρίας τήν Καίτη του πού ἀκόμα δέν εἶχε ξεψυχήσει. Ἡ καρδιά της χτυποῦσε ἀργά-ἀργά, σιγανά. Ἔμειναν μόνο δυό κουφάρια στή σειρά. Τοῦ Σούλα καί τοῦ Ταγκούλη. Ἡ ζωή τούς εἶχε ἀφήσει γιά πάντα. Στάθηκε ἀδύνατο νά τούς κρατήσουμε ζωντανούς.

Κι ἡ φάλαγγα ἀραδιάζει, ἀραδιάζει ἀσταμάτητα. Κάποιος σκοντάφτει, πέφτει καί ξανασηκώνεται γιά νά συνεχίσει τήν πορεία του. Πέρασαν ὅλοι. Κατηφορίζω κεφάτος. Στήν πλαγιά ἀντιλαλοῦνε τά τραγούδια, τά γέλια τῆς φάλαγγας πού μονομιᾶς ζωήρεψε. Χάθηκαν ὅλα. Κι ἡ κούραση κι ὁ ὕπνος. Ξεχάστηκε ἡ πείνα, ὁ κίνδυνος. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι σίδερο. Τό μεγαλύτερο θηρίο τῆς φύσης.

Στά καλύβια τῆς Σιάικας, συγκεντρώνεται ἡ φάλαγγα. Βρίσκω τό Θανάση καί τόν ἀγκαλιάζω πλημμυρισμένος ἀπό ἀγαλλίαση. Μόλις κατέβασε τό ὁπλοπολυβόλο του ἀπ' τόν ὦμο. Δέν τό εἶχε δόσει σέ κανένα.

—Κι ἐγώ σέ σκεφτόμουν σέ κάθε βῆμα Θανάση!

—Δέν εἶχα ἀνάγκη, ἐγώ φοβόμουνα ἐσένα περισσότερο μήν πάθεις κακό. Ἐγώ σάν πεισματώσω μιά

φορά ἄς ρίξει καλαπόδια ὁ οὐρανός, δέν ἔχω ἀνάγκη, εἶπε ἁπλά.

—Κι ἡ Καίτη τοῦ Δημήτρη ποῦ εἶναι; Τί ἀπόγινε;

—Ζεῖ!

—Συνῆλθε;

—Λιγάκι. Ὅμως παραμιλάει. Κι ὁ Δημήτρης γονατιστός δίπλα της τῆς χαϊδεύει τά χέρια, τά μαλλιά συγκρατώντας τούς λυγμούς. Ἴσως νά μή ζήσει.

—Πᾶμε.

Σέ μιά καλύβα ἀχυρένια ἦταν ξαπλωμένη ἡ καινούργια ἀντάρτισσα τοῦ τάγματός μας καί πάνω ἀπ' τό κεφάλι της χωρίς νά σηκώσει τά μάτια ὁ ἐπίτροπος τῆς διμοιρίας μας.

—Δημήτρη!

—Γειά σας, λέει καί κρύβει ἕνα δάκρυ.

—Τί γίνεται ἡ Καίτη;

Μᾶς ἔδειξε μέ τά μάτια τήν κοπέλα πού κειτονταν μισολιπόθυμη. Δέν κινοῦνταν καθόλου. Ἔριξα μιά πονεμένη ματιά στό Δημήτρη πού κάθονταν σκυφτός δίπλα της κι ὕστερα ἡ ματιά μου συναντήθηκε μέ τή ματιά τοῦ Θανάση. Κουνήσαμε κι οἱ δυό τό κεφάλι.

—Ἀγαπῶ τή ζωή, ψιθύριζε ἡ κοπέλα σά νά νειρευότανε. Θέλω νά ζήσω γιά νά χαρῶ τήν εὐτυχία πού φτιάνουμε μέ τά χέρια μας. Νά εἶσαι γεωπόνος ἐσύ Δημήτρη κι ἐγώ ὁδηγός σέ μιά μεγάλη θεριστική μηχανή. Καί νά περνῶ μέ φόρα δίπλα σου νά σοῦ λέω: «Γιά δές τί περήφανα δουλεύει ἡ μηχανή μου. Ἕνα μέ τήν καρδιά μου». Μά τώρα δέ γίνεται. Γιατί σφυρίζει ἔτσι ὁ ἀέρας; Κλεῖστε ἀπό παντοῦ τίς πόρτες. Νά μήν ἀκούω. Σκεπᾶστε με μέ παπλώματα νά μήν κρυώνω.

—Μά δέν ἔχει ἀέρα χρυσή μου. Ἡ φωτιά καίει. Δέν κάνει πιά κρύο.

—Κρυώνω, κρυώνω. Σκεπάστε με Δημήτρη, μή

μ' ἀφήνεις νά φύγω. Δημήτρη... Δημήτρη... Κι ἔγειρε τό κεφάλι στόν κόρφο του. . . . . .

. . . . . .

Ἡ θύελα κόπασε πιά. Τά στοιχειά ἀνίσχυρα νά μᾶς καταβάλουν κατέθεσαν ἠττημένα τά ὅπλα τους. Μάζεψε κι ὁ Δίας τούς κεραυνούς του κι ὁ Αἴολος τούς ἀέρηδές του. Ὁ οὐρανός γαλήνεψε καί πῆρε κιόλας τό γαλάζιο του χρῶμα. Ἕνα καθαρό, ἀλλά παγερό, ἀνοιξιάτικο δειλινό μᾶς ἔστελνε τό παρήγορο χαμόγελό του. Τά βουνά ὁλόγυρά μας εἶχαν ξαλαφρώσει ὁριστικά ἀπ' τά τελευταῖα ἀπομεινάρια τῆς ὁμίχλης κι ὀρθώνονταν τώρα ἀγέρωχα μ' ὅλο τό ἄγριο μεγαλεῖο τους. Ἀπ' τό κοκκινωπό χρῶμα πού πῆραν οἱ κορφές τῶν βουνῶν καταλάβαινες ὅτι ἔγερνε νά βασιλέψει ὁ ἥλιος. Ἡ μέρα τῆς 13 τοῦ Ἀπρίλη τοῦ 1947 περνοῦσε πιά στή μνήμη μας σάν μιά μέρα τρομερῆς σύγκρουσης μέ τά στοιχειά τῆς φύσης. Σάν μιά μέρα σημαντικῆς μας νίκης.

Τό τάγμα παρατάσσεται γιά προσκλητήριο κι ἀπό γύρω οἱ πολίτες τό καμαρώνουν. Μά τί γίνεται; Στή θέση τοῦ 3ου λόχου δέν παρουσιάζεται κανένας. Ὁ 3ος λόχος λείπει ὁλόκληρος. Μιά τρομερή σιωπή ἁπλώθηκε. Πάψανε καί τά γέλια κι οἱ φωνές καί τά λιανοτράγουδα. Ἀνησυχία μᾶς ἔπιασε ὅλους. Τί ἔγινε ὁ 3ος λόχος; Χάθηκε;

—Τσιρώνης! φωνάζει δυνατά ὁ ταγματάρχης.

—!!!...

—Κουσάντζα!

—!!!....

—Χαλκιᾶς!

—!!!...

Ἀπόντες, κι αὐτοί λείπουν...

—Τούς εἶδα πρίν νά διαβοῦμε τόν αὐχένα σύντροφε διοικητή, λέει κάποιος μαχητής. Καί τόν Τσιρώνη καί τήν Κουσάντζα καί τούς ἄλλους. Καταπόδι μου

ἔρχονταν δυό-τρεῖς σύντροφοι κι ὕστερα ἄρχιζε ὁ λόχος τοῦ Ἑρμῆ.

—Τόν Ἑρμῆ τόν εἶδες;

—Ἦταν ἐπικεφαλῆς τοῦ λόχου του.

—Καί ποιοί βάδιζαν πίσω ἀπό σένα;

—Ὁ Γρίβας, ὁ Κατσώνης καί παραπίσω ὁ Σιακάρας.

—Εἶναι δῶ αὐτοί;

Δυό μαχητές πετάχτηκαν ἀπ' τήν παράταξη.

—Ἐδῶ εἴμαστε σ. διοικητή. Ὁ Γρίβας κι ὁ Κατσώνης.

—Ὁ Σιακάρας;

—Πάγωσε τήν ὥρα πού περνούσαμε τόν αὐχένα.

Ὁ ταγματάρχης κούνησε ἀπελπισμένα τό κεφάλι. Στό μυαλό του σχηματίστηκε ἡ εἰκόνα τοῦ τί εἶχε συμβεῖ.

Ξαφνικά ἀπ' τήν κορφή τῆς Νιάλας ἔφτασε ὁ ἦχος ντουφεκιῶν. Τί εἶχε συμβεῖ;

Ὁ λόχος τοῦ Ἑρμῆ βάδιζε στήν ὀπισθοφυλακή τῆς φάλαγγας. Στόν αὐχένα σκούντησε πάνω σ' ἕνα παγωμένο. Ἡ φάλαγγα εἶχε κοπεῖ. Δρασκέλισε ὁ Ἑρμῆς πάνω ἀπ' τό ξεπαγιασμένο πτῶμα τοῦ συντρόφου καί πέρασε στήν ἄλλη πλαγιά, περιμένοντας τό λόχου. Ὁ ἕνας ὕστερα ἀπ' τόν ἄλλο πέρασαν ὅλοι οἱ ἄντρες του καί τά 13 στελέχη τῆς Καρδίτσας πού εἶχε μαζί του. Ὁ Τσιρώνης, ἡ Κουσάντζα, ὁ Γαλανίτσας κι οἱ ἄλλοι. Ὅμως κατά ποῦ νά πάει. Ἡ φάλαγγα οὔτε φαίνεται οὔτε ἀκούγεται μέσα σ' ἐκεῖνο τό κακό. Πῆρε τό μονοπάτι πού διακρινόταν μόλις λίγο καί προχώρησε. Πατήματα πουθενά. «Σίγουρα χάσαμε τό δρόμο» σκέφτηκε. Καί τώρα; Προχώρησαν ἀκόμα μερικά μέτρα. Καί ξαφνικά ἀντίκρυσαν ἀντίσκηνα. Ἐχθρικά ἀντίσκηνα. Σκορπᾶνε μέσα σ' αὐτά. Τί νά δοῦν; Φαντάροι κουκουλωμένοι μέ κουβέρτες καί χλαῖνες, εἶχαν μόνο τά μάτια ξεσκέπαστα καί καρτεροῦσαν μοιρολατρικά τό θάνατο. Ξυλιασμένοι κι ἐκεῖνοι, πουντιασμένοι κι οἱ δικοί μας.

Οὔτε τούς μιλᾶνε οὔτε τούς πυροβολᾶνε. Οὔτε κι οἱ δικοί μας ἀνοίγουν τό ὅπλα τους. Τά ὅπλα συμφώνησαν αὐτήν τήν ὥρα κάτω ἀπ' τή βία τῆς φύσης νά μή μιλήσουν γιά τό θάνατο. Πάγωσαν. Δέ λειτουργεῖ τίποτα.

Βουβή ἀνακωχή!

Σαστισμένοι οἱ φαντάροι κοιτᾶνε τούς μαχητές τοῦ ΔΣΕ νά κατεβάζουν τούς γυλιούς τους καί ν' ἀποθέτουν τά ὅπλα τους σά νᾶναι παλιοί γνώριμοι ἤ νοικοκύρηδες στίς σκηνές. Παίρνουν κι αὐτοί θάρρος. Ξεκουκουλώνονται.

—Εἴμαστε ἀδέρφια λένε, μή μᾶς πειράζετε, οὔτε μεῖς θά σᾶς πειράξουμε.

—'Αδέρφια, ἀδέρφια ἀπαντᾶνε οἱ δικοί μας.

—Καθῆστε ἀπόψε νά περάσει αὐτό τό κακό καί τό πρωί σάν καλοσυνέψει ὁ θεός φύγετε. Κάθησαν, ἀγκαλιάστηκαν σάν πραγματικά ἀδέρφια πού εἶχαν χρόνια ν' ἀνταμωθοῦνε.

Τέτιο πράγμα δέ ματαγνώρισε ἡ ἱστορία.

—'Αδέρφια, πεινᾶτε νά σᾶς δόσουμε ψωμί καί κονσέρβες;

—Ὄχι, σᾶς εὐχαριστοῦμε παιδιά, δέν πεινᾶμε. Εἴμαστε χορτάτοι.

Κι ἄς τούς θέριζε τά σωθικά ἡ πείνα. Δέν καταδέχτηκαν νά πάρουν τό ψωμί τῶν φαντάρων.

—Ὄχι, ὄχι. Μιά πού εἶστε φιλοξενούμενοί μας θά πάρετε ἔστω λίγη σταφίδα καί λίγη σοκολάτα καί θά πιεῖτε λίγο κονιάκ.

—'Αμερικάνικες; εἶπε φουρκισμένος ἕνας μαχητής, μέ μιά κοψιά διακριτική στό πρόσωπο.

—Ὄχι ἀδερφέ! Δικές μας!

Ἕνας ξερακιανός στρατιώτης μέ ἀδύνατα κοκαλιάρικα δάχτυλα μοίραζε σταφίδες καί σοκολάτα κι ἕνας ἄλλος μ' ἕνα παγούρι κερνοῦσε κονιάκ.

Σέ μιά ἄκρη τοῦ ἀντίσκηνου κάθονταν πιασμένοι σφιχτά ἀπ' τά χέρια ἕνας φαντάρος κι ἕνας μαχητής τοῦ στρατοῦ μας. Ξαδέρφια, ἀπ' τό ἴδιο χωριό ἀντάμωσαν

σέ τοῦτο τόν κολασμένο βράχο γιά νά ποῦν τούς καημούς τους.

—Ἔχεις καιρό νά πᾶς στό χωριό;

—Κάπου ἕνα μήνα. Εἶχα πάει μέ διήμερη ἄδεια.

—Ἡ μάνα μου τί κάνει;

—Φυλακή εἶναι.

—Ζεῖ;

—Καλά εἶναι.

—Κι ὁ πατέρας;

—Τόν ἔστειλαν στό Μακρονήσι οἱ μαῦροι ἀπ' τό χωριό. Ὁ Γαλάνης τόν ἔφαγε.

—Δέν πῆραν κανένα γράμμα;

—Οὔτε εἴδησή του.

Σιωποῦν.

Ἕνας δικός μας σήκωσε τό παγούρι.

—Στήν ὑγεία μας συνάδερφοι. Στήν ὑγεία τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ καί τῶν δημοκρατικῶν φαντάρων, εἶπε. Ἂς διαρκέσει γιά πάντοτε ἡ ἀποψινή μας συναδέρφωση. Νά πεθάνουν ὅλοι οἱ φασίστες πού σᾶς βάζουν καί σκοτώνεστε μαζί μας.

—Δέ μᾶς βάζει κανένας συνάδελφε, σηκώθηκε ν' ἀπαντήσει πειραγμένος ἕνας φαντάρος. Ὑπηρετοῦμε τήν πατρίδα μας. Αὐτήν ὑπερασπίζουμε.

—Ἀπό ποιόν;

Ὁ ἄλλος δέν ἀπάντησε. Ἔσκυψε τό κεφάλι.

—Ἔ! συνάδερφε, συνέχισε ὁ μαχητής μας, χτυπώντας τον στήν πλάτη. Ποιός εἶναι ἡ πατρίδα; Νά ἐμεῖς, ὁ λαός της. Κι ὅταν ἐσύ σηκώνεις χέρι καί χτυπᾶς τό λαό καί ρημάζεις τήν πατρίδα ποιόν ὑπερασπίζεσαι;

—Χτυπάω τό λαό; Τί λές; Ἀπό ποῦ τό συμπεραίνεις αὐτό; ἔκανε ὁ φαντάρος πειραγμένος.

—Μέ πολεμᾶς ἐμένα καί μέ σκοτώνεις; Ναί ἤ ὄχι; ἀπάντα μου κοφτά.

—Ναί.

—Τί εἶμαι ἐγώ; Λαός δέν εἶμαι; Ἤ μήπως λαός

εἶναι ἡ συνοικία τοῦ Κολωνακιοῦ; Νά κοίτα τά χέρια μου. Ροζιασμένα ἀπ' τό τσαπί, τό σφυρί καί τ' ἀλέτρι. Κοίτα καί τά δικά σου Τά ἴδια εἶναι. Ποιόν χτυπᾶς λοιπόν;

Ὁ φαντάρος ἔξυσε τό κούτελό του ἀπό ἀμηχανία.

—Ὥστε λοιπόν, συνέχισε, δέν ὑπηρετᾶς τήν πατρίδα ἀλλά εἶσαι ἐνάντια στήν πατρίδα καί τό λαό της.

Οἱ ἄλλοι σταμάτησαν τίς κουβέντες κι ἄκουγαν.

—Πέστε μας κι ἄλλα, πέστε μας ἀδέρφια, εἶπε ἕνας γεροδεμένος ἄντρας.

Ἤθελαν πολλά νά τούς ποῦν. Ὅμως ἔπαιρνε νά ξημερώσει. Ὡς πότε θά κρατοῦσε αὐτή ἡ βουβή ἀνακωχή;

* * *

Σ' ἕνα ἐχθρικό ἀντίσκηνο βρίσκονται ξαπλωμένοι ἕντεκα ἄνθρωποι. Ξεπαγιασμένοι, δέν νιώθουν, οὔτε καταλαβαίνουν τίποτα. Δέν ἀκοῦνε τίς φωνές τῶν ἀνταρτῶν καί τοῦ Ἑρμῆ.

—Ὅλοι οἱ ἀντάρτες νά βγοῦνε ἔξω ἀπό τά ἀντίσκηνα! Φεύγουμε γιά τόν προορισμό μας.

Καί ποῦ βρέθηκε νά περάσουν κι οἱ ἕντεκα στό ξεκομμένο ἀπ' τ' ἄλλα ἀντίσκηνα καί νά μήν τούς δεῖ κανείς; Εἶχε βγεῖ ὁ ἥλιος ὅταν ἄρχισαν νά συνέρχονται. Καί συνῆρθαν ἀπ' τίς κλωτσιές καί τίς βρισιές τῶν φαντάρων πού ἦρθαν νά πάρουν τούς δικούς τους κρυοπαγημένους τήν ἄλλη μέρα τό πρωί.

Ἡ ἀνακωχή εἶχε λήξει.

Οἱ ἀγωνιστές συνῆρθαν. Ξύπνησαν ἀπ' τό λήθαργο πού τούς εἶχε ρίξει ἡ παγωνιά καί τό κρύο καί στηλώθηκαν ἀντίκρυ στούς δημίους τους

Τούς ἔδεσαν καί τούς ἔσυραν μισολιπόθυμους, ἀπ' τά βασανιστήρια αὐτή τή φορά, στά κρατητήρια τῆς Λαμίας. Γιά νά γράψουν ἐκεῖ μέ τό αἷμα τους μιά λαμπρή ἀγωνιστική σελίδα στήν ἱστορία τοῦ ἀδούλωτου λαοῦ μας.

Μερόνυχτα μείνανε στά μπουντρούμια δεμένοι μέ τά σίδερα. Ἀπό τήν ὥρα τῆς καταδίκης τους ὡς τή μέρα πού ἐκτελέστηκαν.

Στίς 4 τό πρωί τῆς 9 τοῦ Μάη 1947 τούς βάλανε στ' αὐτοκίνητο γιά τόν τόπο τῆς ἐκτέλεσης. Ἀπ' τό στόμα τῶν παλικαριῶν ξεχύθηκε περήφανο ἕνα αὐτοσχέδιο τραγούδι:

Εἶναι σκληρός ὁ θάνατος
Γι' αὐτούς πού μένουν πίσω.

. . . . . .

Μά δῶ δέν εἶναι θάνατος,
θάνατος ἀπ' ἀρρώστια.
Εἶναι τῆς δόξας τά παιδιά
δαφνοστεφανωμένα.

Θάνατο ἐμεῖς δέ βρίσκουμε
καί λησμονιά ἡ γενιά μας...
Γιά μιάν ἰδέα εὐγενικιά
δίνουμε τή ζωή μας...

Στόν τόπο τῆς ἐκτέλεσης, ἡ Βαγγελιώ Κουσάντζα, ἡ ἁπλή δασκάλα τοῦ λαοῦ βροντοφώναξε στούς τυράννους: «Λίγος ἀκόμα εἶναι ὁ καιρός σας στήν ἐξουσία. Τέτιο εἶναι τό κράτος σας. Ἱκανό νά ἐκτελεῖ γυναῖκες καί πατριῶτες. Τή θέση πού δίνετε σέ μᾶς σήμερα, μπροστά στό ἐκτελεστικό ἀπόσπασμα, πολύ σύντομα θά τήν πάρετε ἐσεῖς. Ὄχι οἱ παρασυρμένοι, μά οἱ πραγματικοί ἐγκληματίες. Ὁ λαός μας δέ θά μᾶς λησμονήσει. Ζήτω τό ΚΚΕ!».

Καί στήσανε ὅλοι τό χορό. Τό χορό τῆς λεβεντιᾶς καί τῆς ἀθανασίας: τό χορό τοῦ Ζαλόγγου. Ἡ δασκάλα ἡ Βαγγελιώ πρώτη τραγούδησε τό «Ἔχετε γειά βρυσοῦλες».

Μπροστά στό ἀπίστευτο θέαμα, τό ἐκτελεστικό ἀπόσπασμα πού ἦταν ἀπό φαντάρους τοῦ 106 Τάγματος, δέν πυροβόλησε. Κι ἀναγκάστηκαν νά κουβαλή-

σουν δήμιους—μαυροσκούφηδες καί χωροφύλακες—γιά νά ἐκτελέσουν τή δολοφονία.

Τελευταία ἔπεσε ἡ Βαγγελιώ Κουσάντζα. Μέ τρυπημένο τό κορμί στεκότανε ὀρθή καί ζητωκραύγαζε γιά τό κόμμα. Τήν ἀποτέλειωσαν μέ τή χαριστική βολή.

Λίγες μέρες ἀργότερα δημοσιεύτηκε στίς ἐφημερίδες τό παρακάτω γράμμα τοῦ ἥρωα φοιτητῆ Βασίλη Τσιρώνη:

«ΛΑΜΙΑ, (θάλαμος μελλοθανάτων): Στούς φίλους τῆς Καρδίτσας-Θεσσαλίας.

Σᾶς ἀφήνω γειά. Αὐτός εἶναι ὁ δρόμος τῆς τιμῆς καί τοῦ καθήκοντος. Φεύγω περήφανος καί ἱκανοποιημένος γιατί πιστεύω ὅτι θά συμπληρώσετε ὅ,τι ἐγώ ἀφήνω μισό.

Ψ'ηλά τή σημαία τοῦ ΚΚΕ
Ζήτω ἡ 'Ανεξαρτησία!
Ζήτω ἡ Δημοκρατία!

Σᾶς φιλῶ ὅλους.

9/5/47 Βασίλης Τσιρώνης».

. . . . . .

Ἕνα θαλασσοδαρμένο καράβι ἁρματωμένο μέ τήν πίστη τῶν ναυτῶν του πού ὑποδέχονται ὄρθιοι τήν τρικυμία, ἁρματωμένο μέ τοῦ λαοῦ τό δίκιο διέσχισε τόν ἀνταριασμένο πορθμό τῆς Νιάλας ὕστερα ἀπό μιά ἀληθινή τιτανομαχία κι ἄνοιξε πλώρη γιά τ' ἀνοιχτά φουρτουνιασμένα πέλαγα. Ἄνοιξε πλώρη γιά τήν ἀκτή ποῦναι ἁλυσωμένη ἡ λευτεριά.

Οἱ ναῦτες στό κατάστρωμα χαιρετοῦν κι ἀναφέρουν.

—Τό πλήρωμα ἀκλόνητο στίς θέσεις του.

Ὁ καπετάνιος ἀτάραχος στό τιμόνι.

—Βίρα! Ὅλοι ἀγρυπνοῦν.

Καί τό καράβι σκίζει μ' ὁρμή τ' ἀφρισμένα κύματα καί τραβάει γιά τήν ἡλιόλουστη ἀχτή του...

21 Γενάρη 1950.